

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra biblických věd

Teologické nauky

Zdeňka Provazníková

**POSTAVENÍ ŽENY VE SPOLEČNOSTI VE STAROZÁKONNÍ
A NOVOZÁKONNÍ PERSPEKTIVĚ**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Mireia Ryšková, Th.D.

PRAHA 2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vykonala samostatně s využitím
uvedených pramenů a literatury.

Především bych chtěla poděkovat za veškerou pomoc, podporu a trpělivost při zpracování mé diplomové práce doc. PhDr. Mirei Ryškové, Th.D. a také všem ostatním, kteří mi byli oporou a pomocí.

OBSAH

I. ÚVOD	7
1 STAROZÁKONNÍ DOBA	8
1.1 Izrael – každodenní život ve starozákonní době v Palestině	8
1.2 Společnost	9
1.3 Každodenní život	9
1.3.1 Péče o zdraví	10
1.3.2 Postavení ženy v rodině	11
1.3.3 Manželská struktura kočovných kmenů	13
1.3.4. Usedlé obyvatelstvo	13
1.3.5 Královský dvůr	13
1.3.6 Levirátní sňatek	13
1.3.7 Zasnoubení	14
1.3.8 Svatba	14
1.3.9 Narození dětí, výchova, vztah k dětem	15
1.3.10 Cizí žena	16
1.3.11 Rozvod	16
1.3.12 Čest ženy, její ochrana	17
1.4 Otroci	18
1.5 Pracovní povinnosti ženy v domácnosti	19
1.6 Chvála statečné ženy	23
1.7 Eva, pramatka všech živých	25
1.8 Sára, kněžna a pramatka Božího lidu	30
1.9 Rebeka, žena Izáka	39
1.10 Lea a Ráchel, manželky Jákobovy	47
1.11 Rút, Moábka	53

2.	NOVOZÁKONNÍ DOBA	59
2.1	Společnost – antická společnost	59
2.2	Sociální rozvrstvení společnosti	59
2.2.1	Chudí	60
2.2.2	Otroci	60
2.3	Dům	62
2.4	Náboženský život	62
2.5	Zemědělství	63
2.6	Rodina	64
2.7	Židovská rodina	66
2.8	Postavení ženy v antické společnosti	68
2.9	Manželství v antické společnosti	69
2.10	Postavení židovská ženy v antické společnosti	70
2.11	Marie, matka Ježíšova	73
3.	ZÁVĚR	80
3.1	Obrazová příloha	82
3.2	Seznam obrazových příloh v textu	92
3.3	Seznam literatur	93
3.4	Anglická anotace	95

POSTAVENÍ ŽENY VE SPOLEČNOSTI VE STAROZÁKONNÍ A NOVOZÁKONNÍ PERSPEKTIVĚ

---

¹ LIVINGSTONE Jonathan: Stvoření, 360 x 500, 2001.

I. ÚVOD

Mezi příběhy starozákonní doby, které jsou součástí vyprávění o praotcích, o dějinách jednotlivců, izraelského národa, celého lidstva, patří jistě i příběhy žen, které se svým životem podílely na Božím záměru, na dějinné spáse skrze lásku a milosrdenství. A právě příběhy těchto žen měly co říci nejen v době starozákonní a novozákonní, ale promlouvají k nám i dnes. Skrze ně poznáváme život té doby, každodenní práci a povinnosti, jejich zápasy, prohry a vítězství, nedůvěru a návraty zpět, ale také milosrdenství a velkou lásku, kterou směly poznat skrze Boha, kterého se rozhodly následovat.

Bible nese stopy patriarchální společnosti, kultura je patriarchální, přesto ve Starém zákoně nacházíme řadu ženských postav, kladných i záporných, které by jistě stály za zmínku i v této práci. Patří k nim mimo jiné bezesporu třeba Júdit, Ester, Miriam, Debora, ale i negativní jako Dalíla, Atalja, Jezábel aj, protože i ony se zapojily do dějin a mají zde své nezastupitelné místo. I když by bylo jistě zajímavé se také věnovat jim, přesto jsem se rozhodla vyzvednout ženy hned z úvodní z knihy Genesis a z knihy Rút hlavní představitelku. Tyto ženy mne zaujaly především tím, že stály na úplném začátku dějin, že musely opustit svá rodiště, odejít od svých bohů a přijmout nového Boha, který je zahrnul do svého plánu. Zajímal mne u nich jejich každodenní život, jejich zápasy a prohry, jejich víra a selhání. Zaujaly mne i okamžiky, kdy pozapomněli na Boha a vzali rozhodování do svých rukou. Především to byla pramatka Eva, hned po ní Sára, Rebeka, Lea a Ráchel a nakonec Rút. Totéž jsem potom zvolila i v případě Nového zákona, kde jsem vyzdvihla matku Ježíše Krista. I zde dochází k velkému zlomu v dějinách a ona je velkou představitelkou té doby. Jiné ženy Nového zákona již tak zřetelně nevystupují, i když zde jsou. Jejich životy, jednání, zápasy nelze tak sledovat, jak tomu je ve Starém zákoně. Je to především proto, že tyto ženy v Novém zákoně vystupují skrytěji. Pozornost je zde více upřena na Ježíše Krista v evangeliích, na jeho učeníky a jiné mužské postavy, na jejich jednání, řeči apod.

Cílem mé práce je pokusit se přiblížit život alespoň některých žen biblické doby a snažit se zjistit, zda tyto ženy mají i dnes co říci především nám – lidem, byť nás dělí tisíciletí dějin. Bible je psána muži, tedy z mužského hlediska. V mé práci bych ráda vystihla, zda žena zůstala stranou dějinné spásy nebo zda byla po celé dějiny partnerkou pro muže, ale i pro Boha. Zajímala mne i všeobecně ženská problematika, zda je Bible na ni skoupá, či zda má žena i zde své nezastupitelné místo.

STAROZÁKONNÍ DOBA

Pokud se chceme zabývat postavením ženy v biblické době na základě svědectví biblických textů (starozákonních i novozákonních textech), znamená to se napřed zabývat vůbec specifickou rolí Izraele v dějinách světa a dějinách spásy.

1.1 Izrael – každodenní život ve starozákonní Palestině

Jméno Izrael znamená „zápasí Bůh.“² Nejprve se s ním setkáváme v bibli po zápase praotce Jákoba s Bohem u potoka Jaboku (Gn 32,29) jako s pojmenováním Jákoba. Došlo zde k velmi zásadní události, byl to jakýsi mezník, kdy si měl Jákob uvědomit, že se neutíká před nebezpečím, ale že bojuje. Protože nejsme sami a ani on nebyl sám, ale měl velkého a silného ochránce, který bude zápasit za něho.

Izrael se pak stalo jméno lidu, který odvozoval svůj původ právě od praotce Jákoba. Výrazně se odlišoval od ne-izraelského světa. Jeho životní styl byl neslučitelný s životem a postojem okolních národů. Bible v Izraeli nevidí národ. Můžeme však toto označení připustit v době králů s vlastním vládcem, ačkoliv i tehdy platil výraz – lid Hospodinův. Izrael je tedy lidem Hospodinovým, on si jej vydobyl. Vykoupil z egyptského otroctví. Přičemž jméno Egypt zde označuje i duchovní rozměr – nepřátelský Bohu. Nejenom tedy veličinu zeměpisnou a politickou. Egypt byl v dějinách pro Izrael neustálým pokušením, pokušením zajišťovat si budoucnost vlastní silou, nikoliv spolehnutím se na Hospodina. Vyvedení Izraele z Egypta je základní náboženskou a duchovní tradicí Izraele, na niž odkazuje i Nový zákon (Mt 2,13–15), tradicí osvobozujícího Božího činu. Bůh Izraele je nejen Bůh Stvořitel, nýbrž a především Osvoboditel. Svému lidu dává Hospodin zvláštní úkol: „Posílá jej do světa s kněžským pověřením. Ne pro svoje zásluhy, ale z pouhé milosti svého Boha smí tento lid přes všechnu svou chatrnost a nespolehlivost přivádět druhé k Bohu, za ně se modlit a pro ně se i obětovat.“³

Abychom mohli dobře ocenit přínos (postavení) ženy v izraelské společnosti starověku, je zapotřebí alespoň stručně načrtnout, jak život tehdy vypadal a jaké postavení měla žena v době patriarchy.

---

² NEWMAN Ja'akov, SIVAN Gavri'el: *Judaismus od A do Z*. Paříž: Sefer Praha, 1992, s. 63.

HELLER Jan: *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 245.

³ BIČ Miloš: *Ze světa Starého zákona*. Praha: Kalich, 1986, s. 136.

Izrael⁴ se objevuje v době, kdy za sebou jiné civilizace – šumersko-akkadská i egyptská, mají více jak po dvou tisíciletí písemně dochované doklady, a kdy pyramidy a jiné stavby podávaly svědectví o své době. Izrael v této době nepřispěl žádnou stavbou, žádným divem světa ani jiným kulturním přínosem. Praotcové byli přistěhovalci, žili polokočovným způsobem života. Ačkoliv během svého historického vývoje podlehli mocnějším Asyřanům, Babylóňanům, posléze Peršanům a Řekům, nakonec Římanům, nepodlehli však monoteistickou vírou, tj. vírou ve svého jediného Boha (Hospodina), Stvořitele světa a vysvoboditele, dárce zaslíbené země. A díky této víře nesplynuli s okolním prostředím, i když se nacházeli v různých končinách světa. Všude zůstali v oddělených společenstvích, všude zůstali zvláštním lidem.⁵

1.2 Společnost

Základem společnosti byly zpočátku kmenová zřízení, klany a rody. Později dochází k narušení kmenových vazeb. Moc se soustřeďuje do rukou jednoho vládce. Lidé žijící v klanech nebo rodech byli spolu svázáni nejen místně, ale i nábožensky. Vůči společenství cítili solidaritu. Rody a klany tvořily rodiny, které byly zprvu malé. V novozákonní době pak nacházíme velké rodiny, což dosvědčují i vykopávky z Kafarnaa.

1.3 Každodenní život

Jako polokočovníci se izraelský lid věnoval především pastevectví a chovu drobného dobytka. Chovali zejména kozy a ovce, ale i skot, aby jim dávaly mléko, vlnu a maso. Po usazení v Kenaanu se začali také intenzivně věnovat zemědělství. Rychle se učili od domorodého obyvatelstva. Vyráběli dřevěné motyky, kterými připravovali pole k sázení a dřevěné srpy osázené ostřím z pazourků, kterými sekali obilí.

Většina lidí starozákonní doby žila v malých vesničkách či městech. Po usazení v Kenaanu izraelský lid zprvu na způsobu života nic neměnil. Pouze změnil trochu svá obydlí. Místo stanů postavil trvalejší příbytky. Většinou to byly domy z nepálených cihel. Někdy byly domy vybaveny přístěnky na střeše (2 Kr 4,10). Přístěnky sloužily pro hosty. Ale za horkých nocí zde spávala i celá rodina. Bylo zde vzdušněji než v malých a nevětratelných místnostech, kde bylo ohniště, ale i dobytek. Střechy byly ploché a měly i zábradlí (Dt

---

⁴ LÉON-DUFOUR Xavier (a kol.): Slovník biblické teologie. Paříž: Academia, 2003, s.147.

⁵ STUBHANN Matthias (a kol.): Encyklopedie bible. Salzburg: Gemini, 1992, s.230 – Jistota, že Bůh svůj lid zcela nezničí (Iz 4,3; Iz 11,11), a tak se stal zbytek Izraele současně pokorným a hrdým sebeoznačením těch, kdo byli ušetřeni katastrofy a tím se považovali za nositele Božího zaslíbení.

22,8). Pro klid a ticho někdy tyto střechy sloužily také jako místo modliteb (Sk 10,9). Menší domky měly třeba jen jedinou místnost. Větší domy pak měly více místností uskupeny okolo ústředního dvoru. Okna domů byla vesměs malá a nevedla na ulici. Nahrazovala také komín.

Vnitřní vybavení domů bylo jednoduché, za lůžko posloužila často jenom rohož nebo kůže. Podobně tomu bylo i v případě stolu. Na rohož či kůži se položilo jídlo a stolovníci seděli nebo leželi kolem. V bohatších domácnostech potom bylo k nalezení trochu i lepší vybavení. Byly to malé stolky a stoličky. Polodlouhé misky naplněné olejem sloužily jako svítilny. Z jejich zobáčků vykukoval knot. Práce v domácnosti patřila ženám. K vybavení zde složily různé hrnce, misky, mlýnky na mouku, naběračky, košíky.

Oděv mužů se v podstatě nelišil. Dříve stačila jakási krátká suknice, která byla u kočovníků z kůže. Později však byla vystřídána dlouhou plátěnou nebo vlněnou košilí s rukávy. Tato košile sahala až po kolena, někdy i až po kotníky. V pase byla přepásána, při práci pak podkasaná. Mluvilo-li se o někom, že byl nahý, pak se myslelo to, že měl na sobě pouze tuto spodní košili. Obvykle tuto spodní košili doplňovalo svrchní roucho, jakýsi přehoz. Toto roucho bylo víceúčelové. Jednak sloužilo jako příkrývka (Ex 22,26), ale současně jako koberec (2 Kr 9,12). Na znamení důstojnosti pak někteří hodnostáři se zdobili šerpou (Iz 22,21). Na nohách se nosily opánky. Jenom nejchudší obyvatelé chodili bosí. Kněží nosili kněžská roucha, kněžský oděv, ornát⁶ (Ex 28,39).

Velká péče byla věnována hlavě a vlasům. Vlasy se mazaly vonnými oleji (Kaz 9,8). Bojovníci a názirové⁷ si vlasy nestříhali (Nu 6,5). Na důkaz smutku si některé pohanské kmeny naopak hlavu vyholovaly. Toto však bylo v Izraeli zakázáno (Lv 19,27; Lv 21,5).

1.3.1 Péče o zdraví

Jako v každé době, tak i v době izraelské pospolitosti bylo území Palestiny stíháno různými nemocemi, na které nebyly běžné lidské prostředky účinné. Proto se lidé z pohanských národů obraceli k bohům, Izraelité k Hospodinu. Tím vzrostl význam a vliv

---

⁶ Nejstarším posvátným oděvem je patrně prostá bederní zástěrka (2S 6,14,20). Kněží Samuel a David nosili „prostý lněný efód“. Efód velebně se vyráběl z drahé látky vyšívané zlatem, purpurem, šarlatem apod., DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. 691.

⁷ Názirové: kdo dobrovolně přijímá postavení nezirut tím, že se zaváže nepožívat hrozny, víno a alkohol a nestříhat si vlasy, zpravidla po určité době (Nu 6,1–21). Pravidla se blížila těm, jež platila pro velebně v Chrámě. Výjimku tvořili Samson (Sd 13,5–7;16–17) a prorok Samuel (1S1,11;1S1,28). NEWMAN Ja'akov, G. SIVAN Gavri'el: Judaismus od A do Z. Paříž: Sefer Praha, 1992, s. 125.

kněží, kteří se současně stávali lékaři. Velmi důkladně byly zkoumány různé nemoci, jejich příznaky, průběh až do uzdravení. Některé příznaky dovedli rozpoznat pouze kněží. Vedle kněží tu však byli i různí ranhojiči, kteří spravovali rány způsobené člověkem.

1.3.2 Postavení ženy v rodině

Nejdůležitější rolí ženy ve starověku v Izraeli byla všeobecně její role v rodině, proto se jí budu přednostně věnovat. Nebyla to sice její role jediná, protože známe z biblických i nebiblických textů prorokyně (např. Debora, – Sd 4,5⁸ a ještě v NZ zmiňovaná prorokyně Anna – Lk 2,36–38)⁹, samostatné královny (Atalja, Salomé Alexandra ad.), ale to byly spíše výjimky, nezřídka omezené na vyšší společnost. Např. i Lk 8,1nn zmiňuje ženy, které podporovaly Ježíše a putovaly s ním – zdá se, že to byly také převážně příslušnice vyšší společnosti, většinou vdané.

V době starověku je společnost výhradně patriarchální. Hlavou rodiny byl muž. Postavení ženy a její vážnost v rodině byla posuzována podle toho, zda porodila vlastní děti. Tedy zda byla plodná. Zejména zda přivedla na svět mužské potomky. Cílem každého uzavřeného manželství bylo především zplození a následné narození potomků. Byla to životní nezbytnost. Děti byly nejen pracovní síla v rodině, ale zároveň i zajištění rodičů ve stáří či nemoci. Nemít děti bylo pro ženu pohanou (1 Sam 1,27n). Bůh ustanovil v ženě muži pomoc jemu rovnou. Muž opustí otce i matku a přilne ke své ženě (Gn 2,24).

Manželství je tedy něčím ojedinělým, je to těsné spojení dvou lidí, je to základ nové rodiny. Oba dva se sobě stávají nejbližšími bytostmi. Opuštěním rodičů a připoutáním se k ženě, dostává žena jedinečné postavení. V domácnosti měla žena – matka důležitou a společensky vysoce hodnocenou úlohu.

V domě byla ona vůdčí osobností. Mimo domácnost zastupoval rodinu muž. Zprvu byli muž se ženou na sebe velmi odkázáni. Ale postupem času s rozvojem hospodářství se ženy více osamostatňují, což potom v době novozákonní znamenalo i možnost jistého samostatného podnikání, zvláště pak v řecko-římském prostředí.

---

⁸ STUBHANN Matthias (a kol.): Encyklopedie bible. Salzburg: Gemini, 1992, s. 113.

⁹ STUBHANN Matthias (a kol.): Encyklopedie bible. Salzburg: Gemini, 1992, s. 203.

Právní postavení ženy se v průběhu dějin měnilo. Zpočátku se právním věcem ve vztahu k ženě věnovalo málo pozornosti. V Deuteronomickém zákoníku (Dt 12–26) je již věnováno vztahům muže a ženy více pozornosti.¹⁰ První část tohoto oddílu můžeme považovat za jakýsi nadpis celého oddílu Dt 12–16. Vyzdvihuje se zde autorita Hospodina a zároveň se klade vztah na Boha k lidem, uzavírá s lidem smlouvu, jako Bůh lidem známý, protože se dal poznat již jejich praotcům. Pak následují nařízení, kterými se mají lidé řídit. Nacházíme zde první nařízení chránící ženy. V Dt 21,10–23 čteme o ochraně zajatkyň, ženy zajatá ve válce (srov. Nu 31,18). Platí zákaz sňatku s cizinkami. Izraelec si může vybrat jednu ze zajatkyň a oženit se s ní. Taková žena se musí předem očistit od své pohanské minulosti.¹¹ Dále je zde upravena i ochrana cti ženy. A to především ve verších Dt 22,13–23,1. Zákon se ujímá dobrého jména ženy i neprovdané dívky. V dalších kapitolách (Dt 24,1–25,4) jde pak o zapuzení ženy, v Dt 25,5–10 je to levirátní zákon (bratr muže, který zemřel bezdětný, by se měl oženit s ovdovělou švagrovou a mít s ní syna). Jsou zde zakotveny práva a povinnosti orientované na rodinu. Některá nařízení měla ochranný charakter – např. materiální zajištění ženy v případě úmrtí manžela. Žena nemohla dědit, protože majetek, tedy dědictví, připadal mužským potomkům nebo velkorodině. K uvolnění dochází k poexilní době, kdy bezdětná žena dědí po dobu svého života majetek, který po její smrti přechází zpět do velkorodiny. V antice byla žena obecně poddána muži, ale záleželo na rodině a vztazích i na sociální statutu rodiny. Od tohoto se pak odvíjelo její postavení, které přesto bylo v rodině významné.

Porozumět době starozákonní znamená si uvědomit otázku monogamie, polygamie a života na královském dvoře (harému) v té době. Tehdy bychom mohli rozdělit manželství do třech struktur:¹²

- manželská struktura kočovných kmenů
- manželská struktura u usedlých národů, které se vzdaly kočovného způsobu života
- situace na královském dvoře

---

¹⁰ ZWICKEL Wolfgang: *Frauenalltag im biblischen Israel*. Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 2005, s. 27.

¹¹ K tomu patřilo oholení hlavy, ostříhání nehtů, odložení svého pláště a oplakávání své rodiny po dobu jednoho měsíce. Tím získává žena ochranu, nesmí být prodána do otroctví, ale musí být propuštěna na svobodu (Dt 20,10–14).

¹² ZWICKEL Wolfgang: *Frauenalltag im biblischen Israel*. Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 2005, s. 35.

1.3.3 Manželská struktura kočovných kmenů

Pro mnohé kočovné a polokočovné kmeny byla polygamie normální záležitostí. Bylo hospodářsky nutné mít více žen, protože bylo třeba i více dětí na práci s dobyt看em, pro zpracování vlny, mléka apod. Znamená to tedy, že sexualita nestála na prvním místě v počtu manželek. Ale bylo to právě zvládnutí celého hospodářství a úkolů denního života. A to rozhodovalo o polygamii. Také pro velkou úmrtnost dětí bylo nezbytně nutné mít i více žen.

1.3.3.1 Usedlé obyvatelstvo

U kmenů, které se usadily a přestaly s kočovným způsobem života, se stala monogamie normálním rodinným stavem. Opět zde hrály svoji roli ekonomické a prostorové důvody. Muž pracoval na poli a žena v domácnosti. A tak více žen by bylo spíše přítěží. Přesto i nadále se připouštěla rodina s více ženami (Dt 21,15–17). V tomto případě bylo nutné zajistit vzájemné dědické vztahy.

1.3.3.2 Královský dvůr

Úplně jiný význam měla polygamie na královském dvoře. Zatímco si normální obyvatelé měst mohli dovolit zpravidla pouze jednu manželku, na královském dvoře panovala jiná pravidla. Patřilo k povinnostem panovníka, tedy krále, aby si zajistil stabilitu svého postavení. A toto postavení upevnil i díky své manželce. Svatba byla tedy prostředkem k politice. Velikost královského harému byla znamením, jak velkého politického významu, moci a prestiže dosahoval král. A tak se dočítáme o různých počtech žen. Král Šalamoun měl 700 žen a 300 vedlejších (1 Kr 11,3), což je asi dosti nepravděpodobné, nicméně sňatková politika byla důležitým politickým prostředkem nejen u Šalamouna. Ženy krále žily ve speciálním traktu paláce (2 Sam 13, 1 Kr 9,24). Dvorní politiku mohla ovlivňovat a také ovlivňovala královna matka (Jezabel – 1 Kr 21, Atalja – 2 Kr 11, Batšeba – 1 Kr 1,11-40).¹³

1.3.3.3 Levirátní sňatek

Levirátní sňatek byl morální povinností švagra – blízkého mužského příbuzného v případě, že jeho bratr zemřel a zanechal po sobě bezdětnou vdovu. Podmínkou bylo zde ale

---

¹³ BÍČ Miloš: Při řeckách babylónských. Praha: Vyšehrad, 1990, s. 202.

společné bydliště. Prvorozený syn z takovéhoho manželského svazku nesl pak jméno po svém otci. Byla to ochrana bezdětné vdovy bez ekonomického zajištění. Ovdovělá žena se mohla vrátit zpět k rodičům, pokud ti ji byli schopni uživit. Osud vdov nebyl lehký (1 Kr 17,12), proto je v Dt 24,17–21 regulováno alespoň minimální zajištění těchto žen.¹⁴

1.3.3.4 Zasnoubení

Je nutné připomenout, že zasnuby v biblické době měly jiný význam než v době dnešní. V době starozákonní to byl právní akt, při kterém byla muži přidělena žena. Nadále žila nevěsta v okruhu své rodiny, než se přestěhovala do domu svého manžela. Velice často bylo pravidlem, že nevěsta a ženich před zasnubami, nebo-li před svatbou, byli v úzkém příbuzenském svazku (Gn 24,4). Ohledně zasnub se z bible dozvídáme velmi málo. Něco málo můžeme najít u Izáka a Rebeky (Gn 24), krále Davida (1 Sam 18,17.25) apod. Cena za nevěstu znamenala úhradu ztráty za pracovní sílu. Tato úhrada mohla být vyplacena v naturáliích, v penězích nebo ve službě (Jáko u Lábana – Gn 29,15-30). Suma se rovnala asi třetině ročního výnosu z polností malé rodiny.¹⁵

1.3.3.5 Svatba

Ve starozákonní době se žena stala manželkou poté, co byla uvedena do manželova domu a po prvním styku. Svatba byla původně civilní záležitostí.¹⁶ Nevěsta i ženich byli slavnostně oblečeni. Svatba probíhala tak, že se ženich odebral do domu nevěstiných rodičů za doprovodu hudebníků. Zde byla uspořádána hostina, která probíhala několik dní (Gn 29,27; Sd 14,12–14; Tob 8,20; 10,7). Svatební noc pak byla po první dni slavnosti (Tob 6,17). Přičemž bylo velmi důležité donést důkaz toho, že žena byla ještě panna, tedy látku se stopami krve (Dt 23,15). Pokud byla žena bohatá a přinášela do manželství majetek, uzavírala se mezi ženichem a otcem nevěsta manželská smlouva, která upravovala majetek po případné rozluce či smrti manžela.¹⁷

---

¹⁴ ZWICKEL Wolfgang: Frauenalltag im biblischen Israel. Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 2005, s. 38.

¹⁵ Sr Jos 15,16; Gn 34,16; Ex22,16; Oz 2,21n; Lk 2,5.

¹⁶ STUBHANN Matthias (a kol.): Encyklopedie bible. Salzburg: Gemini, 1992, s. 611– Kristus je ženichem na „svatbě Beránkově“ a jeho církev je nevěstou, s níž slaví svatbu (Zj 19,7; 21,9n).

¹⁷ ZWICKEL Wolfgang: Frauenalltag im biblischen Israel. Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 2005, s. 54 – smlouva z Elefantiny z r. 435 př.n.l.- rozluka možná ze strany obou partnerů – Každodenní život ve středověku v Palestině – <http://ktf.cuni.cz/~ryskova/> s. 3, překlad – M.R.
BIČ Miloš: Při řekách babylónských. Praha: Vyšehrad, 1990, s. 218.

Patriarchální společnost byla dosti benevolentní k mužům. Měli velkou volnost k mimomanželským stykům, i když i zde platily výjimky. Pokud muž svedl neprovdanou ženu, musel si ji vzít za manželku a nemohl se s ní rozvést (příběh Díny a Šekena, končí však vinou Díniných bratrů tragicky, Gn 34,1–31). Naproti tomu, žena musela muži zachovat bezpodmínečnou věrnost. Před uzavřením sňatku se ověřovalo její panenství. Toto zůstalo u některých národů i v dnešní době v platnosti. Pokud se však prokázalo, že nevěsta nebyla pannou, byla ukamenována.¹⁸

1.3.3.6 Narození dětí, výchova, vztah k dětem

Děti znamenaly vždy požehnání, byly darem od Boha, projevem jeho přízně a požehnání. Pozoruhodné je v bibli to, že zaslíbení synové se zrodili z neplodných matek. Je tomu i v případě Izáka – syna Sárý, Jáкова – syna Rebeky, Samuele z Chany, Samsona i Jana Křtitele z Alžběty. Toto zrození bylo na základě Boží projevené milosti. Prvorozený syn se měl stát otcovým nástupcem.

Porod probíhal pravděpodobně tak, že žena seděla na klíně jiné osobě a porodní bába či jiná žena pomáhala dítěti na svět (Gn 30,3; Gn 50,23; Gn 35,17; Ex 1,15–21; 1 Sam 4,20; Rt 4,13–17). Po narození bylo novorozeně umyto a potřeno solí a zabaleno do pruhu látky. Sůl měla posílit a ochránit dítě. V této době hodně dětí nepřežilo porod nebo zemřelo v prvním roce života. I pro rodičku byl porod rizikovou záležitostí. Dítě bylo kojeno matkou případně kojnou a ve třech letech bylo odstaveno. Na počest této události byla uspořádána slavnost (Gn 21,8). Po narození dítě dostalo jméno, na kterém se nejspíše rodiče předem dohodli (Lk 1,59–63). U chlapců byla provedena osmý den obřizka (sr Gn 21,4 – 8.dne byl podle Božího příkazu obřezán Izák). Z historických pramenů se dozvídáme, že obřizka se prováděla i v jiných národech. Z žádných pramenů však není možné zjistit, proč se v Izraeli ustanovil osmý den po narození.

V prvních letech svého života zůstávaly děti se svými matkami v domě. Hrály si s dětmi. Jejich výchovu zajišťovala především matka. Jakmile děti vyrostly a mohly vykonávat nějakou práci, dovedl si syny otec na pole nebo do dílny a učil je všem svým dovednostem. Dcery zůstávaly i nadále u matky a učily se od ní vše, co je spojené s dobrým chodem

---

¹⁸ „Jestliže však byla ta řeč pravdivá a při té dívce se nenašly známky panenství, tedy vyvedou dívku ke vchodu do domu jejího otce, muži jejího města ji ukamenují a zemře, neboť tím, že smilnila v domě svého otce, zhanobila Izraele. Tak odstraníš zlo ze svého středu.“
STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE PŘI SYNODNÍ RADĚ ČCE: Starý zákon – překlad s výkladem Deuteronomium. Praha: Kalich, 1974, Dt 22,20–21, s. 272.

domácnosti, tedy všem domácím pracím. Lze tedy i předpokládat, že dcery byly zasvěceny i do rodinných tradic a náboženských úkonů. Školy dnešního charakteru neexistovaly. Pouze u svatyně bylo možné hlubší vzdělání v oblasti kultovní a náboženské. Vzdělání a výchova tedy dlouho dobu zůstávalo v rukou rodiny. Školy našeho pojetí se objevily až v 1. st. př. n. l. V roce 63 n. l. existovala povinná školní docházka pro děti mezi 6–7 rokem života. Dalšího vzdělání bylo možné dosáhnout u učitelů Zákona a rabínů.¹⁹

1.3.3.7 Cizí žena

Izrael žil v prostředí, kde plodnost byla významnou a důležitou podmínkou k zachování rodu, k ekonomické soběstačnosti. Pojem „cizí žena“ se vyskytuje jak ve Starém, tak i v Novém zákoně. Někdy to znamená, že opravdu jejich původ je cizí, tedy jiný než izraelský. Jednalo se tedy o cizinky. Některé cizinky odvedly izraelské muže od Hospodina, jindy však nic zvláštního o nich nečteme. Patrně splynuly s izraelským národem. Některé z nich se však naopak staly význačnými ženami (Rút Moabská – Rt 1–4, Jerišanka Rachab Joz 2,6–19 a 22–25 Žid 11,31, Kenaanka Tamar – Gn 38, Mt 1,3). Cizinky se po celou historii národa stávaly součástí rodinného života. Patrně proto se s nimi setkáváme i v knize Přísloví, která před nimi varuje, jako před svůdkyněmi, které odvedou od Hospodina:

„Ze rtů cizí ženy sice kape med.....“(Př 5,3).

„Proč bys blouznil, můj synu, po cizačce “ (Př 5,20)?

„Vždyť ústa cizaček jsou hluboká jáma“ (Př 22,14).

„Jen moudrost tě ochrání před cizí ženou “ (Př 2,16).

1.3.3.8 Rozvod

V Chammurabiho zákoníku se v § 141 říká: „Když nějaká manželka nějakého občana, jež bydlí v domě toho občana, si zakládá na tom, aby se pohybovala mimo dům (sama), soukromý majetek získává, domácnost má v nepořádku a manžela zanedbává, je třeba ji usvědčit. Když její manžel vyhlásí rozvod s ní, tak ji může zapudit. Peníze na odchodnou za rozvod není povinen jí dát. Jestliže její manžel rozvod s ní nevyhlásí, tak se může

¹⁹ BIČ Miloš: Ze světa Starého zákona. Praha: Kalich, 1986, s. 258-261.

NEWMAN Ja'akov, SIVAN Gavri'el: Judaismus od A do Z. Paříž: Sefer Praha, 1992, s. 193.

STUBHANN Matthias (a kol.): Encyklopedie bible. Salzburg: Gemini, 1992, s. 634 - Školy v předizraelském Kenaanu byly prý vybudovány obdobně jako v Mezopotámii (školní texty z Mezopotámie zachovány již z 3. tis. př. Kr.– škola se jmenovala „Tabulkový dům“ – podle materiálu, který se používal ke psaní. Byly to hliněné tabulky.

manžel oženit s nějakou jinou ženou, ale ona (první) žena, ať žije v domě svého manžela jako služka.“ Neplnění manželských povinností, tedy péče o domácnost, rodinu, děti, a naopak zájem o věci veřejné, vlastní podnikání apod. bylo důvodem k rozvodu. V Dt 24,1 pak nacházíme: „Když si muž vezme ženu a ožení se s ní, ona však u něho nenalezne přízeň, neboť na ni shledal nějakou mrzkost, napíše ji rozlukový list, dá ji ho do rukou a vykáže ji ze svého domu.“²⁰ Jde zde o předání rozlukového lístku ženě v Izraeli. Avšak vlastní poslání tohoto nařízení je až v závěru. Zakazuje muži, aby si vzal znovu ženu, kterou jednou propustil. Jako důvod se uvádí něco mrzkého, odporného, doslova: nějaká nahota, blíže neobjasněná. Výklady jsou různé. Někdo se domnívá, že šlo o tělesnou vadu či nějaké provinění. Jistě nešlo o nevěru, protože ta byla trestána smrtí (Dt 22). Propuštěná žena, která se znovu vdala, byla již pro něho „poskvrněná“ a tím i nedotknutelná. Ježíš naproti tomu zdůrazňuje nerozlučitelnost manželství (Mt 5,31n).²¹

1.3.3.9 Čest ženy, její ochrana

Vztahy mužů a žen jsou upraveny příkazy formulované formou kasuistického práva. Tedy pro jednotlivé případy. Mají především chránit pověst a čest ženy. Tyto příkazy lze rozdělit do čtyř skupin:

Muž obviní ženu, že do manželství nevstoupila jako panna (Dt 22,13–21). Situaci řeší starší město a to na základě důkazu. Byla-li předložena zakrvácená rouška, pak muž musí zaplatit pokutu otcí ženy, může být i tělesně potrestán. Dodnes některé islámské rodiny schovávají tuto roušku na znamení důkazu. Navíc nesmí dát ženě rozlukový lístek. Pokud je však obvinění pravdivé a rodiče nemají důkaz, je žena ukamenována přímo u otcova domu. Míra posuzování přestupků je rozdílná.

Žena v manželství je chráněna i varována před nevěrou zvenčí. Je-li zjištěna soulož muže s vdanou ženou, pak oba jsou potrestáni smrtí. Důležitá je posvátnost manželského svazku.

Znásilnění zasnoubené dívky (Dt 22,23–27). Zasnoubená dívka byla pro izraelský národ již vdanou ženou. Proto soulož s ní byla trestána stejně. Muž byl odsouzen k trestu smrti vždy, žena pouze tehdy, došlo-li ke znásilnění ve městě. V tomto případě se předpokládalo, že se

---

²⁰ ZWICKEL Wolfgang: Frauenalltag im biblischen Israel. Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 2005, s. 59 – Každodenní život ve středověku v Palestině – <http://ktf.cuni.cz/~ryskova/> - překlad – M.Ryšková.

²¹ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE PŘI SYNODNÍ RADĚ ČCE: Starý zákon – překlad s výkladem Deuteronomium. Praha: Kalich, 1974, s. 280-282.

žena mohla dovolat pomoci. Mimo město, tedy na poli apod., se nemohla žena dovolat pomoci, proto byla bez viny. Jinak tomu bylo u svobodné dívky. Pokud byla znásilněna a byli přistiženi při souloži, musel si muž ženu vzít a nikdy ji nesměl propustit. Musel pak zaplatit její otci padesát stříbrňáku jako věno.

Zákaz sňatku s vlastní matkou (Dt 23,1). Takovýto čin se hodnotí jako zvrácenost, zneuctění jejího muže. Zákaz je bezpodmínečný, nic takového nepřipadá v izraelském národě v úvahu.²² Ale obecně ve starověku ne. Jako odstrašující případ je třeba uvést 1 Kor 5,1 – zde nejde dokonce ani o matku, nýbrž nevlastní matku, ženu otce.

1.4 Otroci, otrokyně, služebnictvo

Ve starozákonní době, kdy izraelský národ byl ještě polokočovným národem, tedy za doby Abraháma, Izáka je výskyt služebníků a otroků pravděpodobnější (Hagar – otrokyně Sára). Jiné je tomu pak v usedlostech, kde se v domech nacházelo málo místa pro samotné obyvatele, natož ještě pro služebnictvo nebo otroky. Také i z ekonomického hlediska to nebylo jednoduché uživit velkou rodinu. Jejich výskyt se však předpokládá u vyšších vrstev. Také postavení izraelských/židovských otroků bylo jiné, než u pohanských otroků. Bylo regulováno Zákonem (Ex 21,1–11; Dt 15,12–18; 23,16; Jer 34,8–17). Z Dekalogu vyplývá právo otroků na slavení šabatu.

I v Izraeli byly rodiny bohaté a chudé. Setkáváme se i zde s Izraelity, kteří se díky bídě a zadluženosti museli prodat svému věřiteli, aby tak mohli splatit svůj dluh. Takovýto otrok měl právo se z otroctví vykoupit, pokud měl ovšem dostatek prostředků. Nebo pokud se našel někdo z příbuzných, který ho vykoupil. Zároveň však v Izraeli platil Zákon, který dovozoval jednou za sedm let možnost bezpodmínečného propuštění na svobodu. Jednalo se o tzv. „milostivé léto“. Propuštěný člověk se mohl vrátit ke svému majetku, pokud něco vlastnil. V Ex 21 jsou uvedena nařízení, která se týkají problematiky hebrejských otroků.

Zvláštní postavení měly v této době ženy otrokyně. V Mezopotámii nebyly právní předpisy v této otázce jednotné. Tak je tomu i ve Starém zákoně. Jsou zde známy dva typy otrokyň :

- otrokyně jako válečná zajatkyně

---

²² STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE PŘI SYNODNÍ RADĚ ČCE: Starý zákon – překlad s výkladem Deuteronomium. Praha: Kalich, 1974, s. 272-4.

- otrokyni – prodá-li někdo vlastní dceru

V první případě – otrokyně jako válečná zajatkyně (Dt 21,10–14). Po zajištění takovéto ženy zde existovala měsíční lhůta na to, aby se žena otrokyně smířila s novou situací a ztotožnila se s ní. Zároveň tato lhůta platila i pro muže, válečné vítěze, kteří se během tohoto měsíce měli tzv. zklidnit a ukáznit. Předpokládalo se, že takováto žena se stane družkou muže a muž potom rozhodne sám o jejím osudu. Může ji propustit. Ona však sama nesmí odejít. Pokud ji muž pojal za družku, nesmí s ní zacházet hrubě a také ji nesmí prodat za stříbro. V Izraeli se nerozlišovalo mezi dětmi manželskými a jinými.

Druhým typem je žena, která byla prodána do otroctví (Ex 21,7–11). Chápe se zde, že takováto žena nebyla prodána pouze na práci. Byla určena pro pána případně pro jeho syna. Také se očekávalo, že takováto žena – otrokyně nevykonávala těžkou práci otroků. I zde platila jasná pravidla, jak s takovouto ženou zacházet. Když se znelíbila pánovi, nesměla být prodána „cizímu lidu“, ale mohla být vyplacena. Patřila-li synu pána, pak měla nárok na takové zacházení, jako se dostalo pánovu synovi.

Jiné postavení měla žena otrokyně, která patřila ženě, tedy paní domu. Takováto otrokyně sloužila výhradně paní domu. Pán se jí nesměl dotknout. Byla-li paní domu bez potomka, mohla takovouto otrokyni nabídnout pánovi za účelem zplození a narození potomka. V bibli je několik takých příběhů žen. Většinou žily v souladu a ve vzájemné shodě s paní domu. Jejich děti si byly rovny. V příběhu Sáry a otrokyně Hagar však panovalo napětí a neshody, které vyústily odchodem Hagary se synem.

1.5 Pracovní povinnosti ženy v domácnosti²³

Pracovní povinnosti ženy ve starozákonní době se soustřeďovaly na domácí činnosti a výchovu dětí. Žena zde byla paní domu. Organizovala celé dění, celý chod domácnosti. Tato činnost byla nezbytně nutná pro život celé rodiny.²⁴

Mletí mouky

Jedna z nejdůležitějších činností ženy byla každodenní příprava jídla. Protože se velmi výjimečně jedlo maso, byl chleba základní složkou každého jídla. Můžeme vycházet

²³ DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. 810

²⁴ ZWICKEL Wolfgang: Frauenalltag im biblischen Israel. Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 2005, Tätigkeit der Frauen, s. 62-73.

z toho, že denně každý dospělý člověk snědl přibližně 600 g chleba, děti potom méně. Znamenalo to tedy denně připravit potřebnou dávku chleba pro celou rodinu. Umletí mouky každý den představovalo asi 4–6 hodin práce a patrně to bylo hlavní ranní a večerní činností každé ženy. Mouka se mlela na jednoduchých mlýncích, které se skládaly ze dvou kamenů – spodního, který byl podlouhlý a vrchního, kterým se zrna drtila. Nakonec byla mouka prosívána, aby se odstranila nerozdrcená zrna. Až později v helénistické době se objevují mlýnky otáčivé, které usnadnily práci žen. Patrně v té době existovaly i kamenné hmoždíře, které drtily různé suroviny k přípravě kaše – krupky, cibuli atd.

Pečení

Po mletí byla další důležitou prací pečení. Protože Palestina je chudá na dřevo, musel se pravidelně sbírat hořlavý materiál, který se pak ukládal za stany či na vyhrazené místo v domech. Takovýto materiál bylo především dřevo, křoví, bodláčí, klestí, zbylé stonky z vymláceného obilí, ale i suchý zvířecí trus. Sbíráni byla práce žen a dětí.

Pro samotné pečení se používaly tři metody. První dvě jsou metody pro nekvašený chléb, poslední třetí – pečení v peci, je chléb kvašený. Záleželo na tom, zda žena byla v domě nebo na stálém místě ve stanovišti nebo zda musela péci během cesty. Během cesty se z mouky a vody udělalo těsto často s různými přísadami. Chléb se pekl ve formě plackek. Na plochý kámen, který se našel v přírodě se rozdělal oheň. Když byl kámen celý rozpálený, položila se na něj celá placka, která mohla být až 4 cm tlustá. Popel se nahnul ke straně kamene. Po chvíli se otočil chleba na druhou stranu a položil se na něj žhavý popel, aby se oboustranně propekl. Byla-li kůrka chleba tvrdá, vytáhla se z popela a popel se z něho oklepal. Takovýto chléb se použil k jídlu (1 Kr 19,6; Ez 4,12). Jiný způsob pečení byl na železném plátu. Tento plát byl postaven na třech kamenech a pod ním byl rozdělán oheň. Na horký plát se položilo těsto ve tvaru placky a upeklo se. Takovéto pláty dosahovaly průměru až 50 cm a používaly se především v chrámech (Lv 2,5; 6,4 ; 7,9). V obytných domech se ustálila metoda pečení chleba v pecích. Chléb byl připravován z mouky, vody a kvásku. Než těsto vykynulo, zatopilo se, aby stěny pece nasákly horkost. Po upečení se chleba vytáhl. Do chleba se podle potřeby přidávalo koření, sůl, olej, mléko, datle a rozinky. To obohatilo a pozměnilo chuť takového chleba. Chleba se pak při jídle namáčel do jogurtu, oleje nebo kyselého mléka, aby byl zajištěn dostatečný přísun tuku do organismu. Chléb se také pekl ve formě kruhů či srdcí. Tyto se pak daly zavěsit na tyč, kde byly chráněny před hlodavci a drobnou havětí.

Vaření

Nedílnou součástí dne bylo kromě pečení také vaření. Patrně bylo i tehdy zvykem mít jedno teplé jídlo přes den. Ale i tak byl základem jídla chléb. Většinou se vařila zeleninová kaše s česnekem, cibulí, fazole nebo čočka (Gn 24,34). Ale také se připravovala kaše z pšenice. Vedle toho se k jídlu podávaly melouny (Nu 11,5; Joz 1,8). Oblíbeným kořením²⁵ zde byl kopr, kmín, koriandr, hořčice. Koření a zelenina, která se nacházela v okolí. Velmi málo se jedlo maso. Podávalo se jenom při slavnostech nebo při návštěvě velmi vzácného hosta. Běžná rodina vlastnila kolem deseti ovcí nebo koz, a tak maso bylo opravdu v tehdejší době luxusem. Dle zákonů a pravidel nebylo maso pečeno, ale vařeno. Toto maso se vařilo ve vodě nebo mléce (Ex 23,19; 34,26; Dt 14,21). Zákaz vařit jehně v mléce je o matce ukazuje, jaká se chovala úcta ke zvířatům. Mládě nesmělo být vařeno v mléce, kterým bylo živeno. Tento příkaz vedl později k vytvoření složitých košer předpisů, oddělení mléčných a masitých jídel včetně nádobí. Pouze při slavnosti slavení beránka se mohlo maso péci (Ex 12,9). Strava byla ve starověku v Palestině jednoduchá a málo pestrá. To se prakticky dochovalo až do 19. století n. l.

Zpracování mléka

K další denní práci ženy patřilo i zpracování mléka, které se velmi rychle kazilo. Palestina byla zemí mléka a medu (Ex 3,8; 13,5). Kozy a ovce měly většinou mladé v prosinci. Po narození mláďat byla zvířata dvakrát denně dojena. Od května pak pouze jednou, od srpna potom jednou za tři dny. Během zimy bylo dostatek mléka, zato v horkých letních měsících jenom velmi málo. Čerstvé mléko bylo oblíbeným nápojem, který se podával hostům (Gn 18,18). A protože mléko dlouho nevydrželo čerstvé, muselo se zpracovat. Buď se nechalo zkysnout na kysané mléko, nebo se z něho vyráběl tvaroh, který se solil, případně se dělalo i máslo, které však mělo trochu jinou podobu, než jaké má máslo v dnešní době. Bylo uchováváno a zpracováváno ve zvířecí kůži, která byla zavěšená. Vyráběl se i sýr.

Nošení vody

Také obstarávání vody patřilo k pravidelné práci žen a dětí. Většinou se chodilo k nejbližšímu prameni nebo studni. Některé domy ve městech měly své cisterny, ale takových domů bylo relativně málo. Studny a prameny ležely většinou velmi daleko,

---

²⁵ DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, Byliny a koření (aloe, černý kmín, hořké byliny, kopr, koriandr, máta, šáfrán atd.) s. 115–116.

i několik kilometrů. Rodina běžně spotřebovala pro svoji denní potřebu 40–50 l vody. Nošení vody bylo jedinou příležitostí, kdy mohly ženy opustit dům. Studně byly místy, kde se mohly ženy a muži seznámit, kde si mohly ženy popovídat a vzájemně se i informovat či předat si zkušenosti.

Předení²⁶

Tato činnost byla velmi rozšířena u nomádských žen. Tyto ženy vyráběly nejen oděvy, ale také stany. To se lišilo do žen ve městech, které vyráběly látku na oděvy. Spřádala se především vlna z ovcí.

Barvení

Před tkaním byla vlákna obarvena. Toto barvení se provádělo mimo město ve zvláštní budově. Jako barviva se používaly rostlinné a živočišné látky, které byly k dispozici. Byly to třeba slupky z granátových jablek, šafrán, henna, boryt barvířský – modré barvivo.

Tkaní

Po obarvení vláken docházelo ke tkaní látek. K tomuto účelu se používaly jednoduché tkalcovské stavy – horizontální. Dodnes je používají ženy beduinů. Prostorově méně náročné byly stavy vertikální. Takové se většinou používaly v domech. Po utkání látky nastupovalo šití oděvů. Ke zhotovení se používala nejen utkaná látka, ale také ovčí vlna, velbloudí srst, kozí srst, len, bavlna až relativně později.

Práce na poli

Pokud ženě zbyl čas, podílela se i na zemědělských pracích, někdy i pásala ovce a kozy. Této práci se hojně věnovaly především děti.

V židovské společnosti prožívala žena jako matka a manželka značného uznání, zvláště když porodila syna. Vztahy muže a ženy, dětí a rodičů, jaké by měly být, takové naučení najdeme v knize Sirachovec. Zde mluví jak o dobré ženě, tak i o špatné hned na několika místech (např. 7,26; 26,1-3; 13–18; 36,22–24). Kritika špatné ženy pak může být i proto, že takováto žena se osamostatnila a sama také podnikala mimo svoji domácnost, což bylo v té době dosti neslučitelné s jejím postavením. Žena se měla starat pouze o domácnost a věci veřejné měla nechat na muži (srov. např. Sir 9,4–9). „Hospodin určil, aby si děti

---

²⁶ ZWICKEL Wolfgang: Frauenalltag im biblischen Israel. Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 2005, s. 70–73.

vážily otce, a zajistil matčino právo nad syny. Kdo ctí otce, dočká se odpuštění svých hříchů, a kdo si váží matky, jako by sbíral poklady“ (Sir. 3,2nn; podobně i 7,27n).

Chvála statečné ženy

Není možné ukončit tuto obecnou kapitolu o každodenním životě ženy v době starozákonní (než se dostaneme konkrétně k některým ženám starého a nového zákona), aniž bychom nevzpomněli na „Chválu ženy statečné“ (Př 31,10–31). Je to jeden z nejkrásnějších chvalozpěvů na ženu, ve kterém jsou i popsány její úkoly. Celá tato chvála patří ideální hospodyně té doby. Ženě, která ačkoliv má na pomoc otrokyně, nevyhýbá se práci a sama pracuje. Při tělesné práci dovede i rozumně přemýšlet a uvažovat. Svému muži (tehdy hospodáři) prokazuje dobro především svojí prací v hospodářství. Je to pouze částečný pohled na ženu, ve které má muž oporu, pokud se jedná o ženu pracovitou, s neúnavnou pílí od rána až do večera, moudrou a rozumnou, která je zaměřena na domov a rodinu, která je také milosrdná k potřebným. Hospodář má v takové ženě jistotu, protože takové zázemí mu přidává na vážnosti. „Manžel i děti budou umět ocenit dobré hospodaření, které jim zajistilo klidný a spokojený život. Proti obdivu k pomíjivé kráse a milostným půvabům je zde výslovně zdůrazněn správný životní postoj. Dobrá hospodyně se také sama podílí na užívání výsledků své práce. Její dobré vlastnosti a dílo dojdou veřejného uznání a chvály.“²⁷

---

²⁷ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE PŘI SYNODNÍ RADĚ ČCE: Starý zákon – překlad s výkladem Píseň písní. Praha: Kalich, 1971, s. 253–328.

DOUGLAS J.D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. 1172.

DOUGLAS J.D. (a kol.): Das grosse Bibellexikon. Band I. Leicester: Verlag Wuppertal, 1987, s. 98.

Chvála – celá Bible je prostoupena chválami. Pramení spontánně ze základního pocitu radosti, která je neoddělitelnou součástí života Božího lidu. Hospodin má zalíbení v tom, co stvořil (Gn 1; Ž 104,31; Př 8,30n), a všechno tvorstvo včetně andělů dává najevo svou radost ve chválách (Jb 38,4–7; Zj 4,6–11). Také člověk byl stvořen k tomu, aby se radoval z Božího díla a naplňoval tento cíl tím, že přijímá Boží dary (Kaz 8,15).

Chvály v chrámu měli na starosti lévijci. Při liturgii a svatých procesích se užívaly žalmy, které doprovázelo zvukné plesání a velebení. Zpěv byl pravděpodobně antifonický a zapojovaly se do něj dva sbory, případně sólista a sbor. Jedním z nejstarších prostředků k vyjádření chval byl tanec, který se také v chrámu k tomuto účelu využíval. DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. 345.

„Ženu statečnou kdo nalezne?
Je daleko cennější než perly.
Srdce jejího muže na ni spoléhá
a nepostrádá kořist.
Prokazuje mu jen dobro a žádné zlo
po celý svůj život.
Stará se o vlnu a len,
pracuje s chutí vlastníma rukama.
Podobna obchodním lodím
zdaleka přiváží svůj chléb.
Ještě za noci vstává
dát potravu svému domu
a příkazy služkám.

Vyhlédne si pole a získá je
z ovoce svých rukou vysází vinici.
Bedra si opáše silou
a posílí své paže.
Okusí, jak je dobré její podnikání.
Její svítilna nehasne ani v noci.
Vztahuje ruce po přeslenu,
svými prsty se chápe vřetena.
Dlaň má otevřenu pro utištěného
a ruce vztahuje k ubožáku.
Nebojí se o svůj dům, když sněží,
celý její dům je oblečen do dvojího šatu.
Zhotovuje si příkrývky
Z jemného plátna a šarlatu je její oděv.
Uznáván je v branách její manžel,
když zasedá se staršími země.
Zhotovuje plátno na prodej
a pásy dodává kupci.
Síla a důstojnost je jejím šatem,
s úsměvem hledí vstříc příštím dnům.
Její ústa promlouvají moudře,
na jazyku mívá vlídné naučení.

28

Pozorně sleduje chod svého domu
a chleba lenosti její.
Její synové povstávají a blahorečí jí,
též její manželé ji chválí:
„Statečně si vedly mnohé dcery,
ale ty je všechny předčíš.“
Klamavá je líbeznost, pomíjivá krása;
žena, která se bojí Hospodina, dojde chvály.
Dejte jí z ovoce jejích rukou
ať ji chválí v branách její činy.²⁹

²⁸ NEZNÁMÝ AUTOR - Madona, 200 x 250, 2001.

Eva - pramatka všech živých

Není možné začít kapitoly o biblických ženách, které se podílely na dějinné spáse, aniž bychom nezačali právě u pramatky Evy. Jako Adam byl první člověk, první muž na zemi, tak i Eva se stala první ženou a pramatkou všeho lidského stvoření zde na zemi. Bez Evy by nebylo možné psát o dalších ženách. Pokud by Eva nebyla stvořena a zapojena do Božího záměru, nebyla by zde ani žádná další žena. Také z ní vzešel Ježíš Kristus, proto právem platí na první místo mezi všemi ženami, proto právem je nazývána pramatkou celého lidského pokolení.

Důležité biblické texty

Gn 1,26–31; Gn 2, 18–25; Gn 3,1–20 ; 1 Tim 2,8–15

I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ I uvedl Hospodin Bůh na člověka mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem. A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu (Gn 2, 18–25).

Člověk svou ženu pojmenoval Eva (to je Živa), protože se stala matkou všech živých (Gn 3,20).

Žena je muži pravou pomocí, svazek obou je darem Božím. Člověk podlehne svůdci, chce být roven Bohu. Okusí ze stromu poznání. Poznává však jenom svoji bídu (Gn 3,1–7). Ta, která měla být pomocnicí muže, naopak se stává pomocnicí hada.³⁰ Za svou neposlušnost je vyhnán z ráje (Gn 3,8–21). Vyhnáním chrání Bůh člověka před naprostou zkárou. Adam poznává Evu a té se narodí syn – Kain. Poté pak Ábel. Člověk se nezastaví ve své vzpouře ani před prolitím bratrovy krve. Bude odkázán na Boží trpělivost, bude se toulat bez domova.

---

³⁰ Hadi – jsou plazi, kteří mají hlavu, tělo bez končetin a ocas. Pohybují se na zemi po břiše, a proto jsou se svým kmitajícím se jazykem viděni často tak, jako by lízali či jedli pach (Gn 3,14; sr Iz 65,25; Mí 7,17) Had je nepřímou součástí některých přirovnání (Dt 32,33 – vzpurní Hebrejové atd.). Hadi uštknutí může patřit mezi Boží soudy a tresty (Nu 21,4-6; Jr 8,17), ale Boží služebníci mohou být před jeho ničivými účinky uchráněni (Mk 16,18; L 10,19; sr Sk 28,3–6). Některé hady bylo možné zařikávat (Kaz 10,11) na jiné zařikávačovy metody nepůsobily (Ž 58,4n).

V Bibli had je lstivý tvor z Gn 3, jehož si satan použil k tomu, aby odvrátil člověka od Boha. Nad hadem je vyřčena kletba (Gn 3,14), nikdy se nezvedne nad své postavení plaza. Had zůstal biblickým symbolem klamu (Mt 23,33) a sám lhář lhářů (Zj 12,9.14n; 20,2). DOUGLAS J.D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. 279.

Výklad biblického poselství

Hospodin stvořil člověka :

Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem,
stvořil ho, aby byl obrazem Božím,
muže a ženu stvořil je.

A Bůh jim požehnal a řekl jim:

„Plodte a množte se a naplňte zemi.

Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami,
nad nebeským ptactvem, nade vším živým,
co se na zemi hýbe“ .

(Gn1,27–28)

Své stvořitelské dílo zakončuje Hospodin stvořením člověka. Učiňme člověka, není zde řečeno, kolik jich má být, zda jednoho či více. Patrně je zde míněn člověk i celé lidstvo. Bůh stvoří člověka, aby byl jeho obrazem. Člověk je celek, je to bytost poznamenaná Božím dotykem. Záměrem Božím je vyjadřovat skrze člověka svoji vůli, svoji moc, zjevovat se člověku a ukazovat mu svoji pravdu a především velkou lásku. Člověk bude vždycky na svém Stvořiteli v závislém vztahu a pouze pokud bude s Bohem v plném vztahu, může i on sám a jeho život dosáhnout celé plnosti. Člověk je obrazem Božím, ale dokonalý obraz Boží byl až Ježíš Kristus (Ko 1,15). Obraz musíme chápat jako vztah k Bohu, vyjadřuje lidskou závislost. Jako je dítě závislé na matce, tak je i člověk závislý na Bohu. Je pro něho dítětem. A tento vztah nemůže být zničen žádným lidským hříchem.

Člověk je jako muž a žena (srov. Mt 19; Mk 10,6), v tom je řád a záměr Boží (Gn 5,2; srov. Gn 6,19). Teprve když je člověk jedno tělo, celý člověk, muž a žena, pak teprve je schopen naplnit své poslání. Starý zákon ví o jednotě a rovnosti muže a ženy před Bohem (Gn 2,18–24; sr Ga 3,28). „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou. Člověk svou ženu pojmenoval Eva (to je Živa),³¹ protože se stala matkou všech živých (Gn 3,20).“

---

³¹ DOUGLAS J. D. (a kol.): Das grosse Bibellexikon. Band Leicester: Verlag Wuppertal, 1987, s. 361.
HELLER Jan: Výkladový slovník biblických jmen. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 174.
STUBHANN Matthias (a kol.): Encyklopedie bible. Salzburg: Gemini, 1992, s. 154.

Eva – jméno v hebrejštině připomíná kořen slova pro „život – živoucí“. Eva byla první ženskou bytostí, žena Adama, matka Kaina, Ábela a Seta (Gn 3,20; Gn 4,1.25). Protože je představována jako první žena, je právem nazývána „matka všech živých“. V protikladu k muži jenom žena je schopna předávat dále život. Skrze ženu je ale i život ohrožen (Gn 3,1–6).

Bůh postavil člověka do zahrady Eden, požehnal mu, pověřil ho vladařstvím, má si podmanit celou zemi. Bůh zajistil člověka tak, že pro svoji obživu nemusí nic zabíjet. Vše raší, pučí, roste, nese ovoce. To vše je dáno člověku bez jeho přičinění, to je mu dáno i za pokrm. Člověk nemusí zabíjet jiné tvory, aby uhájil vlastní život a najedl se. „Teprve padlé stvoření ztrácí tuto výsadu a prolévá krev, vede války a zabíjí“ (Gn 9,3).³² Člověk má však příkaz obdělávat zahradu a chránit ji. Pouze nesmí jíst ovoce ze stromu poznání.

Nečekaně se objeví had, je chytrý, ukazuje zájem o člověka, vystupuje v roli někoho, kdo zná všechny záměry a plány Stvořitele. Oslovuje ženu, která začíná pochybovat. Eva si uvědomuje Boží zákaz a odpovídá zkresleně hadovi : „ Nejezte z něho, ani se ho dotkněte, abyste nezemřeli“, řekl Bůh (Gn 3,3). Tedy stromu poznání. Je to zákaz, strom je nedotknutelný. Eva si uvědomuje, že zákaz se vztahuje na oba dva, nikoliv jen na jejího muže Adama (Gn 2,16n–v mn.č.). Ale had vyvrací její domněnku, obviňuje Boha, že nechce, aby mu byli lidé rovni. Nasadí do hlavy Evy myšlenku, že mohou být rovni Bohu, že se mohou dostat na jeho pozici, svrhnout ho. Že budou moci rozhodovat o dobrém a zlém, o životě a smrti. Eva váhá, v jejím srdci se objevila žádost (sr 1 J 2,16). Ta, která měla být pomocnicí svého muže se naopak stává pomocnicí hada. A tak utrhne ovoce ze stromu poznání³³ a dává jíst také Adamovi.³⁴ Bůh se ani po pádu člověka neprojevuje jako vladař (Ez 28,13n; Gn 2, 10–14), který sesazuje pyšné lidi (Ez 28,16–19; Gn 3,23n). Ale je stále trpělivým otcem, který se stará o výchovu člověka jako svého dítěte (Oz 11,3n; Ez 16). Bůh utváří člověka jako hrnčič (Jer 1,5; Iz 45,9). Bůh navštěvuje člověka a ten se

---

³² STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE: Výklady I. ke Starému zákonu. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 27.

³³ Strom poznání – symbolizuje prostředky a metody, jimiž se pokouší člověk na vlastní pěst získat vládu nad dobrým a zlým, dispoziční právo na všechno, i na člověka a na Boha. Splnilo se, co slíbil had: otevřely se jim oči. Ale také se naplnilo to, co řekl Bůh: budou-li jíst ze zapovězeného stromu, propadnou smrti. Vyhnání od stromu života (Gn 3,22n) zpečetuje vydání se do moci smrti. Člověk se přimkl ke zlému a postavil se proti Bohu. To je vzpoura, do níž jsme všichni zapojeni, která nemůže končit jinak než smrtí. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE: Výklady ke Starému zákonu I. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 36.

³⁴ Na jiných místech bible je člověk před hříchem popisován jako podivuhodná bytost, skoro anděl, který žije v Edenu, Boží zahradě až do chvíle, než zhřeší pýchou (Ez 28,13–19; srov. Gn 2,10–15; Gn 3,22n). LÉON-DUFOUR Xavier (a kol.): Slovník biblické teologie. Paříž: Academia, 2003, s. 3–4.

skrývá. Je si vědom své viny, ozývá se v něm svědomí, bojí se Boha. Ale Bůh i zde jedná jako trpělivý otec a dává prostor k návratu, k uznání viny. Člověk nemá omluvu, svádí vše na ženu a na Boha. Žena zase svaluje vinu na hada.³⁵ Bůh se smiluje nad člověkem, zakrývá jeho nahotu – přikrývá jeho vinu. Je to milost projevená člověku. Přichází trest. Ačkoliv propadli hříchu³⁶ (smrti) pro svoji neposlušnost, smějí mít naději v narození dětí. Oba, muž i žena, budou prožívat trýzeň. Spíše se myslí zde trýzeň duchovní. Žena bude rodit v bolestech, bude žít ve strachu a úzkosti, protože život, který bude moci dát, bude život obtížený hříchem.

Protože člověk poznal dobré i zlé, překročil hranici, která ho oddělovala od Boha Stvořitele, musel odejít ze zahrady Edenu aby obdělával půdu. Bylo to také proto, aby nejedl ze stromu života. Smutek člověka je smutkem z odloučení od Boha. Život, který Bůh dává člověku, život, který začíná narozením a končí smrtí, je příležitostí k záchraně a k vítězství nad smrtí skrze Ježíše Krista.

Adam poznal Evu, Eva otěhotněla a porodila syna Kaina. Smysl nebo-li výklad jména Kain je dosti nejasný. Nabízejí se zde oštěp (2 S 21,16) nebo kovář (podle arabštiny?).³⁷ Dále porodila Ábela. Jméno Ábel značí, vánek, marnost, pomíjení, tedy něco pomíjivého.³⁸ Ábel se stává pastýřem, Kain zemědělcem. Oba bratři v určité době obětují Bohu, přinášejí to nejlepší, co ze své práce mají. Hospodin přijímá Ábelovu oběť. Kain se rozhněval, neumí čekat na Boží rozhodnutí, bouří se, nepřijetí oběti bere jako bezpráví. Hospodin varuje Kaina (Gn 4,6–7). Ale Kain zabíjí Ábela. Údělem hříšníka, který zabil a prolil krev, je opuštěnost, ztráta domova. Přesto Hospodin netrestá Kaina smrtí, dokonce na něho vkládá zvláštní znamení, kterým ho chrání (Ez 9,4; Zj 7,3; Zj 9,4). Je to znamení milosti. Poslední zmínku o Evě nacházíme v Gn 4,25. „I poznal opět Adam svou ženu a ta porodila syna a dala mu jméno Šét (to je [do klína] vložený)“. Řekla: „Bůh mi vložil do klína jiného potomka místo Ábela, kterého zabil Kain.“

---

³⁵ Kant, Schiller a Hegel chválili „první pád“ člověka jako šťastnou hodinu dějin. Člověk se probojoval, třeba i v bolestech, ke svobodnému životu. Bible ukazuje s naléhavostí, že pravá svoboda není v neposlušnosti a ve vzpouře proti Bohu, ale v poslušnosti a společenství člověka s Bohem. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE: Výklady ke Starému zákonu I. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 37.

³⁶ MODERSOHN Ernst: Die Frauem des alten Testaments. Stuttgart: Hänslers Verlag, 1992, - „Denn Sünde ist Feindschaft wider Gott – hřích je nepřátelství proti Bohu“, s. 21.

³⁷ Kain – výklad jména: tepat kov, zvuk při tepání kovu, patron pouštních kovářů Kenitů, kopí, oštěp, potom i tlouci se do prsou. HELLER Jan: Výkladový slovník biblických jmen. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 409.

³⁸ Ábel : Původně ranní pára nad vodní hladinou, která po východu slunce rychle mizí. HELLER Jan: Výkladový slovník biblických jmen. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 153.

V linii Šétovské pak pokračuje Boží záměr, Boží dílo, které navazuje na to, co bylo na začátku.

Příběh v dnešní době

Srovnání s historií bylo záměrně vynecháno. Jedná se o samotný počátek lidstva . Ale jistě hodně mluví nejen příběh Evy, ale i její rodiny i v dnešní době. Musíme si uvědomit, že Eva neprošla vývojem narození, dítěte, dívky. Nebyla zplozená, byla stvořena Bohem jako hotová bytost. Nezatížená hříchem. Byla obrazem Božím. Byla zbožná, což dokazuje i rozhovor s hadem, kde si jasně uvědomuje zákaz jíst ze stromu poznání. Byla sama. Tedy lehce zranitelná. Ačkoliv znala Boha a byla šťastná v jeho společenství, přesto zatoužila okusit něco zakázaného. A tak s Adamem přestupují jedno z Božích přikázání. Je to jejich neposlušnost. Zatoužili rozhodovat o tom, co je dobré a zlé, být vlastními pány. Neuvědomují si, že jejich počínání znamená vlastně odmítnutí závislosti na Bohu Stvořiteli, což vede i k porušení vztahu mezi nimi (člověkem) a Bohem. Bůh dal člověku všechno. Jeho zákaz má chránit člověka.

Dochází k roztržce mezi Bohem a člověkem, následuje roztržka mezi Adamem a Evou, v rodině. Už tu není jenom Bůh a člověk, ale je tu i hřích, třetí bytost – satan, ďábel (Mdr 2,24). Přesto Boží добрota, laskavost a milosrdenství dává naději najít cestu zpět. Zlo bude přemoženo dobrem (Ř 12,21). A tak i přesto, že člověk přestoupil Boží přikázání, přesto nezměnil nic na Božím záměru, na dějinné spáse lidstva. Eva se stala pramatkou všeho lidstva. V linii Šétovské pokračuje Boží plán až k Abrahamovi a od něj pak k Davidovi čtrnáct pokolení a od Davida po babylónské zajetí také čtrnáct pokolení, od babylónského zajetí až po Ježíše Krista rovněž čtrnáct (Mt 1,17).

Pro nás zde po prvním hříchu vyvstává důležité varování. I my podlehneme lehce svodům, i když známe velmi dobře Boží přikázání. Všude tam, kde „člověk sebe a své poznání a rozhodování prohlásí za měřítko všeho myšlení a jednání, za normu víry a naděje, za zákon pro život soukromý a veřejný“, ³⁹ přichází na zemi nepředstavitelné peklo. Toto nám dokazují některé historické události minulé, ale i současné doby. Touha po moci, touha být jako Bůh, přináším velké utrpení.

---

³⁹ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE: Výklady ke Starému zákonu I. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 40.

Sára, kněžna a pramatka Božího lidu

Druhou významnou ženou, o které je třeba se zmínit, je Sára. Jméno Sáráj⁴⁰ změnil Bůh na Sáru, což znamená kněžna (Sd 5,29 Iz 49,23). Jejího jména je možný názvuk charakteru nositelky – hádat se, bojovat, příst se, vést spor. Ale také víme, že Sára pokorně odešla s Abrahamem do nové země, opustila rodnou zem a přijala nového Boha. Sára byla krásná žena a jistě jí patří slova z písně písní: „Jak jsi krásná, přítelkyně moje, jak jsi krásná, oči tvé jsou jako holubice.“ Milá je krásná jako Sára (Gn 12,11.14). Holubice byla ve starém Orientě posvátným ptákem bohyně lásky. Milá je milému ideálním obrazem krásné ženy. Sára byla krásná nejen svým obličejem, ale i svým srdcem. Proto právem je nazývána kněžnou a pramatkou Božího lidu.

Důležité biblické texty

Gn 11, Gn 12–13, Gn 15, Gn 16,1–6, Gn 17, 15–16 a 18, Gn 18, 1–15, Gn21, 1–13, Žd 11,11 , 1.Pt.3, 5–6

„Abram a Náchor si vzali ženy: Žena Abramova se jmenovala Sáráj a žena Náchorova Milka.” (Gn 11,29) a na příkaz Hospodinův opouští zemi s některými příbuznými. Vydává se do neznámé, ale zaslíbené země, do země Kenaanské. Sáráj byla neplodná. Ale Bůh i zde dává Abramovi zaslíbení, že učiní jeho potomky velkým národem (Gn 12,2–3):

„ A učiním tě velkým národem,
požehnám tě,
velké učiním tvé jméno.
Staň se požehnáním !
Požehnám těm, kdo žehnají tobě,
prokleji ty, kdo ti zlořečí.

V tobě najdou požehnání Veškeré čeledi země. ”

---

⁴⁰ Sáráj – ve jméně je možné zaslechnout i kořen – hádat se, bojovat, příst se, vést spor (možný názvuk na charakter nositelky – spory s Hagar. HELLER Jan: Výkladový slovník biblických jmen. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 434.

V zemi Kenaanské⁴¹ se Abram usadil se svojí rodinou a majetkem, postavil oltář a obětoval Hospodinu (Gn 12,8). V zemi nastal hlad, a tak se Abram rozhodl vydat do Egypta. „Vím dobře, že jsi žena krásného vzhledu. Až tě spatří Egyptané, řeknou si: To je jeho žena. Mne zabijí a tebe si ponechají živou. Říkej tedy, žes mou sestrou“ (Gn 12,11). Když ji spatřila faraónova knížata, zmínila se o tom faraónovi. A tak byla Sáráj vzata do faraónova domu. Faraón prokázal Abramovi mnoho dobrého, neboť mu dal skot, osly, otroky, otrokyně a jiné bohatství. Ale Hospodin seslal na dům faraóna velké rány, právě pro Saraj. I povolal faraón Abrama a tázal se ho: „Jak ses to ke mně zachoval? Proč jsi mi nepověděl, že to je tvá žena? Proč jsi říkal: to je má sestra ? Vždyť já jsem si ji vzal za ženu. Tady ji máš, vezmi si ji a jdi“ (Gn 12, 18–19). Faraón dal manželku Abramovi zpět a vyhostil je z Egypta. Hospodin znovu utvrzuje Abramovu víru:⁴² „Nic se neboj, Abrame, já jsem tvůj štít, tvá přehojná odměna“ (Gn 15, 18–21).

Saraj stále nebyla těhotná. Rozhodne se získat zaslíbení skrze svoji otrokyni Hagar. Abram vešel k Hagar, ona otěhotněla. Jakmile zjistila, že čeká dítě, pozbyla u ní Sáráj vážnosti. Saraj pokořuje Hagar, ale ta se rozhodne utéci. Utíká na poušť, kde ji nalezne posel Hospodinův a řekne jí, aby se vrátila a pokořila před svojí paní. Zároveň ji dává také slib, že i její potomstvo bude rozmnoženo: „ Velice rozmnožím tvé potomstvo, takže je nebude možno ani spočítat“ (Gn 16,10). Zároveň ji oznamuje, že syn, který se narodí, se bude jmenovat Izmael – to je: „Slyší Bůh ”.

Hospodin obnovuje smlouvu s Abramem, mění jeho jméno na Abrahama a jméno Saraj na Sáru, nařizuje obřízku a znovu zaslubuje syna: „ Já jsem! A proto je má smlouva s tebou: staneš se praotcem hlučícího davu pronárodů“ (Gn 17,4) a „ Převelice tě rozplodím a učiním z tebe pronárody, i králové z tebe vzejdou. Smlouvu mezi sebou a tebou i tvým potomstvem ve všech pokoleních činím totiž smlouvou věčnou, že budu Bohem tobě i tvému potomstvu. A tobě i tvému potomstvu dávám do věčného držení zemi, v níž jsi hostem, tu celou zemi kenaan“ (Gn 17,6–8).

---

⁴¹ Kenaanská země – navždy země zaslíbená patriarchům a jejich potomkům, určená vlast židovského lidu (Gn 13,14–17; Gn 15,18; Gn 26,3–4). NEWMAN Ja'akov, SIVAN Gavri'el: *Judaismus od A do Z*. Paříž: Sefer Praha, 1992, s. 64.

⁴² Víra– v bibli zdrojem a středem veškerého náboženského života. Vírou odpovídá člověk na Boží záměry, které se uskutečňují v lidských dějinách. Významné starozákonní osobnosti žili a umírali ve víře (Žd 11) po vzoru Abrahamově, který je otcem všech věřících (Ř 4,11). LÉON-DUFOUR Xavier (a kol.): *Slovník biblické teologie*. Paříž: Academia, 2003, s. 549-555.

Po čase Abraham hostí tři muže a spolu se Sárrou slyší od nich zvěst o narození syna. Oba již byli staří na dítě. Sára se v duchu zasmála. Hospodin se ústy příchozích zeptal, proč se Sára směje. Sára se bála, a tak zalhala, že se nesmála.

Sára otěhotněla a Abrahamovi, ačkoli byl stár porodila syna v čase, který mu Bůh předpověděl. Abraham dal svému narozenému synu jméno „ Izák ” (Gn 21,2–3). Dítě rostlo a bylo odstaveno. Sára viděla, že syn Hagar je ale posměvač. Žádá Abrahama, aby Hagar zapudil. A Hospodin říká Abrahamovi, aby svoji ženu poslechl, neboť jeho símě bude povoláno z Izáka. Ale i ze syna otrokyně učiní velký národ, protože i on je jeho synem.

Sára zemřela ve věku 127 let v Chebrónu v kenaanské zemi, kde byla i pochována.

Výklad biblického poselství

Celý děj se pravděpodobně odehrává asi v 1. polovině 2. tis. př. n. l. Příběh Sáry vystupuje v bibli až po smrti Háránově, v rodné zemi, v Kaldejském Uru. Město Ur se nacházelo v Mezopotámii. Zpráva o smrti Hárana vlastně ukazuje na příslušnost rodu Terachovců ke Kaldejskému Uru. Důležité je uvědomit si náboženskou spojitost tohoto města, odkud vycházel Abram (Terachovci) a Cháranu, kam přichází. Uctívání kultu měsíčního božstva vysvětluje i shoda jmen. Dokládá to především jméno Terach, což je ze stejného slovního kořene jako měsíc (doba).⁴³

Neplodnost Sáraj vlastně ukazuje na to, jak Hospodin připravuje Sáraj, ale nejenom jí, ale i některé ženy po ní, na svůj cíl. Aby se staly matkami vyvolených (Rebeka, Ráchel, Anna-matka Samuelova).

Hospodin přikazuje Abramovi, aby opustil rodnou zemi a šel do neznámé země, kterou mu zaslíbil. Zem, kde dosud Abram pobýval (Ur Kaldejských a Cháran), byla spravována měsíčním božstvem. Abram se tedy má rozloučit nejen s určitým místem, rodištěm, krajinou, příbuznými, ale také i s náboženstvím. Má nejen zpřetrhat rodinné svazky, ale i svazky duchovní, které ho připojovaly k otcovu domu (Gn 24,7). V Orientě byl otec

---

⁴³ V měsíčním kultu hrály značnou roli chrámové kněžky, kterých bylo několik skupin a tříd. Kněžky některých tříd zachovávaly celibát, jiné mohly žít v manželství. Byla třídy, jejichž příslušnice sice směly uzavřít manželství, avšak musely zůstat neplodné. K rození dávaly manželovi svoji otrokyni. Děti pak byly považovány za vlastní děti kněžky. Zdůraznění neplodnosti Sáry a také její jméno (kněžky ?) ji snad řadí mezi kněžky měsíčního kultu. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE PŘI SYNODNÍ RADĚ ČCE: Starý zákon – překlad s výkladem Genesis. Praha: Kalich, 1968, s. 87.

nositelem náboženských a rodových tradic.⁴⁴ Zároveň však vedle příkazu k odchodu slyší také zaslíbení,⁴⁵ a to pro sebe od neznámého boha. Zaslíbení ve vytouženém synovi, v potomstvu, v tom, že ho Hospodin učiní velkým národem. Nemusí se tedy bát odejít a žít uprostřed jiných národů. Hospodin ho neopustí, požehná mu a zároveň i jeho učiní požehnáním. A tak se v Abramovi dostane dobrota a milost všemu lidstvu. Abram se okamžitě vydává na cestu, bere sebou Sáráj, Lota a celý svůj majetek. Tímto odchodem a tím, že Abram bere všechn svůj majetek sebou, dochází k naprostému odloučení od rodné země, od rodiny i božstev. Přicházejí do kenaanské země. Je to země pohanská, kde jsou také uctívána přírodní božstva. I když se jedná opět o pohanskou zemi, přesto Hospodin zde chce být s Abramem, ujišťuje ho, že je to země zaslíbená a že právě zde má být zjevena Hospodinova sláva. Mezi Bét-elem a Ajem staví Abram oltář a obětuje Hospodinu.

Místo úrodné země a země plné blahobytu, nastává hlad. Pro Abrama i jeho lid je to i určité varování, že tato země, zaslíbená země, nebude rájem. Hladem Hospodin zkouší člověka (Dt 8,3), ale i trestá (2 S 24,13). I když Abram nedostává příkaz k odchodu, přesto se rozhodne sestoupit do Egypta. Nelze toto jeho rozhodnutí chápat jako neposlušnost či nedostatek víry v Hospodinova zaslíbení, která mu byla dána před odchodem z Chebrónu? Egypt není zaslíbenou zemí. Při sestupu si Abram uvědomuje krásu své manželky Sáráj. V její kráse vidí určité riziko, riziko smrti. A tak se s ní domlouvá o tom, že ona bude jeho sestra. Nelze toto brát jako úplnou lež, neboť Sáráj je opravdu jeho nevlastní sestra (Gn 20,12). Abraham vědomě zamlčuje, že Sáráj je i jeho právoplatnou manželkou. Tím, že si chce zajistit blahobyt, předpokládá i to, že si zajistí bezpečí a zaslíbení od Hospodina. Mohlo by se zdát, že volil správnou cestu. Nezná ještě dobře svého nového Boha a neví, že tento Bůh má ve své moci všechny lidi, všechny vládce. Právě zde má Abram poznat, kdo Bůh je. Že ho chrání vždy a všude, že přichází v pravý čas, zasahuje skrytě. Faraónova knížata upozornila faraóna na krásu Sáráj a ten ji pojal za ženu a vzal k sobě. Hospodin však měl jiný záměr. Ranil faraóna velkými ranami. A tak si faraón volá Abrama a ptá se ho, proč zamlčel, že Saraj je jeho žena. Faraón je propouští, jsou vyhoštěni se vším

---

⁴⁴ Tradice – židovská tradice, křesťanská tradice. DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. 1050.

⁴⁵ Zaslíbení – jeden z klíčových výrazů, spojených se vzájemnou láskou, je slib. Slíbit znamená ohlásit, zaručit dar, dát slovo, vyjádřit se s jistotou o budoucnosti, o sobě samém a tak vzbudit partnerův souhlas a jeho víru. Bůh zjevuje svou jedinečnou velikost mj. neochvějností svých slibů. Slíbit u něj znamená „dát“. V prvé řadě víru, schopnost očekávat jeho dar a milost, poznání jeho lásky. LÉON-DUFOUR Xavier (a kol.): Slovník biblické teologie. Paříž: Academia, 2003, s. 597.

majetkem, který jim patřil a dle Boží vůle se vracejí do země zaslíbené. Což bylo i Božím záměrem a cílem.

Hospodin znovu ujišťuje Abrama o své ochraně, o cíli jeho cesty, o naplnění jeho života. Ale Abram se stále ptá, stále nevěří, odpovědi jsou plné výčitek. Stále čeká na splnění zaslíbení v narození potomka. A on jen stále čeká, je stár a i Sáráj je stará. Je to jejich společná bolest. A i zde znovu slyší Boží zaslíbení – budeš mít syna i nesčíslné potomstvo jako hvězd na nebi. V Gn 13,16 je potomstvo srovnáváno s prachem země. Dále v Dn 22,17 pak s pískem na mořském dnu. Ale stále nic nenasvědčuje tomu, že se tak opravdu stane. Může mít pouze víru v Boha, že se tak jednou stane. Sáráj si uvědomuje, že je neplodná, doba plodnosti je již dávno za ní. A tak se rozhodně jednat podle svého uvážení a podle zvyků doby, ve které žila. Podle dávných zvyků společnosti. Svým úsilím chce přispět k Božimu zaslíbení. Místo trpělivého čekání na zaslíbení se rozhodne dát svoji otrokyni Hagar manželovi za ženu, aby se skrze ni narodilo dítě, které bude dědicem. Žena, která byla dána muži jako opora, pomocnice (Gn 2,18), se stává znovu pokusitelkou, jako to bylo v případě pramatky Evy. Ale ani Abram se neváže zaslíbením, které platí jak pro něj, tak i pro Sáráj a podlehne pokušení.⁴⁶

Hagar otěhotněla, jakmile si byla jistá svým těhotenstvím, přestala si Sáráj vážit. Toto si před svým rozhodnutím Sáráj neuvědomila a nedocenila nebezpečí, které by mohlo nastat. Počítala, že sama se stane skrze Hagar matkou. A ono se tak nestalo. Je ponížena, ztratila vážnost. Netrpělivost se jí nevyplatila, proto se obrací o pomoc ke svému muži. Ten by měl zjednat nápravu, konec jejího příkoří. Domáhá se svého práva, syn otrokyně je dle obyčeje jejím synem. Místo toho Sáráj slyší, že Hagar je její otrokyně a Sáráj má rozhodnout tedy sama. Hagar ztrácí své postavení. Sáráj však využívá situace a oplácí převahu ve zlém. Marně se však snaží o to, aby Hagar byla opět poslušnou otrokyní. Hagar již déle nechce snášet příkoří, a vše řeší útekem. Na své cestě se zastavuje u pramene. V té době se pramenům a studánkám přisuzovala nadpřirozená moc. Nebylo to jenom místo osvěžení a odpočinku. Zde ji také nalézá posel Hospodina. Ptá se jí na minulost i na budoucnost. Na budoucnost Hagar nedokáže odpovědět. Čeká na radu. Ale s takovou

---

⁴⁶ Zvykové právo té doby umožňovalo neplodné ženě dát muži otrokyni, služku, která by porodila dítě. Potvrzeno v nálezech v tabulkách z Uru a Nuzi (*ANET* str. 220). Zvykové právo bylo zakotveno ve vědomí všech, proto bylo posvěceno autoritou božího zákona a bylo nedotknutelné. BIČ Miloš: *Ze světa Starého zákona*. Praha: Kalich, 1986, s. 180, DOUGLAS J. D.: *Nový biblický slovník*. Leicester: *Návrat domů* Praha, 1996, s. 280.

odpovědi patrně nepočítala. Má se vrátit zpět do místa, z kterého utíká, do místa pokoření, do místa, kde zažila tolik příkoří. Zároveň však Hagar slyší i zaslíbení. Zaslíbení pro syna, který se narodí. Učiní ho velkým národem a jeho jméno bude Izmael – Slyší Bůh. Hagar uposlechla posla od Boha a vrátila se. Porodila syna, Abram ho přijímá za vlastního a dává mu jméno Izmael, protože se stále domnívá, že se jedná o zaslíbeného syna.⁴⁷

Bůh znovu obnovuje smlouvu s Abramem, mění jeho jméno na Abraháma i jméno jeho manželky na Sáru, nařizuje znamení obřizky a znovu zaslubuje syna. Je to již po čtvrté, co Bůh slibuje něco Abrahamovi (Gn 12,2n 13,15n 15,18). Jedná tak kvůli člověku, který má malou víru. Znovu a znovu ho utvrzuje v zaslíbení. Jednoho dne navštíví Abrahama tři poslové. Člověk nemůže spatřit Boha svým zrakem. Proto Bůh mluví k člověku prostřednictvím poslů. Číslo tři znamená věrohodnost (Dt 19,15). Tito poslové jednají jako lidé se všemi lidskými potřebami proto, aby člověk pochopil Boha. Může tak tehdy, je-li setkání s ním v lidské rovině. Abraham dává to nejlepší ze svého, protože v poslech poznává Boží posly. Muži se ptají na Sáru, která je ve stanu a jeden z nich promluví, že se do roka vrátí a Sára bude mít syna. Sára, která poslouchala ve stanu, se zasmála. Oba jsou již velmi staří. Je to smích, který představuje nedůvěru v to, co Sára slyší. Sára na dotaz poslů odpovídá, že se nesmála, zalže. Pozoruhodné, že se zasmála v duchu – tedy oni poslové mají schopnost vidět do lidského srdce! Rozhovor končí konstatováním, že se smála. Bůh vidí do srdce. Co slíbil, to se i naplnilo. I když se to zdá člověku nemožné, jako právě nyní. A syn se opravdu Božím zásahem do roka narodí. Bůh navštívil Sáru, jak slíbil. Není možné, aby Abraham nebo Sára nějakým způsobem přispěli k naplnění Božího záměru. Není zde ani uvedena zmínka, že by Abraham „poznal“ svoji ženu. Až později je v bibli zmínka o tom, že Abraham zplodil Izáka, a to v Gn 25,19. Izák se tedy stává prvním dítětem, je první, který se narodí po navštívení Bohem (Jákob, Samson, Samuel, Jan Křtitel). Až mnohem později se však narodí stejným způsobem, po navštívení Bohem, ten pravý syn – Kristus. Narození Izáka se stává důkazem toho, že Bůh drží své sliby. Že v lidské bezmocnosti není beznaděj, protože je tu Bůh, který člověka neopouští, je tu Bůh, kterému záleží na člověku, který je člověku pomoci.

---

⁴⁷ Hagarin syn bude „člověk nezkrotný“. Zdá se, že zaslíbení dané Hagarě se naplnilo ve světovládě muslimských Arabů, kteří mají Izmaele za svého praotce. Jejich takřka náhlé a nezadržitelné vynoření a rozšíření, podnícené Mohamedem v 7. stol., dávno po Kristu, je překvapivé a nevysvětlitelné. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE PŘI SYNODNÍ RADĚ ČCE: Starý zákon – překlad s výkladem Genesis. Praha: Kalich, 1968, s. 108.

Abraham dává svému synu jméno Izák,⁴⁸ což je v překladu: směje se. Jakoby smích provázal jeho celou cestu životem. Od jeho zaslíbení Bohem – kdy se směje Abraham (Gn 17,17), potom Sára při příchodu Božích poslů (Gn 18,12). Smíchem je poznamenán i jeho vztah k nevlastnímu bratru Izmaelovi i jeho vztah k Rebece. Narozením Izáka se mění i některá postavení v rodině. Sára, jeho matka, již nemusí snášet pohanění, že je neplodná. I postavení Izmaele se mění. V oddíle je uváděn pouze jako syn Hagary, protože Izák je synem, kterého zaslíbil sám Bůh. Narození Izáka, ale nejenom jeho, později i Ježíše, je zvláštní. Vykládá se různě a nese určitý stín zahalení, protože Boží zásah je výjimečný.

Izmael se nechová pěkně k Izákovi, pohrdá s ním, posmívá se mu. Směje se i v den odstavení Izáka (Gn 21,9). A tak opět je tu Sára, která žádá Abrahama o zakročení. Tentokrát Bůh nařizuje Abrahamovi, aby Sáru poslechl a Hagar i se synem propustil. I na něm je však i zaslíbení dané Hagarě. Izmael se stává praotcem kočovníků, kteří putují, ale nehledají pravou vlast. Jsou nezkrotní, tak, jak Bůh řekl.

Sára umírá ve věku 127 let. Je to jediná žena v bibli, o které víme její věk. Abraham truchlí. Kupuje pole s jeskyní v zaslíbené zemi, kde je stále cizincem, trpěným hostem, váženým člověkem. Pohřbením Sáry se i toto zaslíbení o zemi zaslíbené stává ujištěním, že Bůh své sliby plní.

Srovnání příběhu s historií

V příběhu Sáry můžeme najít některé podobné skutečnosti, které se objevují v bibli, a to jak před životem Sáry, tak i po něm. Například srovnání Evy v rajské zahradě, její selhání, nedůvěra v Boha a nakonec i svedení hadem, kdy nabídne ovoce ze stromu života Adamovi a ten přijímá – se srovnáním nabídnutí otrokyně Hagar Abrahamovi. Ten také přijímá a poznává Hagar. Člověk pak nese důsledky svého rozhodnutí, své neposlušnosti, malé víry v Boha a v jeho zaslíbení.

Zároveň i narození Izáka po navštívení Bohem se objevuje v bibli několikrát (Gn – 21,1 Sára, Gn 25,21 – Rebeka, Gn 29,31 – Lea, Gn 30,22 – Ráchel...) až do té doby, než se narodí Kristus. Za stejných okolností. Po navštívení Bohem. Zaslíbení a víra je spojená

---

⁴⁸ V Izákově životě hrály rozhodující úlohu dvě události – jeho narození a manželství, což je dáno tím, že skrze něho měla pokračovat Bohem zaslíbená linie. Abraham prošel v záležitosti potomstva těžkými zkouškami. Slíbeného syna se dočkal až v pokročilém věku. Bůh při plnění svých slibů uskutečňuje cíle, i když se tato zaslíbení člověku zdají nesplnitelná. Izákově narození bylo zázrakem. , DOUGLAS J.D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. 358.

s láskou. Slíbit znamená dodržet slovo, darovat dar, vyjádřit jistotu budoucnosti. Bůh není člověk ani lidský syn, aby litoval svého daného slova (Nm 23,19). Zaslíbení, která provází Izrael, jsou zaslíbení a také naplnění toho, co Bůh slíbil v proroctvích. Slib u Boha znamená především víru, tedy schopnost očekávání jeho daru.

Příběh v dnešní době

V příběh Sary je svým způsobem ojedinelý. Příběh je velmi stručný, přesto i v dnešní době má co říci.

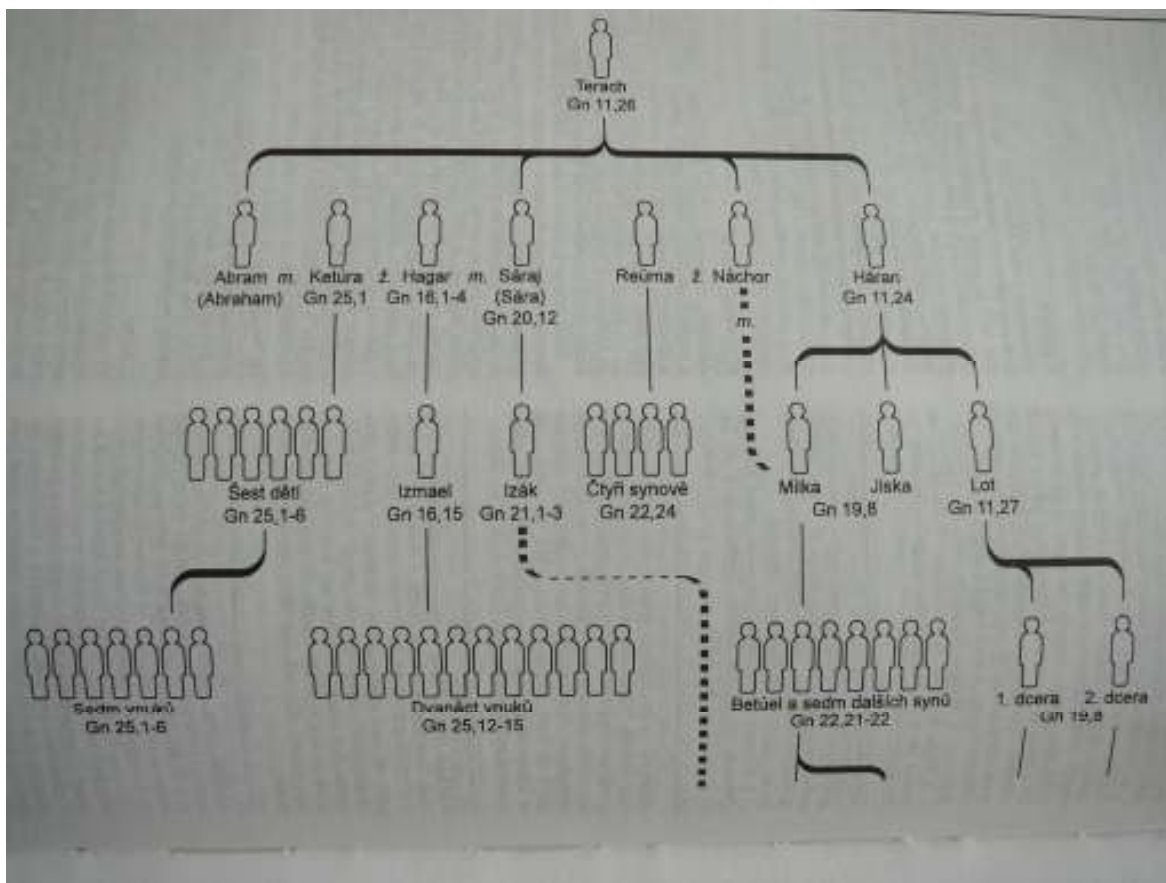
Především je to oblast víry Abrahama i Sary, víry v nového Boha, který se jim zjevil a v opuštění starých božstev. Víra v zaslíbení v novou zemi, v syna. Víra v to, že Bůh neopouští i v době nouze. Není třeba hledat jiná východiska – odchod do Egypta. Neznamená to však, že by člověk neměl dělat nic a pouze měl čekat, co udělá Bůh. Bůh nechce pasivního člověka. On touží po vzájemném vztahu mezi ním a člověkem, po vztahu plném lásky. Tak jako dává zaslíbení v narození Izáka, dává i zaslíbení v narození Ježíše Krista, dává možnost spasení pro všechny lidi.

V příběhu můžeme pozorovat i manželský vztah. Vztah Sary a Abrahama. Sára uznávala Abrahama jako svého pána. Ale zároveň se s ním i radila, žádala ho o pomoc o rozhodnutí a respektovala jej. Sára byla rovnocennou partnerkou Abrahamovi. Někdy je Sára spojena a prezentována jako žena poddaná svému muži ve všem. Ale to je špatný výklad. Sára byla partnerkou v plném slova smyslu. Bůh dal muži pomocníci a sílu, partnera, ne služku, ne loutku. Sára měla vnitřní svobodu poddávat se svému muži. Byl to i jakýsi obraz jejího vztahu k Bohu. Svobodně se poddala novému Bohu a její důvěra ji učinila silnou ženou . Oba dva byli otevření pro Boha i jeden pro druhého. To je základ dobrého manželství a společného duchovního života.

Tak jako i dnes lidé selhávají a hledají svých cest, tak i Sára se snažila napomoci Božím zaslíbení. I dnes člověk dělá svá vlastní rozhodnutí, protože je bere jistě za správná rozhodnutí. Ale příběh jasně ukazuje na velmi podstatnou věc. Pokud jsou naše rozhodnutí bez Boha, vedou k následkům, které jsou pro nás mnohdy velkým břemenem a trápením. Tak jako to bylo v případě Sary. Lidské selhání nás provází každým dnem. Ale zároveň máme velké zaslíbení. Ani zde nás Bůh neopouští, on nás stále miluje i pro naši nedokonalost a čeká, že se k němu vrátíme a že uznáme svoje chyby , budeme ho hledat, hledat jeho odpuštění, zaslíbení, hledat především jeho lásku k nám. Protože to, co bylo

v případě Sáry nemožné – narození syna, se v Božích rukou stává možným. Víra Sáry během celého jejího života rostla. Její život nebyl lehký, musela snášet zklamání, musela podstoupit hodně obětí. Ale pevná víra v Boha spojená se štěstím a spokojeností vedla k její vnitřní kráse, o které i později mluví apoštol Petr v 1 Pt 3,6: „Tak jako Sára poslouchala Abrahama a nazvala jej pánem.....“ a zároveň se zde v 1 Pt Sára stává jakýmsi ideálním typem pro křesťanské manželky.

Rodokmen Terachovců:⁴⁹

⁴⁹ DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. 6.

Rebeka, žena Izáka

Bezesporu nelze v dějinách spásy vynechat příběh o Rebece. Je to příběh velmi dramatický a rozsáhlý, ve kterém jde o zápas mezi dvěma bratry, o prvorozenství a požehnání, tedy o hodnoty, které z hlediska dějin spásy zauímají stěžejní místo v životě člověka i celého lidstva. A právě je to Rebeka, která bere do svých rukou rozhodnutí, je ochotna riskovat, použít lest, bojovat nečestně jenom proto, aby se požehnání dostalo Jákobovi, jak je o tom přesvědčena dle Boží výpovědi.

Důležité biblické texty

Gn 24,15–20 a 58–67, Gn 25 19–28, Gn 26,7–14 a 28–35, Gn , Gn 27, 5–17 a 41–46

Abraham posílá svého služebníka do své rodné země, aby přivedl Izákovi manželku, kterou vybral Hospodin. „Nevezmeš pro mého syna ženu z dcer Kenaanců, v jejichž zemi sídlím. Půjdeš do domu mého otce a k mé čeledi a vezmeš odtamtud ženu pro mého syna“ (Gn 24, 37–38). Abrahamův služebník si vyprošuje od Boha znamení. „Ještě než domluvil, přišla Rebeka, která se narodila Betúelovi, synu Milky, ženy Abrahamova bratra Náchora. Měla na rameni džbán“ (Gn 24,15). Rebeka mu ochotně dává napít a napojí i jeho velbloudy. Dívka odbíhá domů oznámit, co se stalo. Rebeka je ochotna ihned se vydat na cestu.⁵⁰ Příbuzní propouštějí Rebeku s požehnáním. Služebník přivádí Izákovi ženu, kterou vybral Hospodin.

Dvacet let zůstává manželství Izáka a Rebeky bezdětné. Rebeka nakonec čeká dítě a trpí těžkostmi, jde se ptát Boha a dozví se, že se stane pramatkou dvou národů. Narodí se dva chlapeci – dvojčata Ezau a Jákob. Ezau prvorozenstvím pohrdá. Jákob o ně stojí a uchvacuje ho.

Na zem dolehne hlad a Izák dostane příkaz zůstat v zemi Geraru a nehledat pomoc a útočiště v Egyptu. I zde mu Hospodin dává slib, že jej neopustí, že rozmnoží jeho potomstvo. Izák zůstává žít v pelišťské zemi. Přes sliby od Boha se bojí . Vydává Rebeku před Abímelekem, vládcem Pelišťců, za svoji sestru. Abímelek zjistí pravý vztah,

---

⁵⁰ MODERSOHN Ernst: Die Frauen des Alten Testaments. Stuttgart: Hänslers Verlag, 1992, s. 67.

předvolá Izáka a vytýká mu jeho lež. Zabezpečí Izáka a jeho ženu královským výnosem – jsou prohlášeni za nedotknutelné. Požehnání se nedá mezi Pelištejci utajit .

Izák zestárl, přišel čas předání dědictví, v požehnání prvorozeného. Do Izákových plánů zasahuje Rebeka. Jákob se na její radu vydává za Ezaua a dosahuje tak od Izáka požehnání. Po jeho odchodu přichází Ezau a oba jsou zděšeni, že požehnání dostal někdo jiný. Přesto Izák na přání Ezaua pronáší řeč, která připomíná požehnání, ale není jím. Ezau hrozí bratrovraždou, a tak Rebeka vysílá Jákoba ke svému bratru Lábanovi do Cháranu a říká mu, aby si našel manželku jinde, jako jeho otec. Z rodu Abrahamova. I Izák se připojuje k Rebečině výzvě. Tento pobyt se však Izákovi protáhne na dvacet let..

Výklad biblického poselství

Abraham byl již v pokročilém věku (Gn 24,1). Bylo třeba se po smrti Sáry postarat o manželku pro Izáka, a tak naplnit Boží záměr.⁵¹ Ženou se však nemůže stát žena kenaanská. Abrahamovi velmi záleží na tom, aby to byla žena z jeho rodu. Může to být pouze ta, která je ochotna opustit dům svého otce a matky a vydat se do neznámé země. „Co když mne nebude chtít ta žena následovat sem, do této země?“ Přesto si Abraham uvědomuje, že jeho potomstvo se nesmí vrátit tam, odkud ho vyvedl Bůh. Posílá svého služebníka,⁵² aby přivedl Izákovi manželku. A tak se Abrahamův služebník vydává na cestu do jeho rodné země, do Aramu.⁵³ Služebník si uvědomuje, že se jedná o důležitý úkol, neboť má přivést ženu pro zaslíbeného syna Izáka. Ženu, která má odpovídat Božím představám. Měla by to být žena, která si zamiluje Boha Abrahamova a Izákova. Proto se služebník Abrahamův obrací o pomoc k Bohu a prosí o rozpoznání jeho vůle – žádá o znamení u studnice. Tato prosba je Bohem vyslyšena a on se setkává před městem u studnice s Rebekou (Gn 24,15). Rebeka je milé děvče, ochotně mu dá napít vody ze džbánu a zároveň ochotně nosí vody i pro jeho velbloudy. Rebeka naplnila očekávání služebníka Abrahamova a on vidí i Boží vůli v této dívce. Neváhá a obdarovává ji

---

⁵¹ Záměr – Bůh, původce všeho, co se stalo, co se děje nyní a co se stane později (Jdt 9,5n), uspořádal všechno podle počtu, míry a váhy (Mdr 11,20). Lidské dějiny se neodvíjejí náhodně. Božím záměrem je spása, kterou Kristus přináší všem lidem. To je tajemství Boží vůle, jeho svobodné rozhodnutí, záměr, který má od věčnosti, a který uskuteční, až se naplní čas (Ef 1,9n). Kristus vstupuje do lidských dějin (Ef 3,1–12), vysvětluje a sjednocuje celé dějiny spásy i celé Písmo. LÉON-DUFOUR Xavier (a kol.): Slovník biblické teologie. Paříž: Academia, 2003, s. 591–2.

⁵² Služebník – je označení jakéhokoliv stupně podřízenosti bez kvalifikace. Zde se patrně jedná o prvního Abrahamova služebníka, tzv. jeho zástupce. DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. 936.

⁵³ Aram je pozdější Sýrie. Aram-naharajim je označení části Sýrie, která leží na horním toku Eufratu a Tigridu, STUBHANN Matthias (a kol.): Encyklopedie Bible. Salzburg: Gemini, 1992, s. 43.

zásnubními dary. Zároveň se i ptá, zda je možné přenocovat u nich v domě. Rebeka běží do domu svého otce, vypráví, co se jí přihodilo. Lában, její bratr, se vydává ke studnici a přivádí služebníka do jejich domu.

Poměry v rodině Náchora, bratra Abrahamova, jsou zvláštní. Nejdůležitější osobou se zde jeví Lában, bratr Rebeky. Jedná jménem celého rodu. V Gn 29,5 je označován za syna Náchorova. V Gn 24,29 je pak bratrem Rebeky a vnukem Náchorovým. Přitom ale jedná jménem rodu vždy sám (Gn 24,29). Soudíme, že měl Lában výlučné postavení v rodině.⁵⁴ Je tu však i matka Rebeky, Milka. Zvláštní je, že její jméno nechybí při rodném jménu dcery (verš 24 a 47). Jména matek se obvykle neuváděla. A právě ona a Lában dostávají dary, nikoliv otec Betúel. A také ona žádá o odklad odjezdu. Patrně by zde mohlo jít o zbytky matriarchátu, kdy oporou ženy se stávali její bratři.

Služebník žádá okamžitý odchod a Rebeka je ochotna opustit vše a jít tam, kam žádá Bůh. Příbuzní tedy Rebeku propouštějí s požehnáním. O ženu pro Izáka je postaráno. Izák si zamiluje Rebeku. Ačkoliv se Abraham po smrti Sáry znovu oženil (Gn 25,1–6) a měl ještě syny,⁵⁵ přesto vše odkázal Izákovi a je poslal na východ země a zahrnul dary. Abraham umírá, Izmael a Izák jej pochovávají do makpelské jeskyně vedle Sáry do hrobu. Po smrti Abrahamově Bůh žehná Izákovi.

O Rebece se dozvídáme pouze toliko, že byla dvacet let neplodná (Gn 25,21). Bůh zkoušel její trpělivost, ale i trpělivost Izáka. Tak jako zkoušel Hospodin Abrahama a Sáru, jeho rodiče, tak i nyní čeká na Izákovu důvěru v něho. Izák se modlí a přimlouvá za Rebeku. Bůh ho vyslyší a Rebeka čeká dítě. Její těhotenství není lehké. Proto i ona se svěřuje svému Bohu a žádá o jeho radu. Dozvídá se, že se narodí dvě děti, že se stane pramatkou dvou národů, kteří budou mezi sebou stále ve sváru. Po narození jsou obě děti jiné. Starší Ezau je chlupatý po celém těle, což bylo velmi nápadné. Jako druhý se narodil Jákob. Jeho jméno vyjadřuje to, že se držel svého bratra za patu. Jakoby on se chtěl stát prvorozeným.

---

⁵⁴ Podle některých názorů měli v té době bratři zvláštní právo rozhodovat o svých sestřích (srov. Gn 34,13; Sd 21,22; 2 S 13,20). Souviselo to prý s právem bratra si vzít sestru (Lewy). De Vaux to však odmítá jako neprokázané (Patriachem, 79, pozn.2).

⁵⁵ Pozdní sňatek Abrahamu jakoby měl vyplnit mezeru po Sárině smrti. Jeho noví synové však nejsou syny zaslíbení. Kočovné kmeny na jihu Palestiny a Arábie, spojené v sakrální svaz šesti kmenů (Noth, 85n) mohou odvozovat svůj původ od praotce Abrahama. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE PŘI SYNODNÍ RADĚ ČCE: Starý zákon – překlad s výkladem Genesis. Praha: Kalich, 1968, s. 153.

Ezau svým pozdějším chováním a jednáním nestojí o prvorozenství, které je spojeno i s určitými povinnostmi (duchovním vedením, modlitebným životem, obětováním Bohu). Příběh těchto dvou bratrů by měl ukázat na to, že požehnání nelze vázat na nějaký zvyk či řád, že je to pouze čin, svobodný čin Boží. Jákob, na rozdíl od Ezaua, přebývá ve stanech. Stany jsou symbolem společenství, symbolizují i to, že Bůh je uprostřed svého lidu (Dt 23,15). Ezau je naproti tomu lovec (sr Jr 16,16; Ez 13,18; Mi 7,2). Žije přítomností, budoucnost ho nezajímá. A tak lehce volí raději jídlo a vzdává se prvorozenství,⁵⁶ což je jakási jistota. Ezau tím pohrdá, pohrdá jistotou, vírou. V jídle a v pudu sebezáchovy vidí životodárnou sílu. Jákob však smýšlí jinak. Uvědomuje si, jak je pro něj Boží jistota důležitá. Jákob se nemusel dopustit lsti, aby získal prvorozenství, Bůh měl s ním už dávno svůj záměr.

Mezitím nastává období hladu. Území, kde sídlí Izák s rodinou, tedy Palestina, je závislá na dešti. Pokud je ho málo, není i co jíst. Touto zkouškou musel projít jak Abraham, tak i Izák a později i Jákob. Je to období zkoušky, Bůh zkouší svůj lid. Když nastane období hladu, Bůh dává Izákovi příkaz, aby zůstal v zemi Geraru a nehledal pomoc v Egyptě jako jeho otec Abraham. Bůh slibuje Izákovi, že s ním bude, že rozmnoží jeho potomstvo jako hvězdy nebeské (sr Gn 22,17). I když se z lidského hlediska zdá vše ztracené.

Izák tedy zůstává v zemi Pelištejců. Vzhledem k Božím zaslíbením mohl žít bez obav. Ale i on se bojí. A on neví, že Bůh má moc nad všemi, i nad Pelistějci. A tak se také uchyluje, jako jeho otec, ke lži. Má strach o sebe, a proto představuje svoji manželku Rebeku jako sestru. Abímelek, vládce pelišťského státu, zjistí jeho pravý vztah k Rebece a nechá si ho zavolat. Vytýká mu jeho lež. Ale i on, jako faraón Abrahama, zabezpečí Izáka a jeho celou rodinu. Dává mu královský výnos. Izák, Rebeka a vše spolu s nimi, je nedotknutelné. Izák zde poznává svého Boha, poznává, že se nemusí strachovat, že jeho Bůh bude stále s ním.

Rebeka se znovu objevuje v souvislosti s požehnáním Jákoba. Izák je již stár a špatně vidí. Je čas udělit prvorozenému synu požehnání, které bylo spojeno i s předáním dědictví.

---

⁴⁸Prvorozenství – Kultovní zákon udává jako důvod: „Všechno, co otevírá lůno, bude patřit mně, i každý samec z prvního vrhu tvého stáda, skotu i bravu (Ex 34,19).“ I zde se prolínají teologický i historický motiv, jako u prvotin: dar Pánu osvoboditeli národa, připomíná zároveň noc, kdy Hospodin zahubil všechny prvorozené v egyptské zemi, lidí i zvířata (Ex13,15). Barbarské oběti dětí doložené z vykopávek v Gezeru a Taanaku, vedly k domněnce, že existovaly i v Izraeli s počátečním souhlasem náboženských autorit. Že se tento zvyk pod vlivem Féničanů vloudil do praxe, je nesporné (1 Kr 16,34; 1 Kr 16,3; 2 Kr 21,6). Tento krutý zvyk však izraelské zákonodárství výslovně odsuzuje jako ohavnost (Dt 12,31; Jer 7,31; Jer 19,5; Lv 18,21; Lv 20,2nn). Pán má jistě právo na prvotiny života (Gn 22,2), ale odmítá lidské životy – viz. oběť Izáka.

Neznamenalo to pouze předání hmotného majetku, postavení v rodině, ale především také zachování duchovního dědictví. Podle tehdy přirozeného práva se udělovalo požehnání a dědictví nejstaršímu synu. Zde tedy patřilo Ezauovi. A to se domnívá i Izák. I když způsob života (Gn 25,27) jeho prvorozeného syna neodpovídá Božím zaslíbení. Izák si zamiloval Ezaua i proto, že z jeho lovu míval pokrm. Rebeka pak byla více laskavá na Jákoba (Gn 25,28). Ezau odchází ulovit zvěř a připravit jídlo pro otce. Rebeka se rozhodla zasáhnout a chránit zaslíbení. „Může však mít v takové rodinné situaci mateřská intuice oproti instituci plně zastřešenému otcovskému právu vůbec nějakou šanci? Patriarchální řád nemá očividně místo pro otevřený dialog mezi rodiči a není zde také žádná příležitost o tomto právu diskutovat. Nemožné se zde však jednoduchým a přitom z narativního hlediska skvěle vymyšleným tahem stává realitou.“⁵⁷ Rebeka navrhuje Jákovovi, že sama uvaří oblíbené jídlo z kůzlat,⁵⁸ které jí přinese Jákob ze stáda. Rebeka se rozhodla vzít celou zodpovědnost na sebe, i za cenu kletby. Riskuje velice mnoho. Ale je to především také ona, která se v době těhotenství dozvěděla od Boha o budoucnosti svých dětí. Ona s jistotou ví, že má pravdu. Tohle Izák vědět nemůže a ani nesmí. „Musí⁵⁹ proto být oklamán, aby jednal správně. Tzn. Jákobova lest není tedy ničím jiným, nežli Rebečiným východiskem, kterým se uskutečňuje Boží zásah do dějin Izraele. Izák sice žehná falešnému synovi, ale zároveň tak ustanovuje pokračovatele linie příslibů toho správného“.⁶⁰ Jenom ale z Boží vůle může takovýto akt být dokonán a požehnan. A tak, aniž Izák rozpoznal záměnu svých synů, požehnal Jákovovi.⁶¹ Ezau přichází pozdě a oba, s otcem, jsou zděšení. Přesto na Ezauovu prosbu pronáší Izák požehnání i jemu, ale toto požehnání je opačného smyslu. Má být poddán svému bratru, žít bez domova mimo zaslíbenou zemi. A pouze tehdy, pokud nepůjde proti Jákovovi a nebude se stavět proti Božím plánu, pouze tehdy se zbaví své poddanosti. I když prvorozený syn vyhrožuje bratrovraždou, nedojde k ní. A zde znovu pomáhá Rebeka Jákovovi, radí mu, aby odešel

---

⁵⁷ HŘEBÍK Josef: Lest cestou požehnání. Disertační práce. Praha: Karolinum, 2001, s. 80.

⁵⁸ Kůzлата se používala jako obětní zvířata. Zvířata z pole, z úlovku, se patrně vůbec nepoužívala. Rebeka svým jednáním dává najevo, že nesouhlasí s životem svého prvorozeného syna, s jeho zvláštním manželstvím (Gn 26,34 n, Gn 27,46). Rebeka chce vše udělat tak, aby požehnání spočinulo na Jákovovi, který stál o prvorozenství (Gn 25,29-34).

⁵⁹ N. STEINBERG, „Israelite Tricksters, their Analogue and Cross-cultural Study“, *Semenia* 42 (1988) s. 1-13 upozorňuje na to, že by bylo příliš jednostranné vidět jako lstivé postavy ve SZ pouze ženy. Ke lsti se uchylují také muži, ale zpravidla jde o osoby v podřízeném soc. postavení, které se tímto způsobem pokoušejí získat výhodu. Převzato: HŘEBÍK Josef: Lest cestou požehnání. Disertační práce. Praha: Karolinum, 2001, s. 81.

⁶⁰ HŘEBÍK Josef: Lest cestou požehnání. Disertační práce. Praha: Karolinum, 2001, s. 81.

⁶¹ Jákob dvakrát obelstil Ezaua, aby sám byl dvakrát obelstěn – poprvé Lábanem (Gn29,23), kdy dá Jákovovi o svatební noci starší dceru Leu místo Ráchel. Podruhé je Jákob obelstěn svými syny, když mu sdělí, že Josefa sežrala divá zvěř (Gn 37,31n).

z domova, vyhnul se setkání se svým bratrem. Bratrovražda by znamenala i konec Božího zaslíbení. Jeden syn by byl mrtev a druhý by byl vyhnán z rodiny. Rebeka posílá svého milovaného syna ke svému bratru Lábanovi. Připomíná mu i pochybné manželství Ezaua a radí mu, aby si našel manželku v zemi, jako jeho otec Izák. Po odchodu Jáakoba již nemáme žádné zprávy o životě Rebeky.

Podle H. Bräumera⁶² má starozákonní požehnání sedm charakteristických rysů:

1. Požehnání je slovo doprovázené úkonem.
2. Požehnání je čin Boží.
3. Požehnání je spásonosnou silou.
4. Požehnání buduje společenství.
5. Požehnání je neodvolatelné.
6. Podmínky pro získání požehnání.
7. Hranice požehnání.

Požehnání je součástí smlouvy mezi Hospodinem a jeho lidem. Je vázáno na věrnost vůči závazkům, které ze smlouvy vyplývají. Bůh Izraele žehná, tím plní i smlouvu. Naproti tomu očekává od Izraele odpovídající jednání.⁶³

Srovnání příběhu

Příběh Rebeky zapadá jako příběh Sáry do dějinné spásy. Tak jako Sára a i po ní jiné biblické ženy, i ona prochází obdobím neplodnosti, celoživotním hledáním Boží vůle a jeho zaslíbení. O Rebece se však dozvídáme, že se modlila k Hospodinu, aby se dozvěděla odpověď na své nelehké těhotenství. A Bůh k ní má velkou důvěru a zjevuje jí své plány. U příběhu Sáry byl v kontaktu s Hospodinem Abraham. Zde je velmi zajímavé, ačkoliv se nacházíme v patriarchální době, že Hospodin nečiní rozdílu mezi ženou a mužem a zjevuje své úmysly ženě. A bude to i nadále Rebeka, která bude myslet na Boží zaslíbení, neboť se zřejmě Hospodin přestal Izákovi zjevovat. Modlitba se stává pro další biblické ženy velmi důležitou komunikací s Bohem. Nebyla to tedy již výsada mužů, kteří

---

⁶² H. BRÄUMER: Das Erste Buch Mose. 2. Teil. Wuppertal: Verlag Wuppertal, 1987, s. 288-293.

⁶³ Převzato: HŘEBÍK Josef: Lest cestou požehnání. Disertační práce. Praha: Karolinum, 2001, s. 94-97.

rozmlouvali s Bohem a které Bůh vyslyšel. Rebečiny plány vyšly. Ale nad všemi plány stojí jeden velký Boží plán. To je spása skrze národ, ze kterého se narodí Spasitel.

Příběh v dnešní době

Rozhodně zde můžeme vyzdvihnout kladné rysy Rebeky. Její pozornost k nově přichozímu u studny, její ochota, pracovitost. Její okamžité rozhodnutí se k odchodu, spolehnout se na Boha. Její život je podobný jako život ostatních žen po celá staletí. I ona prožívá těžkosti i radosti. Ale vždycky má na paměti Boží zaslíbení, hledá Boží vůli, modlí se, protože touží znát odpověď a nechce jednat podle svého rozhodnutí.

I v dnešních dobách jsou rodiny, kde jeden rodič má rád více jedno ze svých dětí. Tak tomu bylo i v případě Rebeky a Izáka. Izák miloval Ezaua více, protože on lovil divou zvěř a Izák rád jídával pokrmy z ní připravené. Takle rozdělená láska rodičů nikdy není dobrá. Může mít dalekosáhlé až tragické následky. Toho je třeba se vždy vyvarovat. Protože děti jsou darem od Boha a on je má rád všechny stejně.

Jistě se Rebeka trápila s výchovou svých synů. Především s Ezauem. Často spával mimo stan a nevěděla, s kým se stýká. Naproti tomu výchova Jáкова byla lehčí. Izák se domluví s Ezauem na požehnání. Chce obejít Rebeku, protože ví, že by s ním nesouhlasila. Ale Rebeka vyslechla jejich řeč a začala jednat. Dříve se v kritické době modlila, zde se však rozhodla rychle jednat. Celou svojí bytostí chtěla dosáhnout svého cíle bez Boží pomoci. Měla strach. A tak jako měl strach Abraham i Izák a zapřeli své manželky, nespolehli se na zaslíbení pomoci od Boha, tak i zde strach zapůsobil na Rebeku tak, že pozapomněla na víru a na pomoc Boha. A tak jeden lidský plán (Izáka) byl zmařen druhým lidským plánem (Rebky). Máme-li strach, snažíme se rychle jednat, najít ihned východisko. Po lidském způsobu jednání. V tomto případě se pak lidská lest stala cestou požehnání nikoliv díky člověku, nýbrž díky Bohu.

Za své jednání nese Rebeka i důsledky. Její milovaný syn musí odejít a pravděpodobně ho již nikdy více neviděla. V bibli již nenacházíme nic o tom, zda se tak stalo či nikoliv. Zpráva o Rebečině smrti v Genesis chybí. Víme pouze místo, kde byla pohřbena (Gn 49,31). Co však můžeme u Rebeky vyzdvihnout je to, že milovala svého Boha, že se s ním radila, a i když z lidského hlediska selhala a rozhodla se jednat, byl v tom dobrý úmysl. Myslela na Boží plán, který jí Bůh zjevil v jejím těhotenství. Nebyl to její osobní prospěch,

chtěla i se svými dětmi patřit svému Bohu. Chtěla mu pomáhat. I přes to, že použila lest, Bůh neodňal své zaslíbení od Jákoba. Jákob se stává pokračovatelem linie zaslíbení a příslibů dané Hospodinem. Byl to Boží plán. Bůh zjeví někdy něco ze svého plánu, který se týká lidské budoucnosti. Ale člověku nechává svobodu, aby se mohl sám rozhodnout, jakým směrem se vydá, jaký bude jeho cíl. Způsoby, které si člověk zvolí, Bůh nesoudí, nezavrhuje ani neschvaluje. Bůh nás přijímá talkové, jací jsme, nedokonalí. Se svými klady i nedostatky. A žehná nám za každé situace. Vede nás k tomu, abychom pochopili, a uznali, že všechno je pro nás darem.⁶⁴

65

⁶⁴ Převzato: HŘEBÍK Josef: Lest cestou požehnání. Disertační práce. Praha: Karolinum, 2001, s. 113-121.

⁶⁵ NEZNÁMÝ AUTOR – Osudová chvíle, 533 x 576, 2005.

LEA A RÁCHEL

Lea a Ráchel, dvě sestry, které vedle sebe žily celý život, které se milovaly a zároveň i spolu bojovaly, které bojovaly o lásku jednoho muže a byly ochotné udělat cokoli, aby tuto lásku získaly. Které bojovaly o syny a tím i o Boží požehnání. Sokyně na život a na smrt. A přesto i boj těchto žen byl v Božím plánu. Tak jako lest u Rebeky došla požehnání, tak i zde boj došel milosrdenství a lásky. Cesta ke spáse není cestou jednoduchou. Je to cesta spolehnutí se na Boha. A to se obě za svůj život naučily.

Důležité biblické texty

Lea – Gn 29,15-35; Gn 30,1–21

Ráchel – Gn 29,1–12 a 15–31; Gn 30,1–8 a 22–24; Gn 31,32–35; Gn 35, 16–20

Služba - Jákob vychází z Beer–šeby a jde do Cháranu ke svému strýci Lábanovi, jak jej poslal matka i otec. Setkává se s Ráchel.⁶⁶ Nachází u svého strýce útočiště a slouží mu za jeho dcery. Potom řekl Lában Jákobovi: „Což mi budeš sloužit zadarmo jen proto, že jsi můj příbuzný? Pověz mi, jaká by měla být tvá mzda“ (Gn 29,15). Jákob se rozhoduje, že bude sloužit sedm let za mladší dceru Ráchel. „Lépe, když ji dám tobě než někomu cizímu“ (Gn29,19).

Po uplynutí lhůty požádal Jákob Lában o Ráchel. „Večer vzal svou dceru Leu a uvedl ji k Jákobovi, a on k ní vešel“ (Gn29,23). Druhý den Jákob vyčítá Lábanovi jeho podvod s Leou, ale Lában slibuje, že když Jákob u ní zůstane celý svatební týden, dostane i mladší dceru Ráchel za kterou si odslouží dalších sedm let.

Boj mezi sestrami o přízeň Jákoba i o syny - Lea byla nemilovaná, a tak Hospodin otevřel její lůno. Ráchel zůstala neplodaná. Ráchel žárlí na svou setru a bojuje o syna. Dává Jákobovi svoji služku Bilhu a ta porodí syna jménem Dan – to je Obhájce. Bilha otěhotněla ještě jednou a porodila druhého syna. Ráchel řekla: „V úporném boji o Boží

---

⁶⁶ Ráchel – matka, ovce. Protiklad berana. HELLER Jan: Výkladový slovník biblických jmen. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 422.

Im NT wird die Stammutter R. nur einmal erwähnt. Sie stimmt ein in die Totenklage und den Trauergesang der israelit. Mütter z. Zt. Jesu. Als die Mütter um die von Herodes dem Grossen ermordeten Kinder weinten, erfülltesich das Wort des Propheten Jeremias (Jer 31,15). R. verlässt ihr Grab und erhebt ihre stimme (Mt 2,18). Damit ist R. nicht nur die Stammutter der alt, sondern auch der ntl. Gemeinde. Die von Gott erwähnte Gemeinde ist von ihrem Anfang bis zu ihrem Ende eine fest verbundene Einheit. DOUGLAS J. D. (a kol.): Das grosse Bibellexikon. Band 3. Leicester: Verlag Wuppertal, 1987, s. 1264-5.

přízeň jsem zápasila se svou sestrou a obstála jsem“ (Gn 30,8). Dala mu jméno Neftalí—to je Vybojovaný.

Když Lea viděla, že přestala rodit, dala svou služku Zilpu Jákobovi a ta mu také porodila syna. Lea mu dala jméno Gád – to je Štěstí. Zilpa pak porodila Jákobovi druhého syna. Lea mu dala jméno Ašer – to je Blahoslav.

Rúben přináší domů jablíčka lásky a Lea prodává Ráchel tato jablíčka za jednu noc s Jákobem. A Bůh Leu vyslyšel, otěhotněla a porodila pátého syna a dala mu jméno Isachar – to je Za-mzdu-najatý. Lea porodila ještě jednoho syna a dala mu jméno Zabulón – to je Zůstávající. Potom porodila dceru Dínu. Rozpomenul se Bůh opět na Ráchel a i ta otěhotněla a porodila syna Josefa – to je Přidej – [Bůh].

Hospodin vybízí Jákoba k návratu – Jákob se vydává se vším, co u Lámana získal. Bůh chrání Jákoba před Lámanovým hněvem. Ráchel ukradla bohy Lámana a vzala je sebou. Jákob však nic nevěděl. Jákob odmítá Lámanovy výtky, nakonec uzavírají spolu smlouvu. Jákob se setkává s Ezauem a prosí Hospodina o vysvobození (Gn 32,4–22). Jákob zápasí s Hospodinem – dostává nové jméno – Izrael – Zápasí Bůh. Jákob se usmíruje s Ezauem, přichází do Šekenu v zemi kenaanské. Zde však jeho dcera Dína končí v hanbě a Jákobovi synové lstí donutí k obřizce i muže v Šekenu, které pak třetí den pobijí. Jákob musí odejít na Boží příkaz. Jeho cesta je poznamenána třemi úmrtími – služka Ráchel Debora, která je pochována u Bét-elu pod posvátným stromem. Cestou umírá při porodu i Ráchel. Narodil se syn, Ráchel mu dala jméno Ben – Ómi (to je Syn mého zmaru), kterému Jákob mění jméno na Benjamín⁶⁷ – Syn zdaru (Gn 35,17–19). A nakonec umírá i Izák, otec Jákoba a Ezaua.

Výklad biblického poselství

Jákobova cesta ke strýci byla vlastně útekem. I když Jákob zde má doporučení své matky i otce, aby si nebral ženy kenaanské, podobně jako jeho otec Izák (sr Gn 24). Jeho otec ho však upozorňuje na zaslíbení a požehnání, které je vázáno i na zaslíbenou zemi. Putuje, až se jednoho dne dozví u studny, že je u Cháranu. Přichází pastýřka – Ráchel. Jákob ihned odvaluje kámen u studny a napojí stádo. Představuje se jako pohotový služebník, což vzbuzuje údiv i respekt. A dává se poznat se Ráchel. Je přijat do Lámanova domu. Jákob

⁶⁷ Benjamín – „Syn zdaru“; „Syn pravice“ - HELLER Jan: Výkladový slovník biblických jmen. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 114.

patrně hned začal sloužit u Lábara, ale ten teprve za měsíc nabízí mzdu za práci. Jákob si vybírá Ráchel. Chce za ni sloužit sedm let.⁶⁸ Lábar je však vypočítavý a udělá na Jákoba podvod. Místo Ráchel mu o svatební noci dává Leu. Své pohnutky pak vysvětluje tím, že podle řádu musí být nejdříve provdána prvorozená dcera. Po svatebním týdnu⁶⁹ s Leou dostane ihned i Ráchel. A také dalších sedm let služby musí odpracovat i za tuto manželku. Lábarův podvod je připomínkou podvodu, který spáchal Jákob na svém bratru a otci. A i tato lest má v Božím plánu svůj smysl. Boží záměr není narušen ničím. Tak, jako tomu bylo v případě Izáka a Rebeky.

Jákob miluje Ráchel, Lea⁷⁰ je nemilovaná. Přesto jí Bůh „otevřel lůno“ a Lea rodí syny. Ráchel žárlí. Nemá žádného syna a Lea už má čtyři. Nastává boj mezi sestrami. Ráchel bojuje o to, aby měla syna. Lea bojuje o Jákobovu lásku. Neplodnost a bezdětnost těžce snášely ženy v Izraeli. Mít syna znamenalo mít Boží přízeň a naději v budoucnosti. Jákob velmi dobře odkazuje Ráchel na Boha. Ví, že pokud Bůh nepožehná, nenarodí se žádné dítě. Protože jedině Bůh je dárce života. Ráchel, jako Sára, je netrpělivá a snaží se najít svůj způsob řešení situace (Gn 30,4). Dává mu svoji služku Bilhu, která porodí dva syny na „její kolena“, čímž byli oba dva přijati jako za vlastní. Obě děti dostávají příznačná jména Dan – Obhájce a Naftalí – Vybojovaný. Ráchel vyznává, že Bůh se jí zastal. Boj o syny je pro ni bojem o život.

Také Lea se dostává do období, kdy přestala rodit (Gn 30,9). I ona propadá panice a začíná nový souboj. I ona dává Jákobovi svoji služku Zilpu. Tato žena porodila také dva syny a Lea jim dala jméno Gád – to je Štěstí a Ašer – to je Blahoslav.

Rúben v době žní pšenice našel na polích jablíčka lásky. Těmto žlutým bobulkám mandragory se přisuzovala čarovná moc. Měly působit blahodárně na plodnost a také se

---

⁶⁸ Jinak bylo zvykem vykupovat nevěstu u otce (Joz 15,16; 1 S 17,25).

⁶⁹ V Orientě svatební obřady trvaly sedm až čtrnáct dní (Sd 14,12nn Tob 8,19n). S největší pravděpodobností až potom bylo manželství pokládáno za platné. Slavnost se konala v domě rodičů nevěsty. Záleželo na majetnosti nevěstina otce. Zvláště slavnostním úkonem byla koupel nevěsty v den svatby a její pomazání vonnými oleji, nežli vešla do svatební komnaty. M. BIČ, Při řeckách babylónských, Vyšehrad 1990, s. 215-6.

⁷⁰ Demut - MODERSOHN Ernst: Die Frauen des Alten Testaments. Stuttgart: Hänssler-Verlag, 1992, s. 92-93.

Biblická pokora je v první řadě skromnost. Skromný člověk nepodléhá namyšlenosti, je zdrženlivý při spoléhání na vlastní úsudek (Př 3,7; Ř 12,3.16). Pokora je protikladem pýchy. Pokorný uznává, že vše, co vlastní, obdržel od Boha (1 K 4,7). LÉON-DUFOUR Xavier (a kol.): Slovník biblické teologie. Paříž: Academia, 2003, s. 340-341.

používaly pro nápoje lásky. Rúben prvorozený. Je zajímavé a jistě to má i svůj smysl, že tato jablíčka lásky přinesl právě on. Ráchel hledá jakýkoliv prostředek, Lea⁷¹ využívá situace a místo nich si žádá Jákoba. Je vidět, že několikaletý boj nekončí, ale stále trvá. Boj o syny a boj o muže. Jákob zůstává s Leou a narodí se pátý a později i šestý syn. Lea se domnívá, že vybojovala zápas o muže. Je to patrné i z posledních jmen jejích synů. Nakonec se jí narodí dcera Dína a tím se uzavírá její boj s Ráchel. Narodená dcera neměla takové vážnosti jako syn.

Narozením prvního syna Ráchel (Gn 30,22–24) se situace uklidňuje. Syn Josef se narodil z Boží vůle. Nastává nové údobí. Jákob touží po propuštění (jako lid v Egyptě). Touží zaujmout postavení prvorozeného a dědice zaslíbené země. Lában si uvědomuje, že s Jákobem přišlo požehnání na všechno, co dělal. Nechce ho ztratit, ale nakonec dojde ke smlouvě mezi nimi. Jákobovy ženy souhlasí s odchodem. Ráchel se však rozhodne ukrást otcovy bůžky,⁷² ale Jákob o tom nevěděl (Gn 31,19). Proč je Ráchel ukradla, se lze jenom domýšlet. Ale pro Lábanu znamenaly hodně. Byla to pro něho modla, o kterou se opíral, bez které nemohl žít, bez které byl oslaben. Některé překlady mluví o tom, že si Ráchel chtěla zajistit ukradením bůžků jistotu, že jejich útěk nebude zmařen kouzly. Lában se o Jákobově odchodu dozvídá až třetí den. Právě probíhá stříž, která je spojena se slavností (1 S 25). Jákob nebyl pozván, ačkoliv se podílel na celém prospěchu stáda. A tak Lában pronásleduje Jákoba, ve snu mu však Bůh přikáže, aby jednal s Jákobem v dobrém. Lában se ptá, proč mu ukradl bůžky. Tito bůžkové mu měli pomáhat v životě, především měli majiteli zajišťovat dědictví. Jákob nařčení z krádeže odmítá, odchod vysvětluje strachem o ženy. Nabízí veřejnou prohlídku všech věcí a nevědomky vyřkne rozsudek smrti nad milovanou Ráchel. Lában nic nenašel, je bezmocný a opuštěný od svých bohů. Jakýpak je to bůh, který může být ukraden (sr Lv 15,19nn)? Hospodin však není modlou (Sd 17n; Iz 44,9nn). Nakonec Lában a Jákob uzavírají spolu smlouvu, Lában svým dcerám zajišťuje výsadní postavení v rodině a v novém prostředí.

---

⁷¹ Lea – „ Kráva“, zemdlít, být unavena, HELLER Jan: Výkladový slovník biblických jmen. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 266.

⁷² DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. s. 625 – Ráchel ukradla svému otci terafim (Gn31,19). Kdyby tyto předměty měly právní i náboženský význam, ten, kdo je vlastnil, by měl právo na následnictví v rodinném majetku. To souhlasí se snahou Lábanu, jenž jinak nevystupuje jako zbožný člověk, najít je a tomu odpovídá i jeho starost o to, aby alespoň vytlačil Jákoba z Mezopotámie prostřednictvím pečlivě sestavené dohody (Gn 31,45nn).

Rodina Jákoba odchází z Šekemu. Cestou přichází na svět druhý syn Ráchel, Benjamín, který doplňuje počet dvanácti. Ráchel však umírá⁷³, Jákob ztrácí milovanou ženu. Tato cesta je poznamenána ještě dvěma úmrtími, Debory a Izáka.

Srovnání příběhu

Příběh dvou dcer Lábanových mají hodně společného s příběhy pramatek Sára i Rebeky. Ráchel potkává Jákoba u studny, stejně jako Rebeka potkává Abrahamova služebníka před městem u studny. Na příběhu dvou rozdílných postav sester je naznačeno i dvojí postavení Božího lidu. Lea je nemilována, ale Bůh se nad ní slitovává a dává se požehnání v synech. Lea představuje Boží lid v postavení, ve kterém nemá nic. Takový lid může držet pouze Boží slitování a požehnání. Zato Ráchel je milována, zahrnována láskou svého muže. Ale je neplodná, nepožehnaná. I ona musí čekat na Boží slitování. Ráchel tedy představuje Boží lid v postavení, kdy se může domnívat, že něco má. Ale v konečné fázi i on je odkázán jenom na Boží slitování a požehnání.

Ráchel byla milována, Lea byla přinucena k sňatku. Rozhodnutím svého otce trpěla, cítí se přebytečnou v rodině. A právě v tuto chvíli žehná Bůh Lee a ona rodí syny. Ráchel je neplodná, propadá žárlivosti, beznaději. Tak jako Sára se rozhodla dát Abrahamovi svoji služku Hagar, aby mu porodila syna, tak i Ráchel dává Jákobovi Bilhu, která rodí dva syny. Situace se vyhrcoje, Lea je v kritickém období a přestala rodit. Její boj se sestrou o syny řeší stejným způsobem, po svém. Neptá se Boha. I ona dává Jákobovi svoji služku Zilpu a i ta rodí dva syny. Lea má děti, ale nemá lásku muže. Jedna vidí smysl života v lásce muže, druhá v narození syna. Ve své podstatě obě bojují o lásku Boží. Bojují o Boží požehnání. Zajímavé je zde srovnání služebných. Hagar musela se svým synem Izmaelem odejít, musela opustit rodinu. Zde se však přímo počítá se syny Bilhy a Zilpy. Bůh má všechny ženy-matky ve svém plánu, počítá se všemi dvanácti syny. Jsou základem dvanácti kmenů izraelských. Jejich cesta je cestou těžkou do zaslíbené země, plnou bolesti, trestů, ale také radikálního rozchodu s modlářstvím, přijetí Božího zákona a návrat k Boží smlouvě a obnovení řádu.

---

⁷³ Místo ukazované dnešním poutníkům je však jiné. Na silnici z Jeruzaléma do Chebrónu, blízko odbočky do Betléma, se ukazuje Ráchelin hrob. Tato poloha, kterou podstatně zdůvodnili Jeroným (Hieronimus) a rabínská rozhodnutí, vyplývá z glos v hebrejských textech.

Příběh v dnešní době

Nekonečný boj, který končí narozením Benjamína a smrtí Ráchel. Nekonečný zápas mezi dvěma ženami o lásku muže, o syny, o Boží požehnání. Děti jsou svědky tohoto zápasu a snaží se pomoci (Rúben – jablíčka lásky). Obě ženy ztrácejí trpělivost a snaží se věci řešit po svém. I v tom je však Boží svoboda, kterou nám dal. Lea byla v kontaktu s Bohem, ale také podlehla a místo důvěry, že vše je v Božích rukou, se přesto dala do boje s Ráchel. Cesta spásy není procházkou poklidným životem. Cesta spásy je cesta bolestná, plná proher a vítězství cesta slz, zápasů, ale i radosti. Je to dlouhá cesta trpělivosti, pokory, lásky a víry v Boží milosrdenství. Lea i Ráchel tuto cestu plně pochopily na konci svého života. A obě se zařadily do izraelského národa, obě se zařadily do Božího záměru skrze vyvoleného manžela Jákoba, protože obě pochopily, že trvalou hodnotu má jen to, k čemu se přizná sám věčný Bůh.

74

A když jsme jako nezdárné děti zapomněli na svého Otce
a když jsme v tomto křehkém světě mnohé zničili, když jsme spolu válčili a zabíjeli se,
mohl jsi nás, Pane, zatratit, zbavit své důvěry a převzít zpět všechnu moc, kterou jsi nám
svěřil,

a pak sám obnovit pokoj na zemi. My bychom pak už nebyli lidmi, svobodnými lidmi.

Tehdy jsi, Pane, poslal svého Syna, který se pro nás stal člověkem, jako jsme my,
svobodným člověkem, abys nás zachránil, a přitom nezrušil svobodu.

Pane, miluji tě, protože svoboda,

která nám způsobuje tolik utrpení, je zároveň svobodou, která nám dovoluje milovat.⁷⁵

⁷⁴ AUTOR NEZNÁMÝ – Zánik planety, 281 x 200, 2005

⁷⁵ QUOIST Michel: Povídej mi o lásce. Praha: Portál, 1994, s. 80-81.

RÚT

Kniha Rút zabírá pouze čtyři kapitoly. Nicméně je plná děje, který nás přivádí, dle řazení po vzoru Septuaginty, právě do doby Soudců a na začátek doby královské.⁷⁶ Příběh Rút je nejen zajímavým příběhem ze života izraelského národa, ale je především svědectvím o velkém milosrdenství Rút, které prokazovala zemřelým i své tchýni, ale zároveň i svědectvím o věrnosti a víře i v často beznadějných situacích. Z Boží milosti přichází i nová naděje, která vrcholí ve velkém milosrdenství Ježíše Krista, vykoupení. Proto Rút má své nezastupitelné místo v tomto rodokmenu (Mt 1,5).

Důležité biblické texty

Rút 1–4

Rt 1 kapitola : „ Za dnů, kdy soudili soudcové, nastal v zemi hlad. Tehdy odešel jeden muž z judského Betléma se svou ženou a dvěma syny, aby pobýval jako host na Moábských polích. Jmenoval se Elímelek, jeho žena Noemi a dva jeho synové Machlón a Kiljón. Ti se oženili s Moábkami. Jedna se jmenovala Orpa, druhá Rút. Sídlila tam asi deset let “ (Rt 1,1–2; 1,4). Noemi zemřel manžel a posléze umírají i její dva synové. Ovdovělá Noemi se po ztrátě svých synů vrací z Moábu spolu se snachami do rodného Betléma, kam se zase vrátila úroda. Cestou Noemi vybízí obě snachy k návratu domů. Orpa⁷⁷ se vrací zpět, ale Rút⁷⁸ se rozhodne jít s Noemi do její vlasti: „Nenaléhej na mne, abych tě opustila a vrátila se od tebe. Kamkoli půjdeš, půjdu, kdekoli zůstaneš, zůstanu. Tvůj lid bude mým lidem a tvůj Bůh mým Bohem“ (Rt 1,16). Noemi je přesvědčena, že na ni dolehl Boží soud. Příchod obou žen vzbudí v Betlémě velkou pozornost. Obě ženy přicházejí v době žní.

Rt 2 kapitola: Rút se rozhodně opatřit živobytí pro Noemi i sebe. „Ráda bych šla na pole sbírat klasy za někým, u koho dojdu přízně“ (Rt 2,2). Rút paběrkuje na poli Bóaza,

---

⁷⁶STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE: Výklady ke Starému zákonu II. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 138.

⁷⁷ Orpa – Vzhledem k symbolickému významu jmen v knize Rt přichází v úvahu první varianta výkladu: „odvracející se šíjí“ (čili týlem) od své tchýně Noemi ve chvíli, kdy by měla zůstat jako Rút. Možný by byl překlad „Týlačka“ či „Tvrdošíjná“. HELLER Jan: Výkladový slovník biblických jmen. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 367.

⁷⁸ Rút – „Napojení“, „Občerstvení“, „Osvěžení“. HELLER Jan: Výkladový slovník biblických jmen. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 421.

Noeminina bohatého příbuzného (Rt 2,1–23). Když Bóaz přišel na pole, prosí ho Rút o svolení, zda smí i nadále paběrkovat a sbírat zapomenuté klasy. Bóaz dává svolení a váží si toho, co Rút udělala pro Noemi. „Jsem o všem dobře zpraven, co jsi po smrti svého muže učinila pro svou tchýni, že jsi opustila otce i matku i rodnou zemi, a odešla jsi k lidu, který jsi dříve neznala. Necht' ti Hospodin odplatí za tvůj skutek Ať tě bohatě odmění Hospodin, Bůh Izraele, pod jehož křídla ses přišla ukrýt“ (Rt 2,11–12).

Rt 3 kapitola: Na pokyn Noemi odchází Rút na Bóazův mlat a dostává od něho příslib, že se o ni postará (Rt 3,11).

Rt 4 kapitola: Bóaz⁷⁹ kupuje Noemino pole, ožení se s Rút. Narodí se jim syn Obéd,⁸⁰ který se stane dědem krále Davida a současně vstupuje do rodokmenu Ježíš Krista.

Výklad biblického poselství

Příběh se odehrává za doby Soudců v Palestině. Izraelský národ bojuje s pokušením přizpůsobit se kenaanskému prostředí. Hlad (Gn 12,10; 26,1; 41,53), který se znovu objevuje v zemi, musíme chápat jako Boží napomenutí (sr Dt 8,3; Jr 14,12). Boží napomenutí a soud se zde objevuje v kontrastu Etímelekova rodu a města Betlém. Město Betlém vykládáme jako „dům chleba“ nebo lze jej vykládat i jako původní význam „dům božstva plodnosti Lachmu“⁸¹. Také Etímelekův rod, tedy rodina Efratejců (sr 1S 17,12; Mi 5,1) souvisí s hebrejským kořenem p-r-h = plodno. Hlavně se zde podtrhuje to, že selhávají všechny lidské jistoty. A tato rodina se rozhodne odejít z tak slibného města právě proto, že nastal hlad. Odchází do moábské země, kde zůstává jako host. Dostává se do naprosto stejné situace, jako byl Abrahám, Izák (Gn 12,10; 20,1; Gn 26,3). A tak putují do země svých nepřátel, do země pohanských bohů a kultů. Ocitají se současně i v duchovním ohrožení (srov. Nu 25,1nn; Oz 9,10). Mezi Moábem a Izraelem byla většinou trvalé nepřátelství. Ale toto území mělo svoji velkou výhodu v poloze. Bylo to hornaté území. Sem se často uchýlovali Izraelité právě v dobách ohrožení, sem zavedl

---

⁷⁹ Bóaz – „V něm je síla nebo v něm je záštita“. HELLER Jan: Výkladový slovník biblických jmen. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 115.

1) Zámožný rolník z Beltéma, který vynikl svoji velkorysostí. 2) Jeden ze dvou sloupů, které stály v předání Šalamounova chrámu, na vrcholcích byly zakončeny liliemi (1 Kr 7,21n) STUBHANN Matthias (a kol.): Encyklopedie Bible. Salzburg: Gemini, 1992, s. 154.

⁸⁰ Obéd – „ctitel Hospodinův“, HELLER Jan: Výkladový slovník biblických jmen. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 340.

⁸¹ BÍČ Miloš: Palestina II. Praha: Kalich, 1948, s. 37.

i svoje rodiče David (1S 22,3n), když se musel ukrýt před zlobou Saulovou. Moábcí byli potomci Lota (Gn 19,37). Znamená to, že byli příbuzní Abrahama, a tedy i izraelského národa. Byli příbuzní pouze pokrevně, nikoliv duchovně. A tak již Mojžíšův zákon prikazoval i to, že žádný Moábec do desátého pokolení nesmí vstoupit do izraelského národa (Dt,23,4–7).

Národ izraelský si byl vždycky vědom svého příbuzenství s ostatními národy.⁸² Pro vztah k okolním národům vždycky rozhodovala smlouva s Bohem a její nauka o Božích záměrech. Izrael je národem vyvoleným, je to národ, který slouží Hospodinu, dostal od svého Boha smlouvu, nařízení, kterými se řídí. Hospodinova zaslíbení mu dávají naději na spásu. Ostatní národy mohou ovlivnit Izrael, mohou mít na něj špatný vliv, a to v oblasti duchovní – náboženské, tak ale i v oblasti politické.

V příběhu se toto území nestává útočištěm pro Elímeleka a jeho rodinu. Spíše je to tragédie, která se zde odehrává. Nejdříve zemře Elímelek. Oba synové se žení s Moábkami, ale také umírají. Noemi zůstává naživu spolu se snachami, ale je zdcena, Uvědomuje si, že je již stará na to, aby měla děti. Její život nemá budoucnost, je marný. Bůh však i zde ukazuje, že v naprosté beznaději z lidského hlediska existuje nadějí Boží. Noemi se dovídá o tom, že hlad pominul a lidem se zase v Betlému daří dobře. Jediné východisko vidí v tom, že se vrátí zpět do země svých otců, ke své víře, k Hospodinu. Není to radostný návrat (sr návrat Abrahama Gn 12,16; Gn 20,14), ale je to nový začátek. Obě její snachy se vydávají za ní. Jistě je to od nich velký projev úcty. Je možné se i domnívat, že život v této rodině je ovlivnil. Ani jejich situace jako vdov nebyla dobrá. A možná právě tento izraelský národ se k nim bude chovat jinak. Proto se vydávají s Noemi na cestu. Noemi je však na hranicích území požádá, aby se přeci jenom vrátily ke svým rodinám. Aby měly možnost založit nové rodiny. Obě snachy jsou rozhodnuty jít do nové země hledat nové společenství. Zároveň je zde slyšet i ujištění, že Hospodin odplácí milosrdenství milosrdenstvím a dává nalézt odpočinutí (Dt 12,1; 1 Kr 8,56; Ž 132,8). Je těžké však uvěřit tomu, že je přijme i izraelský lid. Právě proto, že se nesmí oženit s Moábkami. Jedinou možností by bylo levirátní manželství⁸³ (Gn 38,6-8; Dt 25,5-10). Oba bratři zemřeli v Moábské zemi. Noemi se proto domnívá, že na ni dolehl Boží soud a

---

⁸²Rodokmeny patriarchů: Izmaelův (Gn 16), a Madiánův (Gn 25,1–6), Moábův, Amónův (Gn 19,30–38), rodokmen Aramejských (Gn29,1–14) a Edomitů (Gn 36).

⁸³ I.část – levirátní sňatek s. 13.

znovu nabádá snachy k návratu. Orpa dostane strach a odchází, vrací se ke svému lidu a už o ní není žádná zmínka v bibli. Rút se rozhodne i nadále následovat Noemi, Rút se k Noemi „přimkla“⁸⁴ Rozhodla se sdílet s ní společenství jejího lidu. Rozhodla se nést společnou tíhu břemene (Ga 6,2). Je to veliká láska a milosrdenství, které Rút prokazuje své tchýni. Vrací se spolu k lidu, který Rút byl cizí, ale ke kterému se připojila ve své nové víře.

I když se ve městě Betlému žijí i jiní příbuzní, zmínka je zde pouze o Bóazovi.⁸⁴ V jeho jménu znělo Izraelcům – v něm je síla. Rút odchází sbírat klasy na pole. Dle Zákona bylo možné paběrkovat na polích i zahradách (Lv 19,9; Lv 23,22; Dt 24,19). Rút neví, komu patří pole, kde sbírá klasy. Je pilná a trpělivá. Právě o těchto vlastnostech se majitel pole, Bóaz, dovídá dříve, než se setká s Rút. Rt 3,8-13 – Rút je pozvána, aby zůstala na poli a nechodila jinam, zároveň toto pozvání lze chápat jako pozvání do společenství izraelského lidu. Jejím rozhodnutím opustit rodnou zemi, rodinu, se dostala na stejnou úroveň praotců, kteří tak učinili také (sr Gn 12,1nn; Gn 24,7.58.61; Gn 31,14). Opuštění země a rodiny, přijetí víry v Hospodina odstraňuje překážku, pro kterou se nesměl Moábec účastnit Hospodinova společenství .

Bóaz proti zvyklostem zve Rút ke společnému jídlu. To bylo jednoduché – chléb, který se namácel ve víně, opražené zrní. I toto společné jídlo bylo utvrzením toho, že Rút je přijímána do společenství .

Bóazovo milosrdenství je důkazem Hospodinovy milosti. Noemi nad Bóazem vyslovuje požehnání. Jakmile končí žně, končí také sběr na polích (Rt 3,1–5). Noemi přemýšlí, jak by zabezpečila trvalý domov pro Rút, myslí tím sňatek . Konec sklizně obilí se považovalo za bohoslužebné slavnosti. Očekává se také božské znamení. Taktéž se uléhá na obilí s tím, že se očekává věštecký sen. I místo, kde se mlat nachází, za městem, je místem příhodným pro očekávání znamení (srov. Sd 6,37nn; 2S 24,16). Noemi riskuje, posílá Rút vystrojenou za nevěstu. Je to proti citění Izraele, proti Zákonu. Je možné, že i takovéto počínání bude špatně vykládáno.

Místo nějakého znamení nebo snu vidí Bóaz u svých nohou ležet ženu, která žádá jeho pomoc a ochranu. Aby se s ní oženil: „rozprostřel křídlo jeho pláště “⁸⁵ (sr Ez16,8). Bóaz

---

⁸⁴ Bóaz – syn jerišské nevěstky Rachab (Mt 1,5;).

⁸⁵ Platí i v některých arabských zemích i v dnešní době.

přijímá v Rút Boží znamení. Uvědomuje si, že zde zasahuje samotný Bůh skrze Rút. Mohl podlehnout úspěšné sklizni (sr L 12,15–21) nebo podlehnout svodům (Oz 9,1n), svodům Moábky (sr Nu 25,1n; Dt 4,3). Tím by ale došlo k naprostému vyřazení Rút ze společenství izraelského lidu.

Druhého dne dává Bóaz možnost vykoupení majetku po zemřelých spolu s vdovou bližšímu příbuznému. O dalším osudu však rozhodne veřejné jednání u brány města. Tam se vždy scházely představitelé lidu, tam se rozhodovalo o záležitostech. Blízký příbuzný však odmítá levirátní sňatek. Toto je potvrzeno tzv. vyzutím střevíce. Zde se uvádí jako potvrzení sjednaného obchodu (Dt 25,9; Ž 60,10). Měštští starší připojují požehnání na důkaz veřejného potvrzení. Takovéto požehnání se dávalo při každém sňatku. (Gn 24,60). Pro Rút, ženu pohanského původu, je v tom potvrzení, že se dostala do společenství Izraele a že bude zapojena i do přímé linie Božích vyvolených.⁸⁶

Narození syna je zaslíbení a i svědectví o Božím milosrdenství. Chlapec dostává jméno Obéd – ctitel, totiž Hospodinův. Závěr knihy tvoří rodokmen, linii přes krále Davida až po Ježíše Krista, jehož milosrdenství žije i dnes. Proto má zde i místo Rút (Mt 1,5).

Srovnání příběhu

V bibli nacházíme zmínky o tom, že i cizinky se připojily do společenství s izraelským národem. K jedné z nejznámějších ženských postav patří především Rút. Byla ovlivněna vírou svého manžela, ale i vírou Noemi, své tchýně. Která, ačkoliv žila let v cizině mimo svůj národ, přesto na svého Boha nezapomněla. Díky nim mohla Rút poznat pravého Boha. Možná bychom mohli srovnat Rút s královnou ze Sáby (1 Kr 10,1–3; 2 Par,9,1–2). I ona se dozvěděla o králi Šalamounovi a jeho Bohu. Rozhodla se hledat, vydala se dalekou cestu. A mohla se setkat a poznat pravého Boha. I ona byla pohankou, ale hledala upřímným srdcem, a proto se mohla setkat i ona s pravým Bohem. Tak jako Rút.

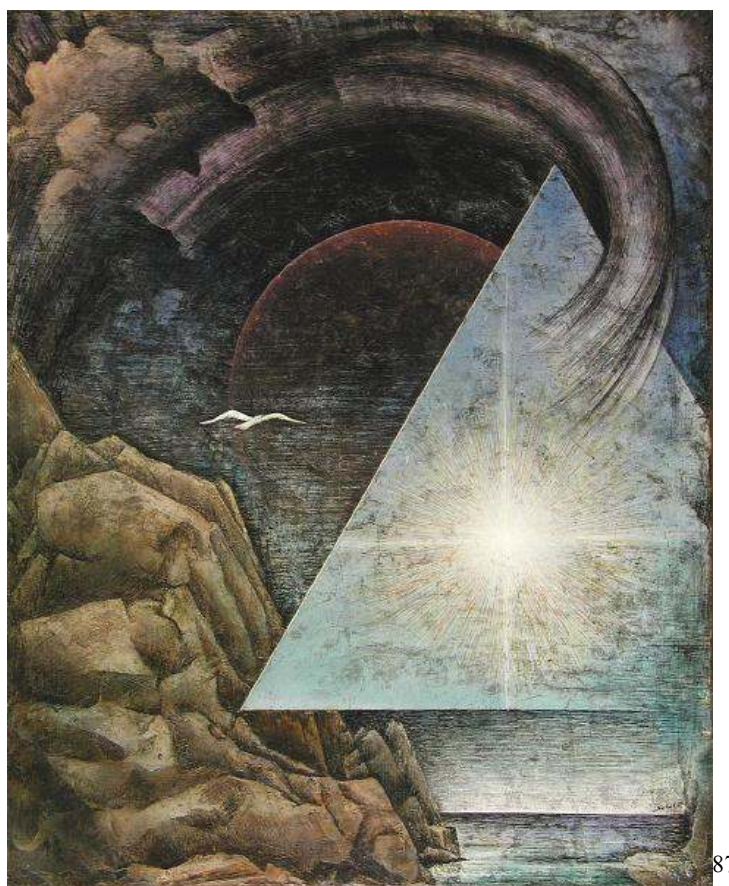
Příběh v dnešní době

Rút se přesvědčila, že bylo správné vložit svůj život do rukou jediného Boha Stvořitele. Že bylo správné odejít z rodné země a jít do země zaslíbené a připojit se k izraelskému lidu. Ačkoliv byla cizinkou, přesto našla pomoc v době nouze, ve které se ocitla s Noemi. Našla i nové společenství. Nachází i nového manžela, zastávce. Spolehla se na Boha. A její víra,

---

⁸⁶ MODERSOHN Ernst: Die Frauen des Alten Testaments. Stuttgart: Hänslers Verlag, 1992, s. 249.

láska a milosrdenství, které prokázala Noemi, bylo odměněno milosrdenstvím Božím. Narodí se jí syn, který pokračuje v linii Božího vyvolení. Rút je nám příkladem statečnosti, věrnosti a vytrvalosti ve víře. Díky víře a z Boží milosti se jí otevírá nová naděje. Je třeba si uvědomit, že kniha Rút byla vytvořena v době, kdy se Izrael po návratu z exilu uzavíral. Po Ezdrášových a Nehemiášových reformách došlo k odmítnutí a propuštění neizraelských manželek. Kniha Rút tedy ukazuje, že nikoliv původ (formální příslušnost), nýbrž víra a láska jsou tím, co Bůh vyžaduje. Bůh je univerzální a přijímá každého, kdo se k němu obrací svým srdcem. Proto i ona má v rodokmenu Ježíše Krista své místo (Mt 1,5).

---

⁸⁷ LIVINGSTONE Jonathan - Racek, 481 x 600, 2005.

2. NOVOZÁKONNÍ DOBA

Příběhy novozákonních žen nelze sledovat tak, jako ve Starém zákoně. Je to zvláště proto, že v narativních částech Nového zákona je pozornost zaměřena především v evangeliích na Ježíše Krista a poněkud více i na učedníky a další (zejména muže) ve vztahu k němu. Ve Skutcích jde o hlásání evangelia, jehož protagonisty jsou učedníci (apoštolové a další). Hlavně je to apoštol Pavel. Neznamená to však, že by zde zmínka o ženách nebyla. Ženy se zde také vyskytují, ale více skrytěji, než je tomu ve Starém zákoně. Přesto nelze říci, že by se úplně vytratily, naopak. Ony se neztrácejí z obzoru, jejich svět se do textu také promítá. Je to třeba v Ježíšových řečech, přirovnáních, jednáních nebo je to i v textech od apoštola Pavla a jeho žáků i následovníků. Jistě by se dalo najít i zde více žen, které by byly dobrými postavami k zamyšlení se nad jejich jednáním. I zde bychom našli více žen, které byly dobrými partnerkami mužů, ale samotného Hospodina. Jako reprezentativní postavu jsem proto vybrala Ježíšovu matku Marii, neboť její postava vystupuje v novozákonních textech (zejména v evangeliích) nejplastičtěji.

2.1 Antická společnost

Pokud budeme zkoumat postavení ženy v novozákonní době, je třeba si ujasnit, v jaké historické situaci se nacházíme. Situace v Palestině v 1. st. n. l. nebyla jednoduchá, spíše složitá. Objevily se zde problémy různého rázu, které souvisely s politikou, náboženstvím a vůbec s celkovým vývojem společnosti. Do této doby přichází Ježíš se svým poselstvím o Božím království, o důležitosti změny života a obrácení se ke spáse. Jako nepohodlný byl zlikvidován, aby byl zachován pořádek. V 1. st. n. l. slučovala říše římská hodně zemí a národů. Helénismus spojoval tyto země a národy jak kulturně, tak i jazykově. Přesto ale existovaly rozdíly mezi různými částmi říše. Tyto rozdíly se týkaly rodiny, náboženství, morálních principů, vztahů mezi lidmi a také samozřejmě hospodářství. V Říme byla republika nahrazena císařstvím, nastává nejistota, prosazuje se nová morálka, která byla ovlivněna stoicismem. Dochází i ke změnám v normálním životě, v oblasti rodin, manželství, otroctví.

2.2 Sociální rozvrstvení společnosti

Řecko – římská antická společnost byla složená z různých skupin, tříd, organizací, státního aparátu apod. Veřejná i soukromá sféra byla spojena a propletena různými vazbami. Základem byl vztah mezi dvěma stranami. Tento vztah byl buď partnerský, tedy

rovnocenný, nebo to byl vztah nadřizenosti a podřizenosti. V zásadě podle společenských rolí a moci lze rozdělit společnost na dvě skupiny, kde panovala velká diferenciace. Jsou to elity a ne-elity⁸⁸. To, co dnes o antice víme, se týká především elity. O ne-elitě, tedy o světě chudých lidí, rolníků, otroků, dělníků atd. víme relativně málo.

2.2.1 Chudí

I mezi chudými byly značné rozdíly. Každý z nich však bojoval denně o přežití. Tvrdě pracovali i v dobách nejisté úrody, museli odvádět daně, pro mocné neznamenal nic. Jejich život byl tvrdý a neúprosný. Oděv patřil za cennost, která se opatrovala. Oděv chudých byl hrubý, tmavý a obnošený. Hlavní potravu tvořil chléb a olivový olej. Pokud to bylo možné, jedla se k tomu i zelenina. Maso se jedno jen ve výjimečných případech, především o svátcích. Někdy upořádalo celé město hostinu na základě různých událostí jako převzetí úřadu, pohřbu atd. Na takovýchto hostinách bylo podáváno jídlo i pro chudé včetně masa. Ovšem tyto slavnosti byly opravdu vzácné.⁸⁹

Do skupiny relativně chudých lidí patří i lidé, kteří byli schopni si zajistit obživu, bydlení, jídlo, ošacení pro sebe i svou rodinu. Měli svůj dům, někdy i nějaké otroky, určitý majetek. Byli to drobní zemědělci, rybáři, řemeslníci, námezdní pracovníci atd.

Absolutně chudí lidé byli lidé žijící na hranici existenčního minima nebo pod ní. I zde nacházíme rozdíly, především rozdíly ve městech, kde náklady byly vyšší oproti vesnici. Byli bez obydlí, měli hlad, žízeň. Byli to žebráci, sirotci, vdovy, postižení, chronicky nemocní lidé, slepí, malomocní. Byli odkázáni na přízeň bohatších, na almužnu.

2.2.2 Otroci

I do antické společnosti patřilo otroctví. Základní povinností takového otroka byla naprostá poslušnost. Otroci byli majetkem svého pána, nikoliv však věci. Měli sloužit svému pánu. Mezi pánem a otrokem vznikala pochopitelně vztah. Otroci byli považováni za méněcenné, nicméně za bytosti. Někteří z nich byli i vzdělaní a bohatí, přesto ze společenského

---

⁸⁸STEGEMANN Ekerhard W., STEGEMANN Wolfgang: Sozialgeschichte des Urchristentums. Die Anfänge im Judentum und die Christugemeinden in der mediterranen Welt. Stuttgart: Stuttgart, 2001, s. 309-346.

⁸⁹G. TEISSEN, Die Starken und Schwachen in Korinth, se zabýval otázkou obětování masa modlám, když sociální poměry v křesťanské obci byly neutěšené. Tím se zabýval v důsledku skutečnosti v slouvislosti s problémy silných a slabých v Korintě – převzato: Úvod do NZ (M.R.) [http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod do NZ verze duben 2007.rtf](http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod%20do%20NZ%20verze%20duben%202007.rtf).

hlediska stáli na nejnižším stupni. Z hlediska sociální zabezpečení se otrok neměl zas tak špatně. Pochopitelně to souviselo i s tím, kde otrok pracoval a pro koho pracoval. Ve městech byla jiná situace než na venkově. Ale otrok měl mít v každém případě zajištěnu stravu, bydlení, ošacení.

V 1. st. n. l. se postavení otroků zlepšilo. Zabití nemocného nebo starého otroka se považovalo za vraždu (Claudius). Domitián zakázal kastraci otroků,⁹⁰ dokonce mohlo dojít i k propuštění otroka. Za propuštění se ovšem muselo platit, byla to kupní cena propuštěnce. Za dobrý mrav platilo uvést v závěti propuštění otroků, nebyla to však povinnost pána.

Na druhé straně mohli být otroci sexuálně zneužívaní. Sexuální styk s otrokem se bral jako samozřejmost. Nebyla tu žádná možnost obrany, ledaže by otrok utekl. Také otroci byli tělesně trestáni, což někdy vedlo až ke smrti. Ve městech se předpokládalo u otroků jakési vzdělání. Dokonce se mohli ve městech organizovat jak v profesních spolcích, tak i náboženských. Naproti tomu na venkově byli otroci spíše vykořisťováni manuální prací. Nejhorší postavení otroků bylo v dolech, často se jednalo o trestance. Pokud se naskytla možnost, otroci utíkali za lepším živobytím do měst. Zde byla šance na získání i lepšího pána. V případě, že byl otrok chycen, hrozil mu strašný trest. Existovali i lidé, kteří se živili prodejem otroků, sbírali děti, které byly odložené a následně prodávali. Otroci se nemohli ženit.

---

⁹⁰ P. Veyne, *Das Römische Reich* 75, podotýká ovšem, že toto právní zlepšení postavení otroků bylo jen zdánlivé, neboť otrok zůstal tak jako tak v moci svého pána a v moci jeho otcovské jurisdikce. Pán mohl svého otroka na domácím soudu, jemuž předsedal, odsoudit k smrti z naprosto jakéhokoliv důvodu, i když např. ve zlosti ho zabít nesměl (leda by před soudcem prokázal k tomu oprávněný důvod). Podle něj šlo ve skutečnosti více o nový náhled na morálku, jenž nejenom že instituci otroctví jako takovou v nejmenším nezpochybnil, ale ani nevedl k její humanizaci. „Z právních textů a literatury lze pozorovat narůstající tendenci již nerozdělovat od sebe otroky, kteří vytvářejí vlastní domácnost, nebo prodat muže bez ženy nebo dítěte. Taktéž se na základě řeckých a římských náhrobních nápisů dá pozorovat tendence opatřit zemřelé otroky všemi náležitostmi, na rozdíl od dosavadního zvyku jejich mrtvolu pohodit na hromadu odpadků nebo ji přenechat starosti spoluotroků. Tak prošlo otroctví vnitřními proměnami, protože se všechno točilo kolem nich. Bylo by však příliš optimistické vysvětlovat tyto změny humanitárními ohledy, stejně jako v nich hledat pouhé pojistné sociální ventily. Svědčí spíše o samostatné proměně vládnoucí morálky. Nejpozoruhodnější zůstává neschopnost římské společnosti otrokářské zřízení – byť jen na jediný okamžik – zpochybnit nebo dokonce zmírnit. Bylo dobré a pěkné upamatovávat ‚*pater familias*‘ na jeho povinnosti jako svědomitého soudce nebo dovolit otrokům, aby se vzali. To však nicméně neměnilo nic na krutosti trestů, na podvívživě, na materiální a morální nouzi, na tyranii.“ (77) Poznámka převzata: Úvod do NZ: M. Ryšková, [http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod do NZ verze duben 2007.rtf](http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod%20do%20NZ%20verze%20duben%202007.rtf).

2.3 Dům

Mluvíme-li o domě v antické době, je tím míněn především dům bohatší vrstvy, tedy aristokracie nebo bohatého občana. Takovýto dům spojoval jak veřejnou, tak i soukromou oblast a byl vlastně jakýmsi společenským prostorem, kde se odehrávaly všechny události. Co se týče architektury, domy byly vícepatrové. Nacházely se zde jak místnosti, které byly pouze pro soukromé účely (ložnice) a pro místnosti pro společenské využití. Středem domu byl peristyl. Byl to velký čtvercový prostor uprostřed domu, který byl obklopen kolonádou. Běžně byla v takovémto prostoru uprostřed vodní nádrž s rostlinami. Z tohoto peristylu byl pak přístup jak do soukromých, tak i do společenských prostor. Dům měl i provozní prostory, jako kuchyň apod. byly tu i pokoje pro hosty. Některé domy měly v přední části obchody nebo byly k těmto účelům také pronajaty. U chudších domů pak v přízemí byly dílny nebo jiné prostory, které sloužily k obživě. Otroci, kteří složili v domě, spali různě po domě, svoje věci měli složené v pytli a spali na skládacím lůžku, které se mohlo lehce přemisťovat dle potřeby. Co se týče hygienických prostor, ty byly městskými zařízeními, tedy lázně a záchody. Ani luxusní domy neměly zpočátku toto vybavení. Vedle soukromých domů existovaly i domy nájemní. V přízemí sloužily prostory pro dílny nebo obchody, místnosti pak byly pronajaty více lidem, kteří zde bydleli a platili nájem.⁹¹

2.4 Náboženský život

Náboženský život byl důležitou součástí veřejného života. Víra v bohy a jejich uctívání probíhalo každý den. Co se týče různosti bohů, vládla velká svoboda. Každý mohl uctívat boha, jakého chtěl. Židovské náboženství v římské říši bylo uznáváno za náboženství. Tímto uznáním byly spojeny i nějaké výsady (sabat). I když Židé nebyli oblíbení, přesto jejich náboženství vzbuzovalo respekt.

Smrt a posmrtný život nevzbuzoval v antické době moc velký zájem. Člověk si prostě s posmrtnou existencí nedělal starosti. Důležitý byl život, který se odehrával na tomto světě. Nelze ovšem přehlédnout fakt, že zájem o mystéria, východní kultury a křesťanství byl i ve vyšších společenských vrstvách.

---

⁹¹ DOUGLAS J. D. (a kol.): Das grosse Bibellexikon. Leicester: Verlag Wuppertal, 1987, 529–533.

2.5 Zemědělství

Většina běžné antické společnosti přežívala ze dne na den. To se netýkalo zámožných občanů, jejich rodin a aristokracie. Těžká práce neumožňovala odpočinek, volno bylo jen o veřejných svátcích (židovská sobota byla nezvyklé sociální ustanovení té doby). Vlastnictví půdy bylo většinou koncentrováno do majetku elitní třídy. Půda patřila k nejlepšímu ekonomickému zabezpečení. Nejbohatší vrstvy vlastnily rozsáhlá území nejen v Itálii, ale i v provinciích. Vzhledem k rozsáhlosti majetku, byl takový majetek propachtován a byl ustanoven správce tohoto majetku (sr Lk 16,1–9; Mt 16,14–29par). Císařové a jejich rodiny patřili k největším vlastníkům půdy. Od poloviny 1 st. n. l. propachtování půdy svobodným rolníkům stoupalo. Pracoval zde rolník se svojí rodinou a otroky. Většinou byla za pacht dohodnuta cena bez ohledu na úrodu, nebo pacht představoval přibližně 1/3 úrody. I když formy pachtu byly různé, v době neúrody nebyli rolníci schopni odvést pacht majiteli. Navíc byli zatíženi různými dalšími daněmi, což někdy vedlo až k zubožení venkovního obyvatelstva, k jejich zadlužování, které nakonec končilo otroctvím. Většina obyvatelstva žila na hranici přežití.⁹² Ve městech nebyla situace o moc lepší. Vzhledem k sociálním nepokojům se magistrát staral alespoň v západní části říše o minimální zabezpečení. Na Východě byla situace jiná, zde se prohlubovala chudoba i ve městech. Do dokazuje i příklad z antické literatury.

Philo, SpecLeg 3, 159nn.⁹³

„Tak nedávno jeden muž, který byl ustanoven za výběrčího daní, když lidé, kteří kvůli chudobě zůstávali pozadu s placením, ze strachu před nesnesitelnými tresty zmizeli z domova, jejich ženy, děti, rodiče, ale i ostatní příbuzné násilně odvedl, zbil, ztýral a podrobil hanebným násilnostem všeho druhu, aby buď prozradili, kde se utečenec skrývá, nebo zaplatili jeho dluhy, což ani jedno nemohli – to první proto ne, že nevěděli, kam se utekl, to druhé, poněvadž byli neméně chudí než onen utečenec. Onen výběrčí daní je nepustil, dokud jejich těla pomocí mučidel nezmučil a neslýchanými způsoby je neznavil života: upevnil na provaz koš naplněný pískem, zavěsil jim toto těžké břemeno na šíji a postavil je pod širé nebe na tržiště, aby je dohnal k zoufalství neúnosnou tíží trestů, jimž byli vystaveni, větrem a slunečním žárem, hanbou před okolujícími a naloženými břemeny a aby ostatní, kteří museli toto potrestání sledovat, předem prožívali bolesti. Mnozí z těchto, kteří viděli víc srdcem (duší) než očima a v osobě druhého se sami cítili

⁹² Tak je nutné chápat např. Mt 6,25nn nebo Lk 12,22nn.

⁹³ Převzato a přeloženo (M.R.) do češtiny z knihy E. W. Stegemann, W. Stegemann, *Urchristliche Sozialgeschichte*, s. 55, Úvod do NZ: [http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod do NZ verze duben 2007.rtf](http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod%20do%20NZ%20verze%20duben%202007.rtf).

trýznění, ukončili jejich život předčasně mečem, jedem nebo oprátkou, neboť smrt bez muk považovali za štěstí v tomto jejich neštěstí.“

2.6 Rodina

Rodina na řecko-římském Západě byla chápána spíše jako společenství lidí jednoho domu.⁹⁴ V čele rodiny stál i nadále otec, který měl pravomoc rozhodovat o všem, tedy o všech členech rodiny. To znamenalo o ženě, dětech, služebnictvu, propuštěncích, otrocích atd. Jeho moc podléhala tzv. veřejné kontrole, tedy uznávané veřejné morálce. Dům se stává místem společenského života. Už to není pouze soukromé místo, kde se schází rodina, ale je to místo i veřejného života. Odehrávalo se zde běžné každodenní dění, tedy rozhovory s přáteli, klienty, jednání, hostiny, ale i výchova a vzdělávání dětí. Narození dítěte není výjimečná událost. Dokonce má-li být dítě přijato do rodiny a za manželské, musel je otec rodiny symbolickým gestem zvednout ze země, kam bylo po narození položeno. Po narození bylo dítě předáno kojné a chůvě v jedné osobě. Poté bylo předáno vychovateli, který je naučil psát a číst. Chůva je naučila pouze mluvit, většinou řecky. Pokrevní příbuzenstvo nehrálo v antice tak velikou roli. Zabití dítěte, odložení i manželského dítěte, potrat se nepovažovalo za nic nesprávného. Tento názor přetrval až do rozšíření stoické filozofie. Bylo běžnou praxí, že děti byly odkládány na veřejná místa či před dveře a mohl si je kdokoliv vzít. Z takovýchto dětí potom byli většinou otroci.⁹⁵ Z důvodu zachování dědictví bohatí odkládali své děti, chudí zase z ekonomických důvodů. Rozdíl byl však v tom, že chudý člověk se mnohdy snažil dostat své dítě zpět na rozdíl od bohatých. Ti se o své dítě již více nezajímali. Bohatí, tedy lidé z vyšších vrstev, spíše adoptovali děti bohatých propuštěnců, neboť takovýto člověk přijal při svém propuštění jméno svého pána. Tato situace se změnila a po přijetí křesťanské morálky a stoických principů. Je nutné si uvědomit, že tyto informace se týkají hornějších vrstev,

---

⁹⁴Podrobněji ke každodennímu životu k antice viz P. Veyne, *Das Römische Reich in Geschichte des privaten Lebens*, 24-226.

⁹⁵Z r. 1 př. n. l. je dochován dopis, který píše jistý Hilarión (námezdní dělník) své ženě: „Hilarión posílá mnoho pozdravů manželce Alitě, matce Bertě a Apollónariovi. Věz, jsem ještě i nyní v Alexandrii. Netrap se, jestliže se všichni hromadně vracejí a já zůstávám v Alexandrii. Prosím tě a kladu ti na srdce, pečuj o dítě! Hned, jakmile dostanu mzdu, pošlu ti ji. *A jestliže s pomocí boží porodíš, bude-li to chlapec, ponech si ho, bude-li to děvče, odlož je.* Ty jsi dala Afrodísiadě pro mne vzkaz ‚Nezapomeň na mne!‘. Jakpak bych mohl na tebe zapomenout?! Prosím tě proto, tím se mi nesužuj.“ Citováno z Tajemství papyrů 16. Tento dopis dokládá nejen vztah k dětem a rozdíl v hodnotě muže a ženy v tehdejší společnosti, ale také láskyplný vztah partnerů, ekonomickou situaci i skutečnost, že jsou oba – ač nízkého společenského postavení – gramotní. Poznámka převzata. Úvod do NZ (M.R.) [http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Úvod do NZ verze duben 2007.rtf](http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Úvod%20do%20NZ%20verze%20duben%202007.rtf).

kde se dochovaly i záznamy. O normální obyčejné obyvatelstvo nebyl ze strany filozofů, moralistů apod. zájem.

Vedle domácích učitelů existovala již škola jako společenská instituce. Do škol chodily i děti z nižších vrstev, a tak i když čtení a psaní nebylo všeobecně rozšířeno, nebylo zase tak v nižších společenských vrstvách výjimečné. Do škol chodily děti od 7 do 12 let, dívky se již dále nevzdělávaly. V té době, tedy ve věku dvanácti roků byla již dívka považována za schopnou manželství, proto se již začala i na manželství připravovat. O dva roky později, tedy ve čtrnácti letech, se děti považovaly za dospělé. Dívka z nižších vrstev mohla pomáhat svému muži v podnikání, tedy v jeho samostatné činnosti (např. obchodní, ve službách – parfumerie, kadeřnictví apod.). Ženy v bohatých a vlivných rodinách se věnovaly nicnedělání, kladně hodnocena byla znalost tance a hudby i vzdělání v oblasti literatury a filozofie. Domácím pracím se v těchto rodinách ženy věnoval jen pro potěšení. Chlapci dále byli vzděláváni v rétorice a literatuře. Římský vzdělávací systém byl částečně odlišný od řeckého.

Chlapec se stával dospělým ve věku čtrnácti let, kdy odložil svůj chlapecký oděv. O dva až tři roky později, tedy mezi 16–17 rokem se mohl rozhodnout o své životní dráze, ale za souhlasu svého otce. Dokud mladý muž nevstoupil do manželství, mohl si dovolit různá milostná dobrodružství a to jak heterosexuálního, tak i homosexuálního charakteru. Syn však zůstal pod otcovskou „kuratelou“, dokud otec nezemřel. Otec měl právo rozhodovat o kariéře, profesních krocích, majetku, manželství. Měl nad ním i domácí soudní moc, mohl ho vydědit. Ale mohl ho i propustit ze své otcovské moci. Dokud otec žil nebo syn nebyl otcem propuštěn (prohlášen za dospělého muže), neměl ani vlastní majetek. Dostával pouze jakési kapesné. Ale v okamžiku smrti otce byla důležitá jeho závěť. Četla se veřejně a týkala se nejenom rodiny, ale i otroků apod.

Na přelomu století lze z dokumentů konstatovat, že počet obyvatel ve společnosti agrárního typu výrazně stoupl. Nicméně úmrtnost dětí byla stále velmi vysoká. Navíc člověk byl závislý na úrodě, tedy i na počasí. Docházelo často ke katastrofám typu hladomoru (neúroda) nebo záplav. Zejména na území Palestiny, tedy na východě římské říše, se prohlubovala chudoba. Průměrná rodina v Palestině té doby měla stále hodně dětí na rozdíl od římské, kde se počet dětí pohyboval mezi 2–3 na průměrnou rodinu.

2.7 Židovská rodina

Základní společenskou jednotku tvoří i nadále rodina. Otec byl pánem domu a měl dominantní postavení ve společnosti. Hebrejská rodina⁹⁶ je v tomto období velkorodinou, otec je tedy hlavou celého rodu. I zde nacházíme polygamní manželství, kde rodinu tvoří otec, žena – případně ženy, synové a dcery všech manželek, sluhové, služky, otrokyně a otroci. Do rodiny patřili také další příbuzní (Mk 1,29–31– ženatý Petr žije se svou tchýní a bratrem). Tímto se židovská rodina lišila velmi od rodiny římské. Takováto rodina byla propojena sociálními vazbami a existovala na principu výrobní a konzumní jednotky. „Takto široce pojatá rodina (domácnost) mohla existovat pouze v zámožné vrstvě společnosti. Jen ten, kdo si mohl dovolit mít výstavný dům, mohl mít velkou domácnost. Z vykopávek je zřejmé, že většina obyvatel (zejména v malých sídlech) žila v poměrně malých domech, kam se příliš mnoho lidí nevešlo. Z vykopávek z Kafarnaa je zřejmé, že jednotlivé domy určitého nejspíš rodového společenství (velkorodiny) vytvářely dohromady propojený celek, jenž byl oddělen od dalších podobných komplexů domů. Jednoduchý dům obsahoval obytný prostor, dvůr, prostory pro dobytek (chlév) a prostory zásobovací či skladovací. Výstavnější domy měly ještě první patro, kde byly obytné prostory. V 1. stol. n. l. si zámožní občané mohli dovolit výstavné domy řecko-římského typu, jejichž součástí byla např. i koupelna. Jericho bylo v době Ježíšově proslulé svými luxusními vilami. S podobným luxusem lze počítat i v Jeruzalémě, v Césareji nebo v paláci Antipově v Tiberiadě.“⁹⁷ Otec má funkci kněžskou, přináší oběť a pronáší modlitby (u stolu). Má právo trestat., je správcem majetku, který dědí pouze synové. Dcera může dědit pouze za předpokladu, že není v rodině syn a to za výjimečných podmínek (Nu 27,8; 36,8). Otec je zároveň i učitelem v rodině, jeho postavení má značnou autoritu. Hlavní důstojnost ženy tkví stále v mateřství, bezdětnost je považována za ostudu či trest Boží. Oba (otec i matka) mají být dětmi ctěni. Do manželství vstupuje dívka kolem dvanáctého roku, kdy bývá nejčastěji provdána. Otec může o jejím sňatku rozhodnout sám. Nemusí mít k tomu její souhlas. Muži se ženili později, a to mezi 18. a 24. rokem. Sňatku předcházely zasnuby (rok před svatbou).

---

⁹⁶ Více k tomuto tématu Grundmann, Walter: Das palästinische Judentum im Zeitraum zwischen der Erhebung der Makkabäer und dem Ende des Jüdischen Krieges. In: Umwelt des Urchristentums I. Hrsg. Walter Grundmann, Johannes Leopoldy. 6. vyd. Berlin : Ev.Verlagsanstalt, 1982, s.172-180, odkud jsou převzaty i uváděné citace z Talmudu (překlad M.R.)

[http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod do NZ verze duben 2007.rtf](http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod%20do%20NZ%20verze%20duben%202007.rtf)

⁹⁷ Citát: M. Ryšková, převzato z Úvodu do NZ, [http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod do NZ verze duben 2007.rtf](http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod%20do%20NZ%20verze%20duben%202007.rtf).

Výchova dětí v Palestině začíná velmi brzy, prakticky poté, co se dítě naučí mluvit.⁹⁸ Od té doby se začíná učit základní ustanovení a vyznání víry. Synagoga sloužila jako středisko vzdělávání a zde se pak dále vzdělávali synové, po dosažení pohlavní dospělosti začíná i plné uvedení do Tóry. Takto dospělý muž nese už zodpovědnost sám za sebe. U dcer však vzdělávání tohoto typu neplatilo.

Rozvod byl i v této společnosti možný (Dt 24,1). Důvodem bylo tedy především to, že žena nesplnila své povinnosti, a to především péči o domácnost, děti, rodinné záležitosti. Za další formální důvod mohlo být považováno i to, pokud muž na ženě shledal „něco odporného“. Výklad tohoto „odporného“ se u rabínů se různí. Někdo považuje něco odporného za cizoložství, jiný zase za cokoliv, co se muži nelíbilo. Muž mohl zrušit manželství, že však ne. Muž vystavoval ženě rozlukový list.⁹⁹ Ježíš pak přinesl taková ustanovení, která stavěla na stejnou úroveň ženu i muže. Tato ustanovení jsou formulována jako obrana práv ženy (Mt 5, 31n; Mt 19,3–9; Lk 16,18). Křesťanská norma se výrazně lišila od normy židovské a pohanské. Z 1. st. n. l. se dochoval nález u Mrtvého moře, ze kterého můžeme zjistit, jak takový rozvod vypadal (níže ukázka). Rozvod nebyl levnou záležitostí, žena dostala vše, co do manželství přinesla, zpět. Jakmile žena obdržela vše, co jí náleželo, písemně stvrdila, že nebude požadovat již nic po svém manželovi.¹⁰⁰

Rozlukový list

„Prvního marchešvanu roku 6 v Masadě: Já Josef, syn Naqšanův z ....., bydlící v Masadě, propouštím a zapuzuji dnes ze svobodného rozhodnutí tebe, svou ženu Mirjam, dceru Jehonatanovu, z ....., bydlící v Masadě, která byla dříve mou ženou, takže máš moc rozhodovat sama o sobě, abys odešla a stala se ženou jakéhokoliv židovského muže, kterého chceš. A potom dostaneš ode mne listinu o zapuzení a rozlukový list. Potom

---

⁹⁸ ERLEMANN Kurt, SCHERBERICH Klaus, NOETHLICHS Karl Leo, ZANGENER Jürgen: Neues Testament und Antike Kultur. Band 2. Neukirchen: Neukirchener-Verlag, 2005, Geburt, Kindheit, Jugendzeit, 52-57.

⁹⁹ NEWMAN Ja'akov, SIVAN Gavri'el: Judaismus od A do Z. Paříž: Sefer Praha, 1992, s. 165 – zákonné odloučení manžela a manželky uskutečněný rozvodovou listinou známou jako *get* či *sefer kritut*. Tento dokument sepíše sám manžel nebo podle jeho návodu *sofer* (písař), obeznámený se všemi závaznými právními postupy. Při sepisování *getu* a jeho předávání musí být přítomni dva svědci.

¹⁰⁰ Je velmi zajímavé porovnat, co již platilo v 1. st. n. l. a co ještě donedávna platilo v našem právním řádu. V ČR platil ještě donedávna zákon, kdy i po rozvodu mohl jeden z partnerů uplatňovat finanční vyrovnání dodatečně i po několika desetiletích, pokud při rozvodu nebyla výslovně zanesena do protokolu formule, že manželé po rozvodu nemají vůči sobě již žádných pohledávek. O této formuli za minulého režimu však vědělo velmi málo rozvádějících se párů, a proto ani nebyla uváděna v soudních rozsudcích. Vzhledem k nárůstu soudních procesů po změně režimu, kdy dodatečně jeden z bývalých partnerů požadoval finanční vyrovnání, byl zákon upraven.

vydám celý podíl a vše, co je zničené, a všechny škody a ztrátu ti zaplatím, jak je stanoveno v právním výnosu; výplata se však uskuteční ve 4 splátkách. A v čase, který mi určíš, ti vyměním listinu, tak jak je běžné“ (tj. v případě, že se stal nečitelnou).¹⁰¹

2.8 Postavení ženy v antické společnosti

Ženy v antické společnosti neměly možnost se podílet na veřejném (politickém) dění samostatně. Rozdělení rolí bylo stejné jako ve starozákonní době. Existovaly výjimky, ale ty byly, jako vždycky, kritizovány. Ženě i nadále patřila starost o dům a domácnost. Dům se však stává součástí politické kultury. Ženy se nesměly účastnit žádných veřejných shromáždění, zasedání obce ani jako pozorovatelky. Informace se dozvídaly od svých mužů. Z bible se dozvídáme, že v korintské obci se ženy směly zúčastnit veřejných jednání jako tiché účastnice (sr 1 Kor 14,34n).

V řecko – římském světě platilo, že žena z vyšších kruhů sehrávala významnou roli v politických aktivitách buď svého muže nebo syna. Zejména to bylo na císařském dvoře, ale i na královských dvorech v provinciích (Herodes Veliký). Bereniké se účastnila Pavlova výslechu spolu se svým bratrem, Agrippou II. Taková žena se mohla dočkat i veřejných poct (obrazů na mincích apod.). Ale i toto bylo spíše výjimkou než obecným pravidlem. Žena nikdy nedosáhla takového uznání jako muž. Nicméně v oblasti kultovní, veřejného kultu, mohla relativně svobodně působit jako kněžka, zejména co se týče věštby a prorokování. Ženy z vyšších vrstev se mohly za doprovodu svých mužů objevovat na veřejnosti třeba v divadlech, na dostizích, při různých hostinách. Ale i zde platila přísná pravidla. Vzhledem k tomu, že hostiny měly někdy sexuální podtext, nemohly se jako manželky a dcery takovýchto sezení zúčastnit (to mohly pouze tzv. hetéry).

Nicméně žena v antické době již mohla samostatně existovat, mohla vlastnit majetek, podnikat, hospodařit s půdou apod. Z materiálů, převážně zápisů a listin, a také z náhrobních nápisů můžeme vyčíst, že ženy vlastnily i samostatné podniky nebo se podílely na podniku svého muže. To pak většinou bylo v oblasti textilnictví, pohostinství, pečovatelských, kadeřnických, kosmetických prací, herectví apod. Ale i tohle bylo spíše ojedinělé

---

¹⁰¹ ZWICKEL Wolfgang: *Frauenalltag im biblischen Israel*. Stuttgart. Verlag Katholisches Bibelwerk 2005, Zwickel, (přel. M.R.). Podobná pravidla existovala i v řecko-římské společnosti, jak dokládají dochované manželské smlouvy i rozvodové listiny. Ukázka převzata z „Úvodu do NZ“: [http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod do NZ verze duben 2007.rtf](http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod%20do%20NZ%20verze%20duben%202007.rtf).

Přítom zajímavé je, že vzdělání či určitou specializaci dostávaly především otrokyně nebo propuštěnkyně. Tyto ženy byly od útlého věku u svého pána, který je nechal vyučit. Nicméně jejich práce byla velmi nízce hodnocena. Ženy i nadále pomáhaly svým mužům v oblasti řemesel a zemědělství (na polích), působily jako kojné a chůvy, porodní báby, lékařky, ale i prostitutky. Jako otrokyně a propuštěnkyně mnohdy pracovaly i v nelidských podmínkách při velmi těžké práci, jako byla např. v dolech. Žena, která se chtěla působit v oblasti lékařství¹⁰² nebo porodní asistentky, musela projít profesionálním tréninkem. Tento trénink byl často vázán na rodinnou tradici.¹⁰³

2.9 Manželství v antické době (srovnání s křesťanstvím)

Manželství spolu se svatbou bylo i v antické době soukromou záležitostí za účasti rodiny a nejbližších příbuzných. Na svatbu se zvali hosté, kteří v případě potřeby měli funkci i svědků tehdy, byla-li pochybnost o právoplatnosti manželství. Byla uzavírána smlouva, manželství uzavírali dva svobodní lidé (i když žena nebyla v plném smyslu rovnoprávná s mužem). Manželství byla monogamní, věrnost byla ctností. Ale tato věrnost byla hodně porušována.¹⁰⁴ Nicméně k určitému posunu v antické době dochází. Rozvod je již možný z obou stran a také je již pouze záležitostí rozvádějících se. Došlo k němu dohodou, vystěhováním jednoho z partnerů nebo odchodem partnera, či rozhodnutím manžela. Další sňatek byl možný ať už s novou ženou či opět se stejnou. V antické společnosti, přesněji řecko-římské, byly normy značně odlišné od norem křesťanských (NZ). Manželství

---

¹⁰² ERLEMANN Kurt, SCHERBERICH Klaus, NOETHLICHS Karl Leo, ZANGEN-NER Jürgen: Neues Testament und Antike Kultur. Band 2. Neukirchen: Neukirchener-Verlag, 2005, Krankheit und Gesundheit, s. 64-74.

¹⁰³ Srov. Ruth Lindner, Frau und Beruf in der früheren römischen Kaiserzeit 153-157. Převzato. Úvod do NZ (M.R.) [http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod do NZ verze duben 2007.rtf](http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod%20do%20NZ%20verze%20duben%202007.rtf).

¹⁰⁴ Převzato: M. Ryšková, Úvod do NZ: Sexuální styky s otrokyní v případě muže nebo mladým neženatým mužem v případě ženy nebyly žádnou zvláštní výjimkou. Už nejstarší dochovaná řecká manželská smlouva z r. 311/310 př. n. l. hovoří – především ze strany muže – o povinnosti zachovat monogamní svazek: „Naproti tomu Hérakleidés si nesmí přivést do domu na potupu Démétrie žádnou jinou ženu, ani nesmí s žádnou jinou ženou plodit dítka, ani se nesmí pod žádnou záminkou na Démétrii dopouštět v ničem bezprávi. Bude-li však Hérakleidés přistižen při některé z těchto nepravostí a Démétria to prokáže před třemi svědky, pro něž se obě strany souhlasně vysloví, bude Hérakleidés povinen vydat jí věno, které si donesla, v hodnotě jednoho tisíce drachem, a k tomu jí ještě vyplatit jako odškodné další jeden tisíc drachem ve stříbrných penězích s hlavou Alexandrovou. Démétrii a jejím právoplatným zástupcům bude příslušet, aby vymáhali splnění tohoto závazku právě tak, jako by to vyplývalo ze soudního rozsudku podle zákona, a to jak na Hérakleidovi samém, tak i ze všeho jeho majetku, který má na suchu i na vodě.“ Citováno z Tajemství papyrů 44. Z textu vyplývá, že šlo o manželství relativně movitých partnerů. Je v něm zakotvena i možnost rozvodu a vyřízení záležitostí mimosoudní cestou. Ze závazků budoucího manžela, které jsou ve smlouvě výslovně uvedeny (na rozdíl od všeobecného konstatování, že Démétria nesmí být přistižena při nějakém špatném počínání, jimž by dělala svému manželovi hanbu), plyne, že takové jednání, které se zde zakazuje, nebylo zřejmě nijak výjimečné.

[http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod do NZ verze duben 2007.rtf](http://ktf.cuni.cz/~ryskova/Uvod%20do%20NZ%20verze%20duben%202007.rtf).

v řecko-římské společnosti byla často uzavírána za účelem rozmnožení majetku. Muž i žena se mohli svobodně rozhodnout, zda uzavřou manželství či nikoliv. Byl zde kladen důraz na svobodné občany v plném slova smyslu. Ze strany politiků, filozofů apod. bylo manželství chápáno jako občanská povinnost, přesto plození dětí nebylo ve středu zájmu právě proto, že se jednalo o svobodného občana. K výraznější změně dochází pak ve 2. st. n. l., kdy už lze hovořit o rovnoprávnějším vztahu obou partnerů (z dopisů apod.). Jistě byly i ve společnosti manželské ideální páry, ale nebyla to zcela běžná společenská norma. S příchodem křesťanství však se tento ideál stává normou.

Velmi málo zpráv máme dochovaných ze života nižších vrstev, jako byli řemeslníci, obchodníci, drobní rolníci. V novozákonních textech však můžeme najít zmínky o manželském vztahu a rodině té doby i z těchto vrstev. Tyto texty vypovídají nejen o židovské tradici, ale také ukazují novou morálku římské společnosti. Důraz na manželskou věrnost a odmítnutí rozvodu je ideál manželství v prvotním křesťanství. V tomto směru se však odlišovalo od řecko-římské i židovské společnosti. Po roce 100 n. l. se obecněji prosadila morálka (stoa), kde manželský styk byl určen především k plození dětí. Manželství mělo mít charakter přátelského svazku. Nicméně je velmi pozoruhodné a zajímavé, že Pavel chápe manželství především jako společenství muže a ženy, tedy prostor, kde jsou si oba vzájemně darováni. Manželský styk, tedy otázka plození dětí, se vůbec neklade (1 Kor 7,2-6). Především je zde kladen důraz na vztah.

Konkubinát¹⁰⁵ byla jiná forma soužití, která také byla z hlediska veřejného mínění, možná. Takovýto konkubinát se často podobal manželství. Jednalo-li se o nerovné postavení partnerů, (např. muž a propuštěnkyně), muž si ženu nemohl vzít za manželku. Narozené děti byly sice svobodné, ale nemanželské. Dědit mohly pouze ze strany matky, protože nesly pouze její jméno. Pokud otroci směli vytvořit stabilní partnerskou dvojici a později byli propuštěni, mohli žít v konkubinátu.¹⁰⁶

---

¹⁰⁵ Konkubíny byly ženy, s nimiž nějaký muž (svobodný nebo ženatý) spal. Císařové měli v paláci své konkubíny.

¹⁰⁶ Otroci se nemohli ženit ani vdávat, jejich pán nebyl povinen respektovat jejich eventuální vzájemné vztahy. Děti, které se z takového vztahu narodily, byly majetkem pánovým a byly otroky, i když se jejich rodiče stali svobodní. V dobrém případě je mohli rodiče už jako svobodní občané vykoupit, ale nikdy se z nich nemohly stát manželské děti, maximálně propuštěnci svého otce nebo matky.

2.10 Postavení židovské ženy v antické společnosti

Postavení ženy na území Palestiny, tedy nyní máme na mysli židovskou ženu, se v průběhu dějin měnilo. Vrátime-li se zpět do doby Starého zákona, pak právnímu statutu byla věnována malá pozornost (Ex 20,22-23,19). Později pak v Deuteronomickém zákoníku můžeme najít pozornost, která byla věnována vztahům muže a ženy v rodině (Dt 12-26). Smyslem pak některých nařízení bylo především zajistit ženu v době životní krize, což mohla být například smrt manžela apod. I nadále však žena nemohla dědit. To se potom uvolnilo až v poexilní době. Ale žena byla podřízena muži. To zůstalo i v platnosti v době antické a platilo obecně. Přesto měla žena vždycky v jakékoliv době výsadní postavení především v rodině. V židovské literatuře můžeme najít ale i takové ženy, které všeobecně vzbuzovaly velký respekt (kniha Ester, Judit). Kniha Přísloví a Sirachovec chválí ženu – manželku za její věrnost. Pozoruhodná je zde především Píseň písní. Vzájemný milostný vztah rovnocenných partnerů nenalzáme již nikde ve Starém zákoně. Vztah k ženám a k jejich postavení se obrazil také např. v jeruzalémském chrámu – v Druhém chrámu byla zdůrazněna podřízenost ženy tím, že ženy měly vyhrazené pro sebe samostatné nádvoří. To v Prvním chrámu nebylo. Totéž platí i o synagogách, kde jsou muži a ženy odděleni. Vůči ženám existovalo i v židovské společnosti hodně předsudků. Žena byla mnohdy viděna jako sexuální bytost, která svádí muže. Dokonce jim bylo přisuzováno čarodějnictví. Ženy byly i v této době mnohdy chápány jako méněcenné bytosti. Dokládá to i ukázka rabbi Juda ben Elaie a posléze i rabbi Eliezera, když říkají:

"Tři dobrořečení je denně nutno vyslovit: Buď požehnán ten, který mě neučinil pohanem. Buď požehnán ten, který mě neučinil ženou. Buď požehnán ten, který mě neučinil nevědomým. Buď požehnán ten, který mě neučinil pohanem: všichni pohané jsou před ním nic; buď požehnán ten, který mě neučinil ženou: neboť žena není vázána příkázáními; buď požehnán ten, který neučinil nevědomým: neboť nevědomý se nebojí hříchu."

Rabbi Eliezer : "Kdo učí svou dceru Tóře, učí ji pošestlosti." a dále: "Raději ať shoří Tóra v plamenech, než aby byla předána ženám."¹⁰⁷

Pro ženu neplatí mnohé ze Zákona, platí však pro ni všechny zákazy. Pokud se domáhá práva, pak toto právo je nejdříve hájeno jejím otcem, později manželem, je-li vdova,¹⁰⁸ bez

---

¹⁰⁷ Grundmann, Umwelt s. 174 (překlad M.R.).

ochrany a tedy i bez práv. Je sice odkázána na mužského příbuzného. Ale Ježíš kritizuje postavení vdov, doslova těch, kdo tyto vdovy vyjídají: „Varujte se zákoníků, kteří se rádi procházejí v dlouhých řízách, stojí o pozdravy na ulicích, o přední sedadla v synagogách a přední místa na hostinách. Vyjídají domy vdov a dlouho se naoko modlí“ (Mk 12,38–40).

Ženy při návštěvě hostí se nesmějí účastnit hostiny, nesmějí tedy být u stolu. Je jim pouze dovoleno naslouchat u dveří vedlejší místnosti. Smějí se však účastnit sobotní a paschální hostiny.¹⁰⁹ Tak to vypadalo ve farizejském prostředí, kde se přísně dodržoval Zákon. Ženy byly v uzavřené ženské části domu. Ven směly vycházet pouze zahalené. Jiné to bylo v saducejském prostředí, kde vládla větší svoboda. I na venkově nebyly tyto předpisy tak tvrdě dodržovány. Oblasti sexuality souvisela s příkazy týkající se kultovní nečistoty a čistoty (ve vztahu k ženě). Žena je nečistá v době menstruace a po porodu (u chlapce 40 dní, u dívky pak 80 dní). I toto ukazuje na nerovnost v budoucím pohlaví. Židovská a křesťanská rodina měla jiné normy, které platily pro soužití, rodinné vztahy, vztahy mezi muži a ženami. Tím se odlišovala od řecko-římské společnosti. Později vztahy v rodině byly ovlivněny vírou v Ježíše Krista, jediného Pána a Spasitele.¹¹⁰ Takovéto pojetí se pak začalo více prosazovat v dalších generacích křesťanských rodin. Odmítnutím rozvodu se křesťanství v novém pojetí odlišovalo o židovského pojetí.

111

¹⁰⁸ ERLEMANN Kurt, SCHERBERICH Klaus, NOETHLICHS Karl Leo, ZANGENER Jürgen: Neues Testament und Antike Kultur. Band 2. Neukirchen: Neukirchener-Verlag, 2005, Kultur, Ehe, Witwenschaft, s. 26-30.

¹⁰⁹ Velikonoce, slavení – DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. 1085-1087.

¹¹⁰ Viz tzv. domácí a stavovské řády – List Koloským a Efetským.

¹¹¹ LIVINGSTONE Jonathan – Emanace krystalu, 201 x 250, 2004.

2.12 Marie, matka Ježíše

O Marii se v Novém Zákoně příliš často nemluví. Ale byla vyvolena mezi všemi ženami, aby se stala matkou Božího syna. Všechny lidské generace budou blahoslavít Marii pro její příkladný postoj víry, protože Bůh si vybral právě ji a shledal ji hodnou, aby v ní učinil velké věci.¹¹²

Důležité biblické texty

Mt 1,18–25 ; Lk 1,26–38; Lk 2,6–14; Lk 2,17–19; Lk 2,33–35; J 19,25–30

Byl anděl Gabriel poslán od Boha do galilejského města, které se jmenuje Nazaret, k panně zasnoubené muži jménem Josef; jméno té panny bylo Maria. Přistoupil k ní a řekl: „Buď zdráva, milosti plná, Pán s tebou.“ Ona se nad těmi slovy velmi zarazila a uvažovala, co ten pozdrav znamená. Anděl jí řekl: „Neboj se, Maria, vždyť jsi našla milost u Boha. Hle, počneš a porodíš syna a dáš u jméno Ježíš. Ten bude veliký a bude nazván synem nejvyššího a Pán Bůh mu dá trůn jeho otce Davida. Na věky bude kralovat nad rodem Jákobovým a jeho království nebude konce“ (Lk 1,30–33).

Maria se podívovala, jak se tohle může stát, ale anděl odpověděl: „Sestoupí na tebe Duch svatý a moc Nejvyššího tě zastíní; proto i tvé dítě bude svaté a bude nazváno Syn Boží.“ „Neboť u Boha není nic nemožného.“ Maria řekla: „Hle, jsem služebnice Páně; staň se mi podle tvého slova.“

Výklad biblického poselství

Evangelium sv. Lukáše

V galilejském městě Nazaret přichází Boží anděl k panně.¹¹³ Ta dívka, panna, se jmenovala Marie¹¹⁴ a byla zasnoubena s mužem jménem Josef z rodu Davidova. Sice po starém židovském právu už byla považována za jeho manželku, ale ještě s ním nežila.

---

¹¹² P.-G. MÜLLER: Evangelium .sv.Lukáše. Stuttgart. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní vydrů, 1998, s. 33.

¹¹³ Septuaginta vykládá almah (pana, mladá žena) z prorocství o Izmauelovi Iz 7,14.

¹¹⁴ HELLER Jan: Výkladový slovník biblických jmen. Praha: Vyšehrad, 2003, Milovaná, s. 299-300.

Anděl zdraví Marii slovy : „milostí zahrnutá“¹¹⁵, což znamená Boží přízeň. Marie je Bohu milá od věčnosti. Po pozdravení anděl vyslovuje požehnání: „Pán s tebou“ (Sd 6,12)¹¹⁶. Marie se poleká. Anděl Marii vysvětluje, že našla u Boha milost a tato milost je v tom, že byla vybrána mezi všemi matkami, aby porodila Syna Božího. „Prokážu milost , komu budu chtít a smiluji se nad tím, nad kým se budu chtít smilovat“ (Ez 33,19). Milost zde můžeme chápat ve významu jako nezaslouženou přízeň, svobodnou a ničím neodůvodněnou (Ex34,6; EX 33,12). Vedle tohoto významu se zde vyskytuje, tedy v bibli, ještě jeden význam. Milost jako vlastnost bytosti, která byla stvořena Bohem (sr Ž 45,3; Př 5,10). V andělově pozdravu se objevují oba významy. Tato milost souvisí také i s Mariinou svatostí. Také církve je volána k tomu, aby byla slavná a bez poskvrny (sr Ef 5,27). Milost, kterou byla zahrnuta Marie, je milost, která byla dána v Kristu Ježíši (sr 1 Kor 1,4). Byla dána skrze vykoupění Ježíše Krista pro všechny lidi. Tím, že dal sebe za všechny bez výjimky. „Projevila se Boží dobrota, která přináší spásu všem lidem“ (Tit 2,11). Milost je tedy slovo, které shrnuje celou křesťanskou zvěst a celé evangelium.

Maria se opět ptá, jak tomuto příslibu má rozumět, protože doposud nežije s mužem (Lk 1,34). Anděl ji odpověděl, že na ni sestoupí „Duch svatý“ a „moc Nejvyššího“ ji zastíní. Početí dítěte má tedy zázračný původ v Boží všemohoucnosti. Dítě bude „Syn Boží“. Jeho původ je u Boha, tedy v Božím stvořitelském projevu. Marie ihned věří, nepochybuje. Nepotřebuje žádného dalšího vysvětlení jako Zachariáš před ní. Nepotřebuje slyšet vysvětlení, aby pochopila, jaká je Boží vůle. Ptá se, jak se má vlastně zachovat, co by měla udělat? Jako znamení dává anděl Marii její příbuznou Alžbětu, která byla neplodná a stará a přesto počala syna. Marie jede Alžbětu navštívit (Lk 1,39–56). U ní se opravdu přesvědčí, že pro Boha je možné všechno, že neexistuje nic, co by bylo nemožné. Mariina odpověď je dokonalá svojí poslušností, začlenila se tedy do Božího plánu spásy. I když verš z Lk 22,42 vyjadřuje naprostou oddanost se Boží vůli, kterou vyjádřil Ježíš před zatčením v Getsemane, tento verš plným právem vystihuje i Marii, jeho matku. I ona se oddala vůli Hospodina a přijala s mlčením vše, co bylo Božím záměrem.

Marie navštěvuje Alžbětu (Lk 1,39-56). Alžběta poznala, že Marie čeká Mesiáše. Obě ženy velebí Hospodina. Alžběta naplněna Duchem svatým provolává prorocky (Jdt 13,18n) – „požehnaná nade všechny ženy“, protože dítě v ní je Pán.

¹¹⁵ Bible kralická překládá: milostí obdařená, Vulgata: grantia plena.

¹¹⁶ Starozákonní výrok vyjadřující požehnání.

Ve verších 46–55 nacházíme Mariin chvalozpěv,¹¹⁷ oslavuje se v něm Boží spásné působení, v závěru se zmiňuje Boží milosrdenství. Marie nemůže nabídnout nic, než svoji vděčnost a chválu. Dítě, které se narodí, bude i jejím Spasitelem. Maria zůstává u Alžběty až do doby, než se narodí Jan . Vrací se zpět do svého domu. Nevrací se ale k Josefovi.

Narození Ježíše – Lk 2,1–20

Podle evangelního textu nařídil císař Augustus sčítání lidu v celé zemi, resp. po celém (tehdy známém) světě. A tak Marie s Josefem museli putovat z Nazareta do Betléma, rodištěm krále Davida, který byl i jejich předkem. Ve verších Lukášova evangelia ve 2. kapitole 1–7 se dozvídáme o narození dítěte, dále pak o zvěstování této události pastýřům (v. 8–14). Pastýři po zprávě andělů spěchají a nalézají Ježíše s rodiči ve chlévě (Lk 2,15–20). Ježíšovo prvorozenství – právní přednostní postavení prvního syna (Gn 27,33nn; Gn 49,3; Dt 21,17; Ex 13,2.11-16, Nu 3,12; Nu 8,17). Hospodin jmenuje svůj lid prvorozeným (Ex 4,22; Sir 36,18), Kristus je v NZ označován také jako prvorozený mezi mnoha bratřími (Ř 8,29).

Osmého dne byl Ježíš obřezán, jako všichni židovští chlapci (Gn 17,10; Ex 4,25n). Očišťování novorozence a šestinedělky je provedeno v chrámu. Simeon se setkává s rodiči i Ježíšem , bere ho do náruče a chválí Boha za to, že Boží slib byl dodržen, že vidí Spasitele. Ježíšovi rodiče jsou v údivu nad Simeonovým svědectvím. I když jim anděl i pastýři sdělili tuto zprávu dříve, přesto žasnou (Lk 1,31-35; Lk 2,10-17). Anna, stará prorokyně, která strávila stejně jako Simeon většinu svého života v Boží přítomnosti, poznala v dítěti zaslíbeného Spasitele. Simeon řekl ještě Marii: „Toto dítě mnozí z Izraele odmítnou, ale pro mnohé jiné bude tou největší radostí. Budou zjeveny nejhlubší myšlenky mnohých srdcí, ale tvou duši pronikne meč“. Poté se dozvídáme, že když vykonali vše řádně podle zákona, vrátili se do Nazareta, kde Ježíš rostl v síle a moudrosti a milost Boží byla s ním (LK 2,39-40).

Trochu odlišné pojetí nám nabízí v evangeliích Matouš, když upřesňuje situaci a sděluje, že Bůh varoval Josefa před Herodesem, který nechá povraždit všechny chlapce mladší dvou let ze strachu ohlášeného krále (Mt 2,13–16). Josef se zde stává jednající a oslavnou osobou, která ještě v noci bere dítě a Marii a vydává se s nimi do Egypta, kde zůstali až do smrti Herodovy. Potom se vrátili zpět do Nazareta (Lk 2,23).

---

¹¹⁷ Viz ukázka s. 79.

Další zmínku o Ježíšově matce (Lk 2,41–52) můžeme najít až při události navštívení Jeruzaléma v době velikonočních svátků (pesach). Ježíš jde s rodiči, Ale brzy se ztratil a nebyl k nalezení. Po třech dnech naleznou rodiče Ježíše v chrámu, naslouchá svým učitelům a ptá se. Marie reaguje na neposlušnost dítěte. Ale Ježíš ji připomene, že je Synem Božím. Ježíš se cítí vázán nejdříve poslušností vůči nebeskému Otci, pak vůči lidským rodičům. Ježíš se vrátil s rodiči do Nazareta a poslouchal je. Marie uchovávala ve svém srdci všechny události a slova ze života Ježíše.

Další zmínku nacházíme o Marii v Lk 8,19, primárně v Mk 3,31-35. To již Ježíš působí veřejně a ona se s jeho bratřími nemohla se k němu dostat pro velký zástup. Lidé mu řekli, že venku čeká jeho matka a bratři a Ježíš odpověděl: „ Má matka a moji bratři jsou ti, kdo slyší slovo Boží a podle něho jednají“. Tato pasáž svědčí o tom, že Ježíšova rodina jeho poselství a poslání zpočátku příliš nerozuměla. I pro Ježíšovu matku musela být cesta pochopení vlastního syna nelehká. Snad ji Ježíšovi bratři/bratřenci přivedli s sebou, aby uplatnila na Ježíše svůj vliv jako matka. Z daného úryvku, který se jistě zakládá na historické realitě, se mnoho dalšího nedozvídáme. Ježíš nepopírá důležitost rodinných svazků, ale podřazuje je nové skutečnosti, a to skutečnosti Božího království. Rodinné svazky se stávají konstitutivním obrazem pro svazky mezi jeho učedníky. Společenství jeho učedníků a učednic je Boží rodinou, familia Dei. Vzhledem k tomu, že Marii, Ježíšovu matku nalézáme podle zpráv evangelií i v Jeruzalémě pod křížem, je nepochybné, že ona do tohoto nového společenství také patřila. Později i jeho příbuzní, jak hodnotí situace Sk 1,14.

Evangelium sv. Jana

V tomto evangeliu sv. Jana stojí Marie, matka Ježíše, na počátku a na konci Ježíšovy veřejné činnosti, což jistě není náhoda. S Marií se setkáváme v Káni Galilejské (Jan 2,5). Všimla si, že hostiteli došlo víno. Rozhodla se vše svěřit svému synovi. Ale i zde, jako kdysi v chrámu v Jeruzalémě vycítila, že On se musel řídit vyššími příkazy. Přesto dává pokyn učedníkům, aby udělali přesně to, co Ježíš řekne, protože věděla, že může dělat zázraky. A opět všechno uchovává ve svém srdci.

A pak ji nalézáme u kříže (Jan 19,35). Ježíš dává do opatrování svoji matku svému nejmilejšímu učedníkovi (Jan 19,25–27). Patrně je to poslední chvíle, kdy Marie vidí

svého syna. V evangeliích už není zmínka o tom, že by se setkali po jeho zmrtvýchvstání. Není ani zmínka o tom, zda u kříže mluvila. Maria mlčí. Mlčí jak v Lukášově evangeliu, tak i v Janově. „ S láskou dala souhlas, aby byl zabit obětní dar, který ona zrodila “¹¹⁸ Stát u kříže, znamená trpět. A ona velmi trpěla, trpěla jako matka, trpěla s ním. Místo kříže není posledním místem, kde se s Marií setkáváme. Znovu ji nacházíme v jediné další výslovné zmínce s učedníky a několika dalšími ženami po Kristově nanebevstoupení. Marie setrvala v Jeruzalémě na modlitbách (Sk 1,9–14). V tradici zůstala zachována legenda o tom, že Marie zemřela v Efezu v návaznosti na to, že byla svěřena Milovanému učedníkovi. Tedy janovský okruh měl k Marii a k ženám zvláštní vztah. Ženy hrály zřejmě v obci jinou roli než v tzv. velké (Petrovské) církvi. Maria u Jana je pravou učednicí, tím, kdo rozumí, a proto je nejspíš svěřena učedníkovi, který miloval, a proto rozuměl. Ty dvě postavy nejsou náhodné. Na Mariině postavě nám Janovo evangelium chce ukázat důležitost naprosté důvěry v Ježíše, která je založena na lásce. Podobně jednají i Milovaný učedník a Maria z Magdaly. Ostatním, jako je Filip nebo Tomáš je vyčítán nedostatek chápavého srdce a víry. O Petrovi ani nemluvě, ten nechápe téměř nikdy nic.

Marie nechybí v žádném ze tří základních momentů tajemství spásy, a to je vtělení Slova, velikonoční tajemství a seslání Ducha svatého.¹¹⁹ Tím, čím prošla, velkou bolestí, utrpením, se naučila poslušnosti.

V konstituci 2. vatikánského koncilu o církvi čteme: „Blahoslavená Panna od věčnosti předurčena – zároveň vtělením Božího Slova – za matku Boží a z rozhodnutí Boží prozřetelnosti se stává na zemi slavnou matkou božského vykupitele. Přidružuje se k němu velkoryse, jiným způsobem než ostatní tvorové, a je pokorná služebnice Pána. Její poslušnost, víra, naděje a vroucí láska spolupracovaly jedinečným způsobem při Spasitelově díle na obnově nadpřirozeného života v duších, když počala Krista, porodila ho, živila, představila Otcí v chrámě a trpěla spolu se Synem umírajícím na kříži. Proto se stala v řádu milosti naší matkou.“¹²⁰

---

¹¹⁸ 2. vatikánský koncil, Lumen gentium, s. 58.

¹¹⁹ CANTALAMESSA Raniero: Maria, zrcadlo církve. Milano: Karmelitánské nakladatelství, Kostelní vydří, 1995, s. 76.

¹²⁰ 2. vatikánský koncil, Lumen gentium, s. 61.

Závěr

Příběh Marie z Nazareta v podání Lukášova evangelia je v mnoha směrech shodný s příběhem Abraháma. Jde zde také o navštívení andělem a sdělení zásadního zaslíbení. V době starozákonní byl Mesiáš¹²¹ ten, jehož příchod Izraelci očekávali. Ve SZ se tento význam vyskytuje pouze dvakrát (Dt 9,25n). Plného významu tohoto slova pak využívá NZ. Mesiášskému modelu se podobají ve SZ tři velké osoby. Je to především Adam, Mojžíš a David. NZ užívá většinou buď slovo samo nebo v kombinaci *Iesus Christos* jako Ježíšovo jméno. Zejména v Evangeliu podle Jana i v synoptických evangeliích *christos* zpravidla označuje očekávání vysvoboditele v nejširším smyslu.¹²² Stručná charakteristika Marie a jejího vztahu k Ježíši ponechává hodně nejasného.

Z evangelijních zpráv víme o Marii, že byla pokorná,¹²³ poslušná a oddaná Bohu. Protože byla matkou Božího Syna, byla „požehnaná mezi ženami“. Zažila hodně bolesti a strachu, ale svým životem jasně dokázala, že to, co na začátku myslela a řekla: „Hle, jsem služebnice Páně; staň se mi podle tvého slova“, myslela vážně. Její vztah Bohu se po celý život nezměnil. Ona milovala, ona důvěřovala a rozuměla.

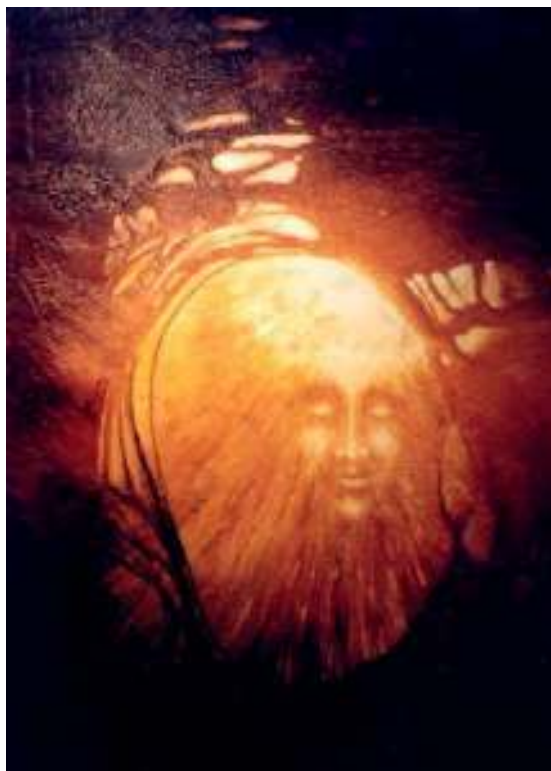
Marie má místo v dějinách spásy. Následování Panny Marie se stává po celé dějiny hybnou silou církve. Svým životem nám připomíná nesmírnou lásku našeho Boha. Jen láska nikdy nepřestává (1 Ko 13,8).

---

¹²¹ DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. 601-607.

¹²² DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. 606.

¹²³ Pokora – důležitost této cnosti pramení ze skutečnosti, že představuje součást Božího charakteru. V Ž 113,5n prezentuje Hospodina jako vyvýšeného a velikého, jenž se navzdory tomu snižuje, aby viděl věci, které jsou stvořené, zatímco v Ž 18,36 je velikost Božího služebníka připisována pokoře (mírnosti), kterou mu Hospodin prokazuje. DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996, s. 794.

124

Mariin chvalozpěv:

„ Duše má velebí Pána
a můj duch jásá v Bohu, mém spasiteli,
že se sklonil ke své služebnici v jejím ponížení.
Hle, od této chvíle budou mne blahoslavít všechna pokolení,
že se mnou učinil veliké věci ten, který je mocný.
Svaté jest jeho jméno
a milosrdenství jeho od pokolení do pokolení
k těm, kdo se ho bojí.
Prokázal sílu svým ramenem,
rozptýlil ty, kdo v srdci smýšlejí pyšně;
vladaře svrhl s trůnu a ponížené povýšil,
hladové nasýtil dobrými věcmi
a bohaté poslal pryč s prázdnou.
Ujal se svého služebníka Izraele,
pamětliv svého milosrdenství,
jež slíbil našim otcům,
Abrahamovi a jeho potomkům na věky.“

---

¹²⁴ AUTOR NEZNÁMÝ - Znovuzrození, 431 x 600, 2005

3. ZÁVĚR

Postavení žen ve společnosti ve starozákonní a novozákonní perspektivě je tématem velmi zajímavým a může být pojato z různých směrů. Je to velice rozsáhlé téma a nelze zpracovat všechny ženské postavy v Bibli, které nám vyprávějí o společnosti i o tom, jak byly zapojeny svým životem do dějinné spásy. Důležité bylo pro mne se s některými postavami blíže seznámit, pochopit a vcítit se do jejich každodenního života, do života patriarchální společnosti. Do jejich zápasů, bojů, vlastních rozhodnutí, lstí a malých podvůdků, které nakonec skrze Boží požehnání vedly k tomu, že se tyto ženy staly součástí Božího plánu, Božího záměru. Tedy spásy všech lidí. Bůh zjeví někdy něco ze svého plánu, který se týká lidské budoucnosti. Ale člověku nechává svobodu, aby se mohl sám rozhodnout, jaký bude jeho cíl. Bůh nás přijímá takové, jací doopravdy jsme. Nezáleží mu na původu, přijímá každého, kdo se k němu obrátí srdcem. Tak tomu bylo i v případě postav biblických žen.

I když tato práce není striktně odborným pojednáním, neboť nebylo možné zohlednit všechny nároky exegetické práce, aniž by se neztratil komplexní pohled na danou postavu, a stojí na pomezí různých teologických disciplín, jejím cílem bylo přiblížit život žen biblické doby a ukázat, že tyto postavy mají co říci současnému člověku (ženě stejně jako muži), ať už jde o ženské postavy (i jejich jednání) veskrze kladné, nebo problematické. Byť je pravda, že Bible je psána muži a především z mužského hlediska, přesto nelze nevidět, že žena zůstala a zůstává po celé dějiny partnerkou nejen muže, ale i samotného Hospodina. Při pečlivějším pohledu se ukazuje, že bible není zdaleka tak skoupá na ženskou tematiku, ženský svět, na ženské postavy, jež jsou pojaty stejně jako jejich mužské protějšky se značným realismem.

Pokud bychom se touto problematikou zabývali ještě dále, bylo by možné nejen doplnit portréty dalších ženských biblických postav, zejména starozákonních, ale také si všimnout, jak např. používaná metaforika Božího jednání nese rysy „ženskosti“ nebo nakolik se ženy a jejich svět stávají předmětem Ježíšova kázání i vyjadřování dalších novozákonních autorů. Žena a její svět jsou v bibli přítomny mnohem víc, než se na první pohled zdá. Má práce chtěla být jedním z příspěvků k odhalení této skutečnosti. Prvoplánovým protagonistou biblických dějin je sice muž, jak ani jinak nelze vzhledem ke struktuře

tehdejší společnosti očekávat, bez žen by však tyto dějiny nemohly probíhat. Svědectví Bible jsou toho jednoznačným dokladem. Ne vždycky je ten, kdo je v popředí, tím skutečným hybatelem dění, jak tak krásně ukazuje např. příběh Rebeky a Jákoba. Našly by se samozřejmě i další. Vzájemná provázanost muže a ženy utváří dějiny, i dějiny spásy, jak to konstatuje i apoštol Pavel v 1 Kor 11,11n: „V Kristu/Pánu ovšem není žena bez muže ani muž bez ženy, vždyť jako je žena z muže, tak i muž skrze ženu – všechno pak je z Boha.“ Jestliže Bůh stvořil člověka, svůj obraz, jako muže a ženu a svěřil jim společný úkol, pak to ani jinak nemůže být.

IZRAEL – OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

PRAOTEC

HEBREJSKÁ ŽENA

POUŠTNÍ KRAJINA NEGEV

POUŠTNÍ KRAJINA NEGEV

POUŠTNÍ KRAJINA NEGEV

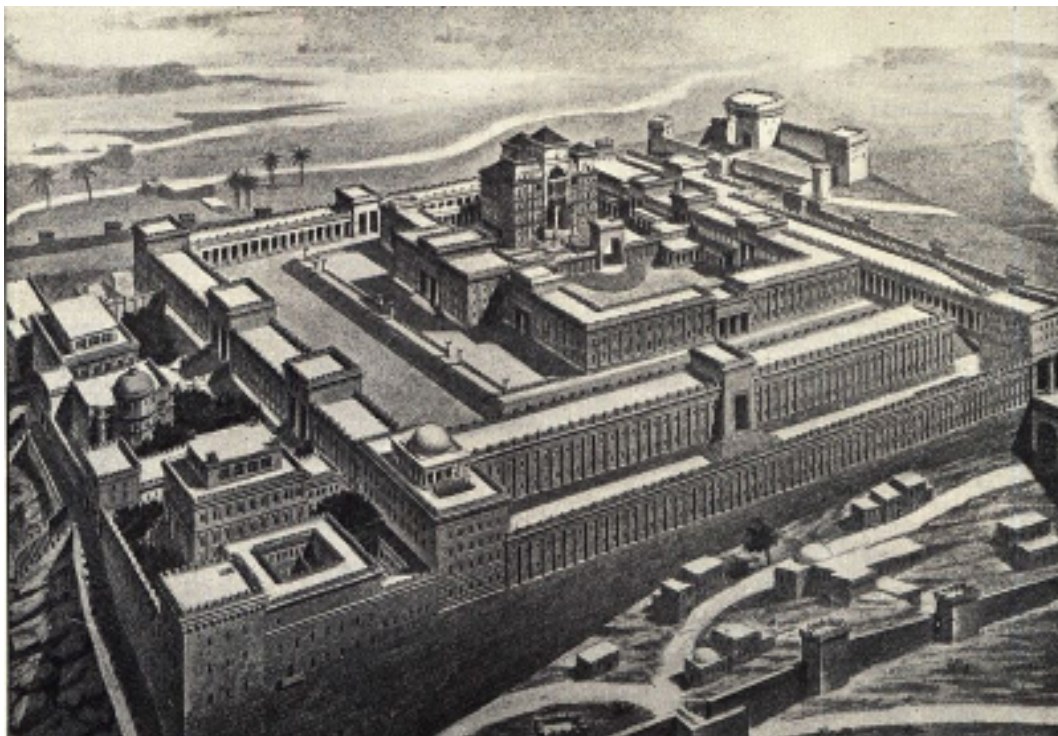
**ARCHEOLOGICKÉ VYKOPÁVKY Z DOBY
KRÁLE DAVIDA - JERUZALÉM**

VYKOPÁVKY A OFELU – POZUSTATKY STAVBY ZE STAROVĚKU

VYKOPÁVKY Z DOB DRUHÉHO CHRÁMU U JIHOZÁPADNÍHO ROHU CHRÁMOVÉ HOR

NÁČRT PŘEDSTAVY ŠALAMOUNOVA CHRÁMU

MODEL HERODOVA CHRÁMU

Materiál

Předpokladem výroby keramických nádob byla vhodná surovina. Základem byla hlina ostřená pískem. K hlíně se někdy přidávala i tuha, která vylepšovala otlivzdornost a nepropustnost nádob. Jemná tenkostěnná keramika se vyráběla z hlíny jemně plavené.

Rotační mlýnek

Rotační mlýnek byl tvořen dvěma kameny nasazenými na dřevěné ose. Spodní kámen - ležák byl nepohyblivý, vrchní - běhoun, se otáčel. Mlýnek byl obsluhován vodorovným kyvadlovitým nebo rotačním pohybem. Zrní se sypalo do výduti běhounu, z níž se dostávalo podél dřevěné osy na mlecí plochu mezi oběma kameny. Na této šikmé ploše bylo drceno. Efektivita práce se několikanásobně zvýšila - na rotačním mlýnku bylo možné semlít za hodinu 5 - 30 kg obilí.

Knoflíky a spony

Již z konce doby kamenné (5. tisíc let př. n.l.) jsou známy kostěné knoflíky. Na oděvu se však patrně uplatňovalo častěji šněrování nebo spináním jednotlivých částí pomocí kovových spon. Spona byla typickým šatovým šperkem. Vrcholně umělecké úrovně dosáhly především keltské spony. Byly bronzové, později i železné a obvykle spinaly oděv na ramenech a na hrudi.

KERAMIKA - ZEMĚDĚLSTVÍ

Zpracování kůže

Vydělávání neboli činění kůže je procesem, při němž se organická hmota, která by brzy podlehla rozkladu, přemění v trvalejší useň. Při primitivním způsobu činění byla kůže nejprve zbavena chlupů a poté vystavena působení kouře. Následně byla důkladně promazána tukem, vysušena a nakonec mechanicky, například vykáním, zjemněna. Již z mladší doby kamenné pocházejí doklady o činění kůže v tříslečných lázních – třísloviny se získávaly například z kůry stromů.

Textilní materiál

K výrobě textilií byla používána vlákna rostlinného i živočišného původu. Pevná, i když málo pružná vlákna bylo možné získat z konopí - bylo dobře využitelné především na výrobu lan a provazů, jemná a pro textilní výrobu dobře využitelná vlákna poskytoval stonek kopřivy a lnu, který je jednou z nejstarších textilních surovin. Z materiálů živočišného původu byla využívána především vlna.

Vaření

Od 6. tisíciletí př. n. l. se v souvislosti se zemědělskou činností člověka objevila i užitková keramika a převládajícím způsobem přípravy jídla se stalo vaření, případně dušení a uzení. Pečení a opekání nad otevřeným ohněm bylo jednak pomalé a také velice náročné na spotřebu paliva.

KERAMIKA

Seznam obrazových příloh v textu

LIVINGSTONE Jonathan: Stvoření, 360 x 500, 2001.....	6
AUTOR NEZNÁMÝ: Madona, 200 x 250, 2001.....	22
LIVINGSTONE Jonathan: 431 x 600, 2005.....	28
Rodokmen Terachovců: DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996	38
AUTOR NEZNÁMÝ: Osudová chvíle, 533 x 576, 2005.....	44
AUTOR NEZNÁMÝ: Zánik planety, 281 x 200, 2005.....	50
LIVINGSTONE Jonathan: Racek, 481 x 600, 2005	56
LIVINGSTONE Jonathan: Emanace krystalu, 201 x 250, 2004.....	71
AUTOR NEZNÁMÝ: Znovuzrození, 431 x 600, 2003.....	73
IZRAEL – obrazová příloha.....	75

Seznam literatury, sborníků a článků

1. BIČ Miloš: Ze světa Starého zákona. Praha: Kalich, 1986.
2. BIČ Miloš: Při řekách babylonských. Praha: Vyšehrad, 1990.
3. BIČ Miloš: Palestina I – III.. Praha: Praha, 1948-50.
4. BRÄUMER H.: Das erste Buch Mose. 2. Leicester: Wuppertal, 1987.
5. CANTALAMESSA Raniero: Maria, zrcadlo církve. Milano: Karmelitánské nakladatelství - Kostelní vydří, 1995.
6. CERAGIOLI Ferruccio: Sedm žen v evangeliích. Cantalupa: Karmelitánské nakladatelství, 2007.
7. DOUGLAS J. D.: (a kol.): Nový biblický slovník. Leicester: Návrat domů Praha, 1996.
8. DOUGLAS J. D.: (a kol.): Das grosse Bibellexikon. Leicester: Verlag Wuppertal, 1987
9. EKUMENICKÁ KOMISE PRO STARÝ A NOVÝ ZÁKON: Bible. Londýn: Ekumenická rada církví v ČSR v Praze, 1984.
10. ERLEMANN Kurt, SCHERBERICH Klaus, NOETHLICHS Karl Leo, ZANGENNER Jürgen: Neues Testament und Antike Kultur. Band 2. Neukirchen: Neukirchener-Verlag, 2005.
11. GRUNDMANN Walter: Das palästinische Judentum im Zeitraum zwischen der Erhebung der Makkabäer und dem Ende des Jüdischen Krieges. In: Umwelt des Urchristentums I. Hrsg. Walter Grundmann, Johannes Leopoldy. 6. vyd. Berlin : Ev.Verlagsanstalt, 1982.
12. HELLER Jan: Výkladový slovník biblických jmen. Praha: Vyšehrad, 2003.
13. HŘEBÍK Josef: Lest cestou poznání. Praha: Karolinum, 2001.
14. HOPPE Rudolf: List Efezanům, Kolosanům. Stuttgart: Karmelitánské nakladatelství - Kostelní Vydří, 1987.
15. KARSEEN Gien: Frau, Mensch, Mutter in der Bibel. Stuttgart: Hässler-Verlag, 1976.
16. LAWTON Anna: Die Frauen dienen Christus. Bad Salzuflen: VLM-Verlag, 1979.
17. LEÓN-DUFOUR Xavier (a kol.): Slovník biblické teologie. Paříž: Academia, 2003.

18. LIMBECK Meinrad: Evangelium sv. Marka. Stuttgart: Karmelitánské nakladatelství - Kostelní Vydří, 1984.
19. LIMBECK Meinrad: Evangelium sv. Matouše. Stuttgart: Karmelitánské nakladatelství - Kostelní Vydří, 1991.
20. MODERSOHN Ernst: Die Frauen des Alten Testaments. Stuttgart: Hänslers-Verlag, 1992
21. MÜLLER Paul - Gerhard: Evangelium sv. Lukáše. Stuttgart: Karmelitánské nakladatelství - Kostelní Vydří, 1998.
22. NEWMAN Ja'akov, SIVAN Gavri 'el: Judaismus od A do Z. Paříž: Sefer Praha. 1992
23. PAULSEN Anna: Ich habe dich bei deinem namen gerufen. Ein Buch von Beruf und Berufung der Frau. Berlin: Furche-Verlag, 1938.
24. POKORNÝ Petr: Úvod do Nového zákona. Praha: Vyšehrad, 1993.
25. RYŠKOVÁ Mireia: Úvod do NZ. Verze duben 2007. Studijní materiály <http://ktf.cuni.cz/~ryskova/>. Praha: 2007.
26. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE: Výklady I. ke Starému zákonu. Praha: Karmelitánské nakladatelství – Kostelní Vydří, 1996.
27. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE: Výklady II. ke Starému zákonu. Praha: Karmelitánské nakladatelství – Kostelní Vydří, 1996.
28. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE: Výklady IV. ke Starému zákonu. Praha: Karmelitánské nakladatelství – Kostelní Vydří, 1998.
29. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE PŘI SYNODNÍ RADĚ ČCE: Starý zákon – překlad s výkladem Deuteronomium. Praha: Kalich, 1974.
30. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE PŘI SYNODNÍ RADĚ ČCE: Starý zákon – překlad s výkladem Genesis. Praha: Kalich, 1968.
31. STEGEMANN Ekerhard W., STEGEMANN Wolfgang: Urchristliche Socialge – schichte. Die Anfänge im Judentum und die Christusgeneinden in der mediterranen Welt. Stuttgart: Stuttgart, 2001.
32. STUBHANN Matthias (a kol.): Encyklopedie bible. Salzburg: Gemini, 1992.
33. ZWICKEL Wolfgang: Frauentag im biblischen Israel. Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 2005.
34. QUOIST Michel: Povídej mi o lásce. Paříž: Portál, 1994.

Anglická anotace

„The Standing of Woman in the Society in the Perspective of the Old and New Testaments “

The principal points of the present thesis is the standing of woman in the society of Old and New Testaments.

The present thesis is not a strictly scientific work, for two main reasons: It was not possible to work in a real exegetical way without loosing the complex view of the given personality. And it stands at the crossroads of different branches of theology.

The aim of this thesis is to enlighten the lives of different women of the biblical times and to show that they may address the people of the present time, both women and men. The fact that the lives of men and women are intertwined shapes the history, including the history of salvation, as apostle Paul says in 1 Cor 11,11f.: “However, though woman cannot do without man, neither can man do without woman, in the Lord; woman may come from man, but man is born of woman – both come from God.” If we accept that God created man, his image, as male and female and gave them one task together, it cannot be different.

Key words: women, woman in Old and New Testaments, the standing of woman, woman’s right , woman’s life in antique period, praise of Woman, Judaism , woman’s life in the patriarchal society

